

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

EVKÂF DEFTERLERİNDEKİ KEŞİF BELGELERİNE GÖRE
19-20.YÜZYILLARDA ÜSKÜDAR-VÂLİDE-İ ATİK CAMİİ'NDE
YAPILAN FİZİKÎ MÜDAHALELER VE DEĞİŞİKLİKLER (SULTÂN II.
MAHMUD, I. ABDÜLAZİZ VE V. MEHMED DÖNEMLERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Didem İŞLER

Ankara - 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

EVKÂF DEFTERLERİNDEKİ KEŞİF BELGELERİNE GÖRE
19-20.YÜZYILLARDA ÜSKÜDAR-VÂLİDE-İ ATİK CAMİİ'NDE
YAPILAN FİZİKÎ MÜDAHALELER VE DEĞİŞİKLİKLER (SULTÂN II.
MAHMUD, I. ABDÜLAZİZ VE V. MEHMED DÖNEMLERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Didem İŞLER

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Z. Kenan BİLİCİ

Ankara - 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

EVKÂF DEFTERLERİNDEKİ KEŞİF BELGELERİNE GÖRE
19-20.YÜZYILLARDA ÜSKÜDAR-VÂLİDE-İ ATİK CAMİİ'NDE
YAPILAN FİZİKÎ MÜDAHALELER VE DEĞİŞİKLİKLER (SULTÂN II.
MAHMUD, I. ABDÜLAZİZ VE V. MEHMED DÖNEMLERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Z. Kenan BİLİCİ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi

.... .06.2012

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

DİDEM İŞLER

ÖNSÖZ

Mimar Sinan'ın son dönem eserleri arasında önemli bir yere sahip olan Vâlide-i Atik Camii'nin, 19. ve 20. yüzyıllarda geçirdiği onarımların niteliğini, bu müdahaleleri birinci elden belgeleyen, döneme ait Keşif Defterleri ışığında incelemeye yönelik olan bu çalışma, aynı zamanda, bu türden belgelerin incelenmesiyle, sanat tarihi yazıcılığında pek çok soruya cevap oluşturabilecek yeni bilgilere ulaşma imkânı bulunduğu vurgu yapmayı amaçlamaktadır.

Daha önce, İnşaat Defterleri üzerine az sayıda çalışma yapılmış; ancak yapıların onarım süreçlerini belgeleyen Keşif Defterleri ya da Mühimme, Şikâyet, Ahkâm, Tapu, Tamirat-Mübayaat Defterleri gibi tarihî kaynaklar, daha ikincil bir çalışma ve ilgi alanı halinde kalmıştır. Bu ve benzeri kaynakların, sanat tarihi yazıcılığına anlamlı bir derinlik kazandıracağına şüphe yoktur. Bu bağlamda, arşivde yer alan belge sayısının çokluğu kadar, ele aldığımız eserin, kapsamlı bir mimari programa ve karmaşık bir tarihî öyküye sahip olduğuna işaret edilebilir. Buna karşılık, konuyla ilgili olarak değerlendirilmesi gereken tüm ayrıntıları kapsama iddia ve hatta cesaretinden yoksun olan bu çalışmanın, diğer Sinan yapılarına kıyasla üzerinde daha az durulmuş olan Vâlide-i Atik Külliyesi ve Camii'ni, bir yandan tarihî süreçleri içinde genel olarak incelerken diğer yandan da esas itibarıyla yeni bir çalışma alanı olan Keşif Defterleri'nin önemine dikkati çekmeyi amaçladığını belirtmeliyim.

Bu düşüncelerden hareketle, çalışmanın birinci bölümü, “Külliyenin Konumu ve Külliyeği Oluşturan Birimler” ve “Vâlîde-i Atîk Camii Hakkında Bilinenler” olarak, iki ana başlık altında toplanmış; bu suretle, bu bölümde, yapı topluluğunun ve özellikle caminin mimari kimliği üzerine genel bir gözlem ve altlık oluşturulması amaçlanmıştır. İkinci bölümde, Evkâf Defterleri’ndeki keşif kayıtlarına yer verilmiş; bu bölüm, “Keşif Defterlerinin Transkripsiyonu”, “Keşif Defterlerine Göre Onarımların Analizi” ve “Keşif Defterlerinde Adı Geçen Döneme Özgü Malzemeler” olarak üç ana başlık altında toplanmıştır. Belgelerin transkripsiyonları yapılırken, okunamayan kısımlar (*silik bölüm*) şeklinde parantez içinde belirtilmiş ve okunuşundan emin olunamayan bazı kelimelerin yanına *soru işareti* konulmuştur. Ayrıca çalışmanın sonuna, keşif defterlerinin asıllarının, dijital ortamda taranmış görüntüleri de eklenmiştir.

Bu haliyle bu çalışmanın, keşif defterleri üzerine ilerde yapmayı planladığım daha kapsamlı bir çalışmanın ilk halkasını oluşturduğunu özellikle belirtmek isterim.

Adı geçen Osmanlıca belgelerin transkripsiyonunu yapan, Engin Aslan’a, bu önemli yardımından dolayı teşekkür ederim.

Tezin tüm süreçlerindeki saygıdeğer katkılarından dolayı, başta Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü’ndeki tüm

hocalarım olmak üzere, çalışmalarım sırasında bana olan desteğini, güvenini ve çok değerli yardımlarını esirgemeyerek, tezimin her aşamasına titizlikle yön veren Sayın Hocam Doç. Dr. Z. Kenan Bilici'ye sonsuz minnet borçluyum.

Didem İşler

Haziran 2012

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

ÜSKÜDAR-VÂLİDE-İ ATİK KÜLLİYESİ

1.1. Külliye'nin Konumu ve Külliye'yi Oluşturan Birimler.....	7
1.2. Vâlîde-i Atik Camii Hakkında Bilinenler.....	18

2. BÖLÜM

EVKÂF DEFTERLERİNDEKİ KEŞİF KAYITLARI

2.1. Keşif Defterlerinin Transkripsiyonu.....	29
2.1.1. 1814 (H.1229) Tarihli ve 08349 No'lu Defter.....	29
2.1.2. 1863 (H.1279) Tarihli ve 18190 No'lu Defter.....	78
2.1.3. 1912 (R.1327-28) Tarihli ve 31483 No'lu Defter.....	113

2.2. Keşif Defterlerine Göre Onarımların Analizi.....	121
2.2.1. 1814 (H.1229) Tarihli ve 08349 No'lu Defter.....	121
2.2.2. 1863 (H.1279) Tarihli ve 18190 No'lu Defter.....	128
2.2.3. 1912 (R.1327-28) Tarihli ve 31483 No'lu Defter.	132
2.3. Keşif Defterlerinde Adı Geçen Döneme Özgü Malzemeler...	133
2.3.1. 1814 (H.1229) Tarihli ve 08349 No'lu Defter....	133
2.3.2. 1863 (H.1279) Tarihli ve 18190 No'lu Defter....	143
SONUÇ.....	149
BİBLİYOGRAFYA.....	153
BELGELER.....	157
RESİMLER VE PLANLAR	196
ÖZET.....	209
SUMMARY.....	210
ÖZGEÇMİŞ.....	211

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ar.	: Arapça
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
cm.	: Santimetre
ev.	: Çeviren
F.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
İt.	: İtalyanca
L.	: Latince
M.	: Milâdî
m.	: Metre
Os.	: Osmanlıca
R.	: Rumi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa

GİRİŞ

Osmanlı mimarlığının “*klasik çağ*”ı olarak nitelendirilen 16.yüzyıl, Türk sanat ve mimarlık tarihine yönelik olarak, aynı zamanda çeşitli süreçlerin ardından erişilen bir sentezin ifadesi olması nedeniyle de bağlayıcı ve sürekli bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Neredeyse bütün bir çağı temsil eden Mimar Sinan'ın, Osmanlı mimarisinin klasik değerlerini ortaya koyan bir başaktör olarak sürekli sahnede kalışı, gerek kendi eserleri üzerine yapılan araştırmalarda ve gerekse kendisinden önce ve sonra gelişen mimari süreçlerin değerlendirilmesinde kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Mimar Sinan'ın son dönem yapıları arasında yer alan Vâlide-i Atîk Külliyesi, çağdaşı olan diğer örneklerle kıyasla daha az araştırma konusu olmuş önemli bir yapı topluluğudur. Yaygın olarak külliyenin, Sultan II. Murad'ın annesi Nurbânu Vâlide Sultan tarafından 1570 yılında başlatılan yapım sürecinin, 1583'te caminin tamamlanmasıyla sona erdiği bilinmektedir. Üsküdar'da kendi adıyla bilinen mahallede yer alan bu görkemli yapı topluluğu, dönemin önemli Sultan külliyelerinde görülen çok işlevli düzenlemesiyle, kapsayıcı bir mimari program ortaya koymaktadır.

Vâlide-i Atîk Külliyesi, özensiz kullanım ve yıpratıcı işlevlendirmelere rağmen, günümüzde hâlâ varlığını sürdürebilen klasik Osmanlı mimarlığının önemli eserlerinden biridir. 19.yüzyıldan başlayarak ve Cumhuriyet dönemi boyunca da çeşitli kullanımlarla

yeni işlevler verilerek, özgün mimari doku ve karakterini önemli ölçüde kaybetmiş olan külliye, 2003 yılında, onarılıp yeniden işlevlendirilmek üzere, önce Marmara Üniversitesi Rektörlüğü'ne, restorasyon projesinin bu üniversite tarafından tamamlanmasının ardından da uygulamaya geçiş aşamasında yeniden el değiştirerek Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Rektörlüğü'ne tahsis edilmiştir. Yapı topluluğunun günümüze kadar süregelen yeniden işlevlendirme aşamasında, sanat tarihsel bağlamda yapılan bu çalışmanın, tartışmalara derinlik kazandıran anlamlı bir dokümanter çaba niteliği taşıyacağı kanısındayım.

Bu çalışmada, külliyenin önemli parçalarından birini oluşturan ve görünüşte en az değişime uğramış temel birimi olan cami üzerine, Osmanlı Devlet Arşivleri'nde yer alan Evkaf Defterleri'ndeki, camide yapılan tamirat, yenileme ve değişimleri belgeleyen keşif kayıtları üzerinden bir mimari değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda sözkonusu arşivde yer alan yaklaşık elli belge içerisinden, tekil olarak Vâlîde-i Atîk Camii'nde yapılan müdahaleleri konu alan ve bu anlamda kapsamlı bilgiler verdiği saptanan üç keşif defteri seçilmiştir. H.1229/M.1814, H.1279/M.1863 ve H.1327-28/M.1912 tarihlerine ait olan bu üç defter sırasıyla, Sultan II. Mahmud, I. Abdülaziz ve V. Mehmed dönemlerinde, camide gerçekleştirilen onarımların ayrıntılı dökümünü içermektedir. Defterlerde maddeler halinde, yapılan müdahalenin ne olduğu, hangi yapı malzemelerinin kullanıldığı ve yapılan harcama tutarının ne olduğu üzerine ayrıntılı

kayıtlar tutulduğu, ayrıca onarımı gerçekleştiren usta, kalfa ve işçilerin isimleri ve aldıkları yevmiyelerin de işlendiği görülmektedir.

Sözkonusu keşif defterleri okunduğunda, Vâlîde-i Atîk Camii için gerçekleştirilen müdahalelerin başlıca üç grupta değerlendirilebileceği anlaşılmaktadır; bunlar, caminin pek çok bölümüne yapılan “yenileme”, “eklenti” ve “değişimler” gibi muhdes olarak değerlendirilebilecek müdahalelerdir. Bunun yanı sıra belirtilmesi gereken bir diğer önemli husus, adı geçen belgelerdeki onarım, yenileme ve değişikliklerin sadece camiye değil, külliyenin bütüne yönelik müdahaleler olduğu ve toplam 310 maddeden oluştuğudur. Bu nedenle, yapının günümüzdeki durumuyla sözkonusu müdahalelerin karşılaştırılması anlamında yapılabilecek daha ayrıntılı araştırmalar, bir doktora tezi çalışmasına konu olabilecek nitelikte olduğundan, bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmamızın daha sonra bir kitap haline dönüştürülmesi aşamasında, bu karşılaştırmaların da yapılması yoluna gidilecektir.

Defterlerde dikkati çeken bir diğer unsur ise, fizikî müdahalelerde kullanılan malzemelerdir. Bu malzemelerin pek çoğunun niteliği üzerine, tarihi anlam ve içerikleri konusunda derinlemesine bir bilginin mevcut olmadığına vurgu yapılabilir. Bu kapsamda, bu çalışmanın aynı zamanda 19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı mimarlığında kullanılan ve günümüze ulaşamayan çok sayıda malzeme türünün de listelenmesi olanağı sunacağı kolaylıkla

tahmin edilebilir. Diğer taraftan, elimizdeki keşif defterlerinin, alınan malzemelerin cinsi, miktarı, birim fiyatı ve yapılan harcamanın toplam tutarını da kayıt altına alan, bir çeşit *muhasabe defteri* özelliği göstermesi, bu kayıtları, farklı disiplinler tarafından da değerlendirilebilecek önemli bilgiler içeren dokümanlar niteliğine sokmaktadır. Dönemin pazar ekonomisine ilişkin bilgi veren bu keşif defterlerinin, özellikle Osmanlı çağının iktisat tarihi alanında çalışma yapan araştırmacılar için de önemli bir kaynak oluşturması beklenir.

Evkâf defterlerindeki keşif belgelerine göre 19. ve 20. yüzyıllarda, Üsküdar- Vâlide-i Atık Camii'nde yapılan fizikî müdahaleler ve değişiklikleri konu alan bu çalışma ile dikkat çekilmek istenen asıl nokta, bir yönüyle, Osmanlı çağının mimarlık ürünleri üzerinde, günümüzde sürdürülmekte olan mimari restorasyon ve konservasyon çalışmalarının, hangi dönemlerde ve ne tür inşaat malzemeleri ile, ne tür yöntem/yöntemlerle gerçekleştirildiğine işaret etmektir. Bu bağlamda, Mimar Sinan'ın 16. yüzyılda inşa etmiş olduğu Vâlide-i Atık Camii'nin, sadece 19. ve 20. yüzyıllarda geçirdiği değişimleri izlemek bile, yapının inşa edildiği tarihteki özgün karakterinden ne denli uzaklaşmış olduğunu kanıtlamaktadır. Bu nedenle elimizdeki örneklerde olduğu gibi belgelenmiş ya da belgelenmemiş pek çok değişimin, tekil eserler üzerindeki koruma kriterlerinin belirlenmesine anlamlı bir katkı sağlayacağı muhakkaktır. Koruma yaklaşımları tayin edilirken, eserlerde çeşitli dönemlere ait eklenti ve yeniliklerin gözardı

edilmemesi, korunan ya da özgününe uygun olarak tamamlanan kısımların, hangi döneme ait müdahaleler sonrasında günümüze ulaştığının bilinmesi, korumada elde edilen sonucun niteliği açısından net görüşler sağlayacaktır.

Bu çalışmaya önemli ölçüde katkı sağlayan yayınlar arasında, külliye'nin mimari özellikleri ve tarihî süreçleri hakkında ayrıntılı gözlem ve araştırmalar yapan A. Kuran, D. Kuban ve M. B. Tanman'a ait kitap ve makaleler yer almaktadır. Ayrıca A. S. Ülgen'in ve A. Kuran'ın hazırlamış olduğu planlar, çalışmaya eklenmiştir. Özellikle anılması gereken diğer bir kaynak ise çalışmanın asıl konusunu oluşturan keşif defterlerinin incelenmesi sırasında, Osmanlı dönemi yapı malzemeleri hakkında bilgi veren C. E. Arseven'in *Sanat Ansiklopedisi*'dir. Bu anlamda N. Sönmez'in *Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü* ve D. Hasol'un *Mimarlık Sözlüğü* de çalışmaya önemli ölçüde fayda sağlayan diğer yayınlardır. Bu isimler dışında, tekil anlamda külliye'nin birimleri ya da süslemelerini ele alan, çeşitli yazarlara ait makaleler de çalışmada yararlanılan kaynaklar arasındadır.

Şüphesiz Vâlîde-i Atik Camii'nin başlangıcından günümüze kadar geçirdiği tüm değişimlerin, sadece bu çalışmaya konu edilen sınırlı sayıdaki belge ile tamamen çözümlenmesi olanaksızdır. Yapı topluluğu sözkonusu olduğunda ise elimizde sadece, *yapıların özgün karakterlerini yansıtan bir takım izler* olarak tanımlanması abartılı sayılamayacak kadar az sayıda veri bulunmaktadır. Bu nedenle,

sadece bu yapı ya da yapı topluluğu için değil, tüm eserler üzerine yapılan sanat tarihi araştırmaları ve restorasyon çalışmalarında yararlanılmak üzere, Osmanlı arşivinde yer alan ve yapılara ilişkin tamir, yenileme ve eklentilere dair bilgi içeren tüm belgelerin öncelikli olarak incelenmesi aciliyet arz etmektedir. Bu sayede Türk sanat ve mimarlık tarihi yazıcılığında pek çok konuda tahminlere hatta sezgilere dayandırılan çalışmaların, büyük ölçüde netlik kazanabileceği öngörülebilir.

1. BÖLÜM

ÜSKÜDAR-VÂLİDE-İ ATİK KÜLLİYESİ

1.1. Külliye'nin Konumu ve Külliye'yi Oluşturan Birimler

Vâlide-i Atik Külliyesi, sadece dönemin ihtiyaçlarına cevap veren önemli sosyal yapıları bir araya getirmesi ile değil, fakat aynı zamanda, arazi boyutlarıyla 2,5 hektardan fazla¹ bir alana yayılarak, Mimar Sinan'ın inşa etmiş olduğu en büyük külliye arasında yer alışıyla da, 16.yüzyıl Osmanlı mimarlığının önemli eserlerinden biridir.

Bünyesinde cami, medrese, hânikah, dârülkurra, dârülhadis, imâret, darüşşifa ve hamamı barındıran Vâlide-i Atik Külliyesi'nin bânîsi, III. Murad'ın annesi Nurbânu Sultan²'dir. Önceleri "Vâlide Sultan Külliyesi" olarak anılırken 1710 yılında Üsküdar İskele Meydanında Emetullah Gülnuş Sultan Külliyesi'nin inşa edilmesiyle, iki yapıyı birbirinden ayırmak için "Vâlide-i Atik" ya da "Atik Vâlide"

¹ D. KUBAN, *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul, 2007, s.336.

² "yaklaşık 1530 - 6 Aralık 1583 İstanbul". Yahudi veya İtalyan asıllı olduğu zannedilen Nurbânu Sultan, Osmanlı Haremi'ne, Şehzâde Selim'in Manisa'daki sancakbeyliği sırasında girmiştir. Murad'ı, 1546 yılında Manisa'da doğurmuş ve II. Selim'in tahta çıkması üzerine, 1566 yılında İstanbul'a gelmiştir. III. Murad'ın tahta çıktığı, 1574 yılından itibaren, dokuz yıl süreyle, "Vâlide-i Sa'âdet-Penâh" ve "Mehd-i Ulyâ-yı Saltanat" sanlarını taşımıştır. Nurbânu Sultan'ın bânîsi olduğu Vâlide-i Atik Külliyesi'ni, kendisine tahsis edilen haslar ve oğlu III. Murad'ın sağladığı olanaklarla yaptırdığı bilinmektedir. N. SAKAOĞLU, "Nurbânu Vâlide Sultan", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul, 1994, s.95.

külliyesi adını almıştır³. H. Rebiülahir 990/M. Nisan 1582⁴ tarihli, Nurbânu Vâlide Sultan adına düzenlenmiş vakfiyede cami, medrese, sıbyan mektebi, dârülkurra, dârülhadis, imâret, hânîkah ve dârüşşifa yapılarının adı geçmektedir⁵. Külliyedeki birimlerin konumlanması vakfiyede belirtilen şekliyle; cami avlusunun kuzeyinde yer alan yapı medrese, medresenin doğusunda bağımsız olarak yer alan yapı tekke, caminin karşısında yer alan tek kubbeli yapı dârülkurra, caminin batısında yer alan büyük yapı topluluğu ise imâret, dârülhadis ve dârüşşifa yapılarını barındırır⁶.

İstanbul Boğazı'na hâkim bir yamaç üzerine konumlanmış Vâlide-i Atik Külliyesi, yer aldığı eğimli arazi üzerinde, içe kapalı ve birbirinden bağımsız birimler halinde düzenlenmiş bir karakteristik sergilerken, aynı zamanda sokak dokusuyla işlevsel biçimde ilişkilendirilerek, bütüncül bir yapıya kavuşturulmuştur (Plan 1). Ancak külliyei sınırlayan dış çizgiler değerlendirildiğinde, yapılar bütünü'nün tam bir simetri içinde düzenlenmediği, cami ve imaret yapılarının oluşturduğu dikdörtgen şemanın etrafına, eldeki arazinin ve sokak dokusunun elverdiği ölçüde, azami fayda gözetilen bir

³ M. B. TANMAN, "Atik Vâlide Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul, 1993, s.407.

⁴ A. KURAN, "Üsküdar Atik Vâlide Külliyesinin Yerleşme Düzeni ve Yapım Tarihi Üzerine", Suut Yetkin'e Armağan, Ankara, 1984, s.232.

⁵ A. KURAN, *Mimar Sinan*, İstanbul, 1986, s.175-176.

⁶ Henüz yayımlanmamış olan "*Nurbânu Vâlide Sultan Vakfiyesi*", 1940 yılında A. Tanrıku tarafından çevrilmiş olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer almaktadır.

yerleşim planı uygulandığı anlaşılmaktadır. Bunun nedenini, İstanbul'un yüzyılın sonlarına doğru değişen kent dokusunda ve dolayısıyla eskiye oranla daha net olarak tanımlanmış olan sınırlı inşaat alanlarının, simetrik ve merkezi düzenlemeler yapma özgürlüğünü kısıtlamış olmasında aramak mümkün olabilir⁷. Buna karşılık, Kanuni Sultan Süleyman döneminde çok daha yaygın olarak uygulanmaya başlayan ve devlete ait malların ya da imkânların, özellikle yüksek mevki sahipleri olmak üzere, şahısların malı haline dönüştürülmesi anlamına gelen “*temlik*” sisteminin⁸, II. Selim döneminde de uygulandığı gerçeği düşünülürse, geniş araziler üzerine kurulan büyük külliyelerin, yukarıda sözü edilen kısıtlamalardan etkilenmemiş olduklarını varsaymak mümkündür. Ayrıca sınırları net olarak belirlenmiş arazilerin daha çok karşı kıyıdaki tarihi yarımada inşa edilecek yapılar için kısıtlayıcı bir faktör olarak düşünülmesi yanlış olmaz. Nitekim külliyenin inşa edildiği tarihte ve hatta birkaç yüzyıl sonrasında bile, Üsküdar ve çevresinin Bizans döneminden beri süregelen⁹ alışkanlıklarla daha çok dinlenme ya da eğlence mekânı olduğu, bu çevrede sultanların yazlık saraylarının yer aldığı ve çeşitli devlet törenlerinin düzenlendiği bilinmektedir. Bu durum ancak 18.yüzyıl sonlarında değişim

⁷ J. N. ERZEN, *Mimar Sinan Cami ve Külliyesi*, Ankara, 1991, s.82.

⁸ M. CEZAR, “Mimar Sinan'ın Çalışmalarının Klasik İmar Sistemi Açısından Analizi”, *Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı*, İstanbul, 1988, s.60-61.

⁹ B. SİPAHİOĞLU, “Bizans Döneminde Üsküdar”, *V. Üsküdar Sempozyumu*, İstanbul, 2007, s.511.

gösterecek; Sultan III. Selim döneminde Üsküdar, iş yerleri, mahalleler ve askeri kışlaların bulunduğu bir kentsel dokuya kavuşacaktır¹⁰. Nitekim, Üsküdar'da Vâlide-i Atik Külliyesi'nin konumunu gösteren, 1931 tarihli Pervititch haritasında dahi, külliye çevresinde arsa, bahçe ve bağların yer aldığı görülmektedir¹¹ (Plan 2). Ayrıca, 1967 yılında Tuğcu, konum itibariyle, diğer selatin camilerin aksine, caminin Üsküdar'da merkezî bir konumda yer almadığını, ilçenin iç kısmındaki bir tepe üzerinde, “bakımsız ve işlek olmayan sokaklar” arasında, ikâmet semti olan Toptaşı Mahallesi'nde “bir köşede” yer aldığını söylemektedir¹². Dolayısıyla, Vâlide-i Atik Külliyesi'nin, 16.yüzyılda sıkışık bir mahalle dokusu içine sığdırılmak üzere tasarlanmamış olduğu açıktır. Aksine, bu yapı topluluğu, daha sonra çevresinde kurulacak ve onun adıyla anılacak olan mahallenin çekirdeğini oluşturan bir başlangıç noktası konumunda olmalıdır. Bu nedenle Vâlide-i Atik Külliyesi'nin, Mimar Sinan'ın planlama anlayışını yansıtan bir örnek olduğuna vurgu yapan Kuban, arsa sınırlarına uyma zorunluluğu ile düzgün olmayan geometrik şekillerde inşa edilen yapı kompleksleri için, Osmanlı kentlerinde anıtsal yapılarla kent arasındaki ilişkinin bir tasarım sorunu oluşturmadığını ifade etmektedir¹³. Kuban'a göre, Fatih Külliyesi bu

¹⁰ F.SARICAOĞLU, “Üsküdar'da Osmanlı Padişahları: Göçler, Binişler ve Selamlıklar (XIII.Yüzyıl)”, *V.Üsküdar Sempozyumu*, İstanbul, 2007, s.565.

¹¹ J. PERVITITCH, *Sigorta Haritalarında İstanbul*, İstanbul, 2003, s.255.

¹² K. TUĞCU, “Eski Valide Camii”, *Hayat Tarih Mecmuası*, S.2, İstanbul, 1967, s.54.

¹³ D. KUBAN, a.g.e., s.337.

genellemeden ayrı tutulacak yegâne örnektir ve Sinan'ın tasarımları da dâhil olmak üzere, dönemin anıtsal eserlerinin kentsel doku ile ilişkilendirilmesi, tasarımı belirleyen bir faktör olmamıştır¹⁴.

Vâlide-i Atîk Külliyesi'nde Sinan, cami ve medrese avlularını birbirinden ayırmış olmakla birlikte, topoğrafya dolayısıyla, camiye göre alt kotta kalan medrese avlusunu basamaklı bir hücre geçişi ile yeniden ilişkilendirmiştir¹⁵. Bu şekilde birbirine eklenmiş, farklı işlevlere sahip iki yapıdan biri olarak, medresenin konumlanması dikkat çekicidir. Medrese hücrelerinin sıralandığı kuzey cephede, yapının araziye tam uyum göstererek, mekânı azami düzeyde kullanmak arzusuyla açıldırıldığı görülür. Sinan, burada ayrıca sokak dokusuyla medreseyi ilişkilendiren bir uygulama gerçekleştirmiş, cephenin merkezinde yer alan kubbeyle örtülü dershaneyi yüksekte bırakarak, sokak geçişini sağlayacak biçimde fevkâni olarak tasarlamıştır. Bu dersane kuzey cephenin uzandığı Vâlide Kâhyası Sokağı'nı üstten dik olarak kesmektedir (Resim 4-5). Külliye planı incelendiğinde medrese cephelerinden birinde oluşan bu çıkmanın, cephenin diyagonal konumu göz önüne alınmazsa, simetrik olarak caminin mihrap nişi çıkıntısıyla ve tekke yapısının doğu cephesinde uygulanan çıkma ile üçlü bir ilişki içinde olduğu söylenebilir (Plan 1). Doğusunda iki, batısında dört ve kuzeyinde on iki oda yer alan medrese avlusunun üç yanı revaklarla çevrilmiştir

¹⁴ D. KUBAN, a.g.e., s.337.

¹⁵ J. N. ERZEN, a.g.e., s.88.

(Plan 10).

Planlama açısından medreseyle benzerlik gösteren tekke, caminin doğusunda yer alır. Kuzeye doğru genişleyen avlunun çevresine, kubbeye örtülmüş otuz üç oda ve kaş kemerli revaklar yerleştirilmiştir (Plan 11). Tekkede, doğu cephenin merkezinde bulunan kubbeli semâhane odası¹⁶, tıpkı medrese yapısının hemen eş büyüklükteki fevkâni dershanesinde olduğu gibi, dışa taşkın olarak inşa edilmiştir. Medresede gerçekleştirilen bu çıkma, sokak geçişini sağlamak için yüksekte bırakılırken, tekkede aynı şey yapılmamıştır. Ancak binanın doğu duvarına ve semâhaneye dışardan bitleştirilen ve sonradan yapıya eklendiği anlaşılan hacimlerin yer aldığı boşluğa bakılırsa, eskiden buradan da geçişe imkân veren bir düzenleme yapılmış olduğu düşünülebilir (Resim 1). Medresenin fevkâni dershânesi ve arazideki eğim nedeniyle aşağı kotlara inildikçe yükselen duvarları, yapıların örtüler düzleminde eş yükseklikte yer almasını ve dolayısıyla yapı topluluğunun topoğrafyaya tam uyum göstermesini sağlamıştır (Resim 1).

Kuran'ın tekke ile ilgili olarak aktardığı bilgilerde, yapının 1960'lı yıllarda Vakıflar İdaresi tarafından onarıldığı ve uzun süre İlim Yayma Derneği'nin öğrenci yurdu olarak kullanıldığı, ancak 1980'den sonra boşaltılarak kendi haline terk edildiği belirtilmektedir¹⁷. Yapı, günümüzde yeniden onarılarak kullanıma açılmış ve 2008 yılından

¹⁶ A. KURAN, a.g.e., s.178.

¹⁷ A. KURAN, a.g.e., s.178.

itibaren “*Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi*” olarak faaliyet göstermeye başlamıştır¹⁸. Ayrıca Tanman, medresenin de 1963-1964 tarihlerinde Vakıflar İdaresi tarafından onarıldığı, ancak bu onarımın ardından herhangi bir işlev verilmediği için yapının kısa süre sonra yoksul aileler tarafından işgal edildiği bilgisini vermektedir¹⁹.

Vâlîde-i Atîk Külliyesi'nin sosyal fonksiyonlu yapıları, arazinin topoğrafik özelliği nedeniyle, aşağı kotlarda ve bağımsız olarak düzenlenmiştir. Yapıda aşhâne, tabhâne ve dârüşşifa birbirine bitişik olarak tasarlanmıştır; ancak işlevsellik göz önüne alınarak dârüşşifanın diğer tüm yapılardan bağımsız bir girişinin olması düşünülmüştür.

Vâlîde-i Atîk Külliyesi'nde etkileyici bir büyüklüğe sahip olan ve içinde kervansaray, aşhâne, tabhâne ve dârüşşifayı barındıran bölüm 86.60 x 76.40 m. boyutlarındaki²⁰ imâret bölümüdür (Plan 3). Caminin doğusunda yer alan imâretin kapısı, Toptaşı Caddesi üzerindeki ön cephenin merkezinde yer alır. Bu kapıdan kubbeyle örtülü taşlık kısmına geçilir. Taşlığın sağında ve solunda cephe boyunca uzanan iki katlı olarak düzenlenmiş kanatlarda, eş büyüklükteki dikdörtgen avlular çevresinde kervansaray odaları yer alır. Ana kapıyla aynı aks üzerinde, kubbeli taşlık geçildikten sonra tonoz örtülü bir ara hacimin ardından, girişe göre üst kotta bulunan

¹⁸ M. S. İRTEŞ, *Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi*, İstanbul, 2009.

¹⁹ M. B. TANMAN, a.g.m., s.410.

²⁰ A. KURAN, a.g.e., s.179.

imâret avlusuna çıkışı sağlayan merdivenli bölüm yer alır. 27.60 x 24.40 m. boyutlarındaki²¹ orta avlunun iki yanında aşhâne ve tabhâne ayrı birimler olarak tasarlanmıştır. T biçimli iç avlulara sahip bu yapıların özgün planda, eş büyüklükte ve simetrik olarak tasarlandığı, ancak sonradan tabhâne kapısının yanlarına odaların eklenmesiyle bu biçimin kısmen bozulduğu anlaşılmaktadır (Plan 3-4). İmâret avlusunu çevreleyen revaklar 29 küçük kubbe ile örtülürken, aşhâne toplam dokuz kubbe ile örtülmüş ve altında büyük ocakların yer aldığı, altı kubbesinin üzerine yüksek fenerler yerleştirilmiştir. Aynı şekilde dokuz kubbe ile örtülmüş tabhanenin kubbe eteklerine ise aydınlatma pencereleri açıldığı görülmektedir.

Dârüşşifa dikdörtgen planlıdır ve iki kademeli bir avlu etrafında sivri kemerli sütunlarla çevrelenmiş revakların ardında yer alan hasta odaları şeklinde tasarlanmıştır²². Cantay, Vâlîde-i Atîk Külliyesi Dârüşşifası ile ilgili olarak, tabhâne mekânları ile dârüşşifa arasında bir hamamın yer aldığından bahseder²³. Bugün de restore edilmek üzere bekleyen imâret yapısı içinde, geçmişte burada bir hamamın yer aldığına dair izler bulunmaktadır. Tabhânedeki dârüşşifaya geçilen dar koridorun sağında, üç küçük oda olarak tasarlanan hamamın kubbelerinde, fil gözü aydınlatmalar olduğu fark

²¹ A. KURAN, a.g.e., s.179.

²² G. CANTAY, "Sinan Külliyyelerinde Darüşşifa Planlaması", *Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı*, İstanbul, 1988, s. 48.

²³ G. CANTAY, a.g.m., s. 48.

edilmektedir. Ancak bugün bu bölüm, gerek yapının uzun yıllar cezaevi olarak kullanılması, gerekse yıllardır terk edilmiş olması nedeniyle çöp ve moloz yığınları arasında tanınmaz haldedir. Ayrıca dârüşşifanın bu bölümüyle ilgili olarak Kuran, bugün imâret ve dârüşşifa arasındaki dar geçişin yanlarında yer alan mescid, hamam ve çamaşırhâne olarak kullanılmış olan bu küçük hacimlerin, özgününde imâretle bağlantılı olmadıklarını söylemektedir. Yapının özgün durumuyla ilgili olarak, kalan izleri yorumlayan Kuran, dârüşşifanın dışarıyla bağlantısının sadece Kemeraltı Sokağı'na açılan kapı ile sağlandığını belirttiği gibi, ayrıca odaların içinde yer yer rastlanan tromp ya da pendentif kalıntıları nedeniyle, bugünkü kiremit örtülü ahşap çatının aksine, aslında dârüşşifanın tek katlı ve kubbeli bir yapı olduğunu öne sürer²⁴. Yapının, özgün işlevi dışındaki çeşitli kullanımlar sırasında, büyük ölçüde değişime uğradığı gerçeğinden hareketle, Kuran'ın bu yorumunda haklılık payı olduğuna şüphe yoktur. Zira imâret ve dârüşşifa arasındaki dar geçit, hem yapay hem de işlevsizdir. Bu bağlamda sözkonusu geçitin, büyük ihtimalle cezaevi kullanımı sırasında güvenlik nedeniyle açılmış olduğundan bahsedilebilir.

Külliyenin 18. yüzyıl sonlarına kadar özgün işlevini koruyarak gelen imâret ve dârüşşifa bölümleri, Sultan III. Selim döneminde kurulan Nizâm-ı Cedid Ocağı'nın süvari kışlası olarak kullanılmaya başlamıştır. 1807'de Nizâm-ı Cedid Ocağı'nın kaldırılmasıyla

²⁴ A. KURAN, a.g.e., s.183-184.

boşaltılan yapı, yaklaşık bir yıl aradan sonra, önce Sekbân-ı Cihâdiye askerlerine ve bir süre sonra da Asâkir-i Nizâmiye Süvarileri'ne devredilmiştir²⁵. Kuran, Hadikatü'l- Cevami'de verilen bilgiye dayanarak, yapının bu işlevin verilmesinden önce tamir ve tecdid edilmiş olduğunu ve dolayısıyla üstüne kat çıkılarak yapıyı büyötmeye yönelik ilk müdahalenin bu dönemde gerçekleştirildiğini belirtmektedir²⁶. 1834²⁷-1865 yılları arasında kışla olarak kullanılan yapı, 1865'teki kolera salgınında hastane olarak kullanılmış ve salgının atlatılmasından sonra askerî depo işlevi görmeye devam etmiştir²⁸. Bundan sonra 1873 yılında Süleymaniye Bîmârhanesi'nde başgösteren kolera benzeri bir salgın hastalık nedeniyle, Süleymaniye Bîmârhanesi'nin kapatılması ve buradaki 375 hastanın²⁹ Vâlide-i Atîk Külliyesi'ne sevk edilmesi kararı ile 8 Kasım 1873 tarihinden itibaren yapı, Toptaşı Bîmârhanesi olarak anılmaya başlamıştır³⁰. 1919 yılında Toptaşı Bîmârhanesi'ne başhekim olarak atanan Uzman'ın

²⁵ M. B. TANMAN, a.g.m., s.411.

²⁶ A. KURAN, a.g.e., s.182.

²⁷ Burada, Sultan II. Mahmud döneminde Asâkir-i Nizâmiye Ordusu'nun kurulduğu tarihle, yapıya bu ordunun kışlası işlevinin verilmesinin eş zamanlı olduğu düşünölmektedir. A. KURAN, a.g.e., s.182.

²⁸ N. YILDIRIM, "Toptaşı Bimarhanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, Cilt VII, s.295.

²⁹ A. ALTINTAŞ, "Üsküdar'da Bir Akıl Hastanesi (Toptaşı Bimarhanesi 1873-1927)", *IV. Üsküdar Sempozyumu, Bildiriler II*, İstanbul, 2006, s.392. N. TAŞKIRAN, "Türkiye Hızmetinde Büyük Bir Hekim, Süleymaniye Bîmârhanesi'nin son Toptaşı'nın İlk Başhekimini Louis Mongeri" *Haseki Tıp Bülteni, XI/I*, İstanbul, 1973.

³⁰ M.O. UZMAN, "Türklerde Deliler İçin Neler Yapılmıştır", *Türklerde Tababet-i Ruhiye*, İstanbul, 1941, s.45.

aktardığı bilgilere göre bu dönemde, külliye'nin sadece imâret ve dârüşşifa yapılarının değil, medrese yapısının da bîmârhanenin kullanımına tahsis edildiği anlaşılmaktadır³¹. Bakırköy'de daha önce Reşâdiye Kışlası olan yapının, Emrâz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi olarak düzenlenmesiyle, Toptaşı Bîmârhanesi'nin hastaları buraya nakledilmiş, 15 Haziran 1927'de tümüyle boşaltılan yapı³² 1935 tarihinde Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na devredilerek, 1935-1976 tarihleri arasında Tekel yaprak-tütün bakım atölyesi olarak kullanılmaya başlamıştır. 1976 yılından sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilen yapı topluluğunun darüşşifa kısmı, 1977-1982 tarihleri arasında imam hatip lisesi olmuş, diğer bölümler ise cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Toptaşı Cezaevi olarak kullanılmıştır³³.

³¹ M.O. UZMAN, a.g.m., s.45.

³² A. ALTINTAŞ, a.g.m., s.410.

³³ M. B. TANMAN, a.g.m., s. 68.

1.2. Vâlide-i Atîk Camii Hakkında Bilinenler

İnşa edildiği tarihten bu yana, “Vâlide Sultan”, “Nur Bânû”, “Orta Vâlide”³⁴, “Vâlide-i Atîk”³⁵, “Atîk Vâlide” ya da “Eski Vâlide” gibi çeşitli adlarla anılmış olan caminin³⁶ Mimar Sinan’ın eserlerini listeleyen kaynaklarda³⁷ “Merhum Vâlide Sultan” Camii adıyla kaydedildiği bilinmektedir³⁸.

Caminin planı, merkezinde altıgen bir destek sisteminin taşıdığı bir kubbe ile enine doğrultuda uzanan harimin doğu ve batı kanatlarında ikişer kubbeyle örtülü yan mekânlardan oluşmaktadır (Plan 8). Harimin doğu ve batı kanatları ile kuzey cephesine fevkânî mahfiller yerleştirilmiş; bunlardan batıda yer alan kanadın tamamı, Hünkâr mahfili olarak düzenlenmiş, harime bakan yüzüne dışa

³⁴ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, I. Kitap, Haz. O. Ş. Gökyay, İstanbul, 1996, , s.202.

³⁵ Caminin “Hadikatü’l Cevâmî” de geçen ismi. İ. H. KONYALI, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, Cilt I, İstanbul, 1976, s.142.

³⁶ Arşiv belgelerinde yapının adı daha çok “Vâlide-i Atîk Camii” olarak geçmektedir. Ancak yapının inşa edildiği tarihte Üsküdar’da başka vâlide camii olmadığı için ilk adı “Vâlide Camii”, yapımından 59 yıl sonra bu caminin biraz aşağısında Mah-peyker (Kösem) Sultan tarafından, yeni bir camii yaptırıldığında ikinci adı “Vâlide-i Atîk Camii” olmuştur. Nihayet 1708 yılında, III. Ahmed’in annesi Gülsüm Emetullah Sultan adına, üçüncü bir vâlide cami inşa edildiğinde, ilkinde *eski*, ikincisine *orta* ve sonuncuya da *yeni* sıfatları eklenmiştir. Bu noktada Konyalı, Evliya Çelebi’nin Orta Vâlide Camii adını kullanırken “orta” sıfatını cami için değil, Vâlide için kullandığını varsaymaktadır. Ayrıca caminin yer itibarıyla Üsküdar’ın tam ortasında bulunması nedeniyle de bu adın kullanılmış olduğundan söz edenlerin bulunduğunu belirtmektedir. İ. H. KONYALI, a.g.e., s.141.

³⁷ *Tezkiret-ül-Bünyân, Tezkiret-ül-Ebniye, Tuhfet-ül Mi’mâriyye*. Ancak Konyalı, Fatih Millet Kütüphanesi’ne 921 sayı numarasıyla kaydedilmiş olan *Tezkiret-ül-Bünyân*’da, Vâlide-i Atîk Camii’nin adının geçmediğinden söz etmektedir. İ. H. KONYALI, a.g.e., s.141.

³⁸ İ. H. KONYALI, a.g.e., s.141.

doğru kavisli ahşap kafesler yerleřtirilmiřtir³⁹ (Resim 10). Sözkonusu bölüme ilişkin olarak Kuran, mahfili kapatan ahşap kafesin 19.yüzyılda eklendiğini, mahfilin günümüzde varolan düzenini de bu eklentinin ardından almış olabileceğini belirtmektedir⁴⁰.

Caminin beş bölmeli son cemaat yeri revakının, mihrap nişiyle aynı aks üzerinde yer alan orta gözü aynalı tonoz, yanları ise ikişer kubbe ile örtülüdür. Son cemaat yerini, adetâ ikinci bir revak halinde dıştan ve U formu oluşturacak şekilde üç yönden çevreleyen ahşap çatılı sundurma, taş sütun ve kemerlerle bölüntülü bir küleden ibarettir; Kemer açıklıkları demir parmaklıklarla kapatılmıştır (Plan 7-9).

Caminin iç avlusunu üç yönden çevreleyen kubbeli revak, U formu meydana getirmek suretiyle, mihrap duvarının güney-doğu ve güney-batı köşelerinde nihayetlenir (Resim 8). Avlunun ortasında bir şadırvan yer alır (Resim 9). Caminin kible duvarının gerisinde kalan ve etrafı ihâta duvarıyla çevrilerek, cami ve avludan yalıtılmış hazîreye, külliyeinin güney-batı köşesindeki dış avludan dâhil olunmaktadır. Vâlide İmâreti Sokağı'na açılan dış avlu kapısı dışında, kuzey ve güney revaklarında karşılıklı olarak yerleştirilmiş ve bu kesimdeki sokaklara açılan, kare planlı ve kubbeli iki giriş ile batı cephedeki revakın merkezinde, cami ile medrese avluları arasında bağlantıyı sağlayan kare planlı ve kubbeli bir geçiş yer almaktadır.

³⁹ M. B. TANMAN, a.g.m., s.409.

⁴⁰ A. KURAN, a.g.e., s.184.

Bu hâliyle, cami, kuzeyden güney yönüne doğru belli belirsiz genişleyen ve batı cephedeki avlu duvarını medreseyle paylaşan, dikdörtgen planlı bir oturma alanının merkez yapısı olarak tasarlanmıştır.

Caminin çeşitli tartışmalara konu olan planı, esas itibariyle, altıgen ayak sisteminde inşa edilmiş bir tasarımın ürünüdür; merkezi kubbenin yükü, köşelerde birer yarım kubbe ile lokalize edildiği gibi, kible duvarından prizmal bir kütle halinde çıkma yapan mihrap da bir yarım kubbe ile örtülmüştür (Plan 5). Doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı harim bölümünün doğu ve batı kanatları, kubbeli küp esasında kare planlı ikişer bölüme taksim edilmiştir. Kuran, *Hadikatü'l Cevâmi'*deki bilgilere dayanarak, caminin, özgününde altıgen planlı olarak inşa edildiğini, ancak muhtemelen cemaat için yetersiz kalması nedeniyle, sözkonusu bölümlerin, daha sonradan, vakfın mütevellisi Pîr Ali tarafından eklemelendiğini, dolayısıyla caminin genişletildiğini belirtir⁴¹ (Plan 6). Bu bağlamda, Kuban da mevcut mimariyi yorumlayarak, özgün plana göre inşa edilen altıgenin, bağımsız ayaklar tarafından taşınmak üzere tasarlandığını ve bu nedenle ikinci aşamada inşa edilen yan kısımların, Sinan'a ait olamayacağını ileri sürer. Kuban'a göre, "*Sinan, bütün mimari anlayışını unutarak, 1555'te (Beşiktaş Sinan Paşa Camii'nde) denediği Üçşerefeli şemasının daha kötüsünü 1583'te yapamazdı. Bir yandan yapıyı merkezi kubbe altında toplamak, öte yandan büyütmek*

⁴¹ A. KURAN, a.g.e., s.187-188.

*anlamsız bir tutumdur*⁴². Buradan hareketle, yapıyı enine büyütmek amacıyla yan duvarların yıkıldığını ve buralara ikişer kubbeli sahninler eklendiğini söyleyen Kuban, bu değişimin, son cemaat yerinde gerçekleştirilen ve ikinci bir revaktan ibaret sundurma çatı ile genişletme uygulamasına paralel olabileceğine dikkati çekerek, eş-zamanlı olduğunu varsaydığı bu değişikliklerin, Davud Ağa tarafından yapılmış olabileceği düşünmektedir⁴³. Bu bağlamda, Evliya Çelebi'nin, "*Orta Vâlîde Camii*" inden bahsederken, "... yan kubbeleri olup hele orta kubbesi pek yüksektir" ("...ve taşra yan suffasında ... amûd üzre ... 'aded kubbedir. Amma bu kubbelerden câmi'in kubbe-i kebiri âlidir ..." ⁴⁴) dediğine dikkat çeken Kuban⁴⁵, seyahatnamenin, genel kabul gördüğü haliyle, 1640 yılından önce tamamlandığını gözönünde bulundurarak⁴⁶, Çelebi'nin bu ifadesinin, yan sahninlerin, muhtemelen 17.yüzyılın ilk yarısında yapıya eklenildiğine işaret eden bir kanıt niteliği taşıyabileceğini düşünmüştür⁴⁷. Kuban, bu görüşünü, "*Mekânı mutlak olarak merkezî kubbeye tabî kılmak, buna mukabil mimari elemanlarla, gittikçe artan*

⁴² D. KUBAN, a.g.e., s.339.

⁴³ D. KUBAN, a.g.e., s.339.

⁴⁴ E. ÇELEBİ, a.g.e., s.202.

⁴⁵ D. KUBAN, "Atik Vâlîde Camii", *Mimarlık ve Sanat Dergisi*, S.2, İstanbul, 1961, s.60.

⁴⁶ Kuban burada ayrıca, "*ki bu ciltteki her ifadenin o tarihten önceye ait olduğunu ispat etmemekle beraber*" diyerek, bu konuda kesin bir bilginin varolmadığına vurgu yapmaktadır. D. KUBAN, a.g.m., s.60.

⁴⁷ D. KUBAN, a.g.m., s.60.

bir serbestlikle oynamak, 17 nci asır Osmanlı mimarisinin bir özelliği olacaktır” ifadesiyle desteklemektedir. İstanbul camilerinin son cemaat yerlerine inşâ edilen, ikinci sıra revakların da aynı tarihlerde ilâve edilmiş olabileceğini savunan Kuban, ayrıca, sözünü ettiği ikinci sıra revak uygulamaları için, “Hatta belki bunların hepsinin, Mimar Davut veya Mehmet Ağa veya Dalgıç Ahmet Ağa’nın işi olduğu da, kısa bir araştırmadan sonra ortaya çıkabilir” der⁴⁸. Kuban, caminin strüktürel özelliklerini ayrıntılarıyla incelediği makalesinde⁴⁹, caminin kubbeli yan sahninlerin yapıya sonradan eklemlendiği sonucuna varmasını sağlayan dayanakları şöyle açıklar;

- a)** Minarelerin cami planında sahninin kenarlarında olmayıp, büyük kubbe ile küçük kubbeler arasında oluşu,
- b)** Hiçbir Osmanlı camiinde son cemaat yeri duvarının girintili (kıble duvarına oranla kısa) olmayışı,
- c)** Son cemaat yerindeki ikinci revaka ait sütunların, sonradan ilâve edildiği anlaşılan duvarların içinde kalması (Resim 6-7) ve iç kısımda bu bölümün, caminin diğer bölümleriyle uyum göstermeyen ahşap bir çatıyla örtülmesi,
- d)** Yan sahninlerle orta sahninin duvar konstrüksiyonlarının ve kıble cephesindeki pencereler ile yan sahninlerde yer alan pencerelerin, hem düzenleniş hem de ahşap kanatlar açısından farklı olması; ayrıca bu pencereler üzerindeki çini süslemelerdeki desen ve renk

⁴⁸ D. KUBAN, a.g.m., s.60.

⁴⁹ D. KUBAN, a.g.m., s.59-60.

farklılıkları,

e) Son cemaat yeri duvarının üzerinde yarısı görülen rozet ve kısmen duvarın içine gömülmüş sütunlar,

caminin çeşitli yapım aşamalarından geçtiğinin açık kanıtlarıdır. Bu kanıtlara dayanarak Kuban, yapıyı bugünkü görünümüne kavuşturan inşâ aşamalarını dört döneme ayırmaktadır:

1) İlk cami,

2) Yan sahnınların ve son cemaat yerini çevreleyen revakların inşa edildiği dönem,

3) Yan sahnınların kuzey duvarlarının ileri çıkarılması ve üzerlerinin ahşap çatı ile örtülmesi,

4) Hünkâr Dairesi ve Mahfili inşaatı.

Altıgen şema uygulamalarının, Sinan'ın mimarlığındaki gelişim çizgisini, Vâlide-i Atik Camii'nden önce, Beşiktaş Sinan Paşa (1555), Topkapı Kara Ahmet Paşa (1558) ve Kadirga Sokollu Mehmed Paşa (1571) Camileri'nde izlemek mümkündür. Bu noktada Kuban, Vâlide-i Atik Camii'ndeki yan sahnınların sonradan ilâve edilmiş olduklarını savunurken, sözkonusu altıgen şemaya uygun diğer camilerle, tarih sıralaması ve plan özelliklerini göz önüne alarak bir karşılaştırma yapmaktadır. Kuban'a göre, Sinan'ın daha önce merkezî kubbeli ve altıgen şemaya uygun olarak inşa ettiği diğer camilerde, başarıyla uyguladığı benzeri planların, Vâlide-i Atik Camii'nde geriye dönük denemelerle karşımıza çıkması mantıklı değildir. Bu nedenle, Sinan'ın tasarımı olan orijinal şema ancak, Sokollu ve Kara Ahmet

Paşa Camileri'ndeki benzer şemaların bir sentezini yansıtmaması açısından, ileriye dönük bir gelişme olarak anlam bulmaktadır.⁵⁰

Bütün bu tartışmaların aksine kubbeli yan sahninlerin Mimar Sinan'ın tasarımı olduğunu savunan tek ismin Konyalı olduğuna vurgu yapılabilir. Konyalı, daha önce, yan sahninlerin yapıya sonradan ilâve edildiğini söyleyen Halil Edhem'i⁵¹, Hadikat-ül Cevâmi'yi "tetkiksiz ve körü körüne" kopye etmekle, "Manbörü" yi İstanbul'u tanımadığı halde "yanlış-name" yazmakla ve Tahsin Öz'ü de onların yapmış oldukları yanlışını yinelemekle⁵² eleştirmektedir.⁵³ O'na göre, yapı tümüyle Sinan'ın eseridir ve "Ma'bedin sağına ve soluna katıyyen sonradan kubbe ilâve edilmiş değildir". Ancak sadece, bir depremde sağdaki minaresi şerefe altına kadar ve diğer minareleri de tamamen yıkılan cami, kısmen tamir görmüştür. Büyük ihtimalle Kuban da, 1961 yılında ⁵⁴ "herşeyi Sinan'a bağlamak ve her eskiyi beğenmek hastalığı" derken, bizzat Konyalı'yı kast etmese de şüphesiz kendisinden önce kaleme alınmış olan bu türden görüşlere bir gönderme yapıyordu. Zîra Konyalı'nın, Vâlide-i Atîk Camii hakkındaki yazısı, Kuban'dan çok sonra ve 1976 yılında yayımlanmıştır.

⁵⁰ D. KUBAN, a.g.m., s.60.

⁵¹ Konyalı'nın işaret ettiği cümle: "Hadikanın kavline göre iki taraftaki yan sofaları sonradan ilave edilmiştir". H. EDHEM, *Camilerimiz*, İstanbul, 1932, s.75.

⁵² Konyalı'nın işaret ettiği cümle: "Mabet, esasında tek kubbeli ve etrafı yarım kubbelerle çevrili idi. Mütevellî, Pîr Ali iki tarafa birer kubbe ilave ettirmiştir". T. ÖZ, *İstanbul Camileri*, Ankara, 1965, C.II, s.68-69.

⁵³ İ. H. KONYALI, a.g.e., s.147.

⁵⁴ D. KUBAN, a.g.m., s.60.

Esasen, caminin yapım aşamaları üzerine ileri sürülen tüm tartışmaların, külliye'nin bütünü için sözkonusu olan tarihlendirme sorunuyla ilişkili olduğundan da bahsedilebilir. Kapısındaki kitâbeye göre cami, H. 991/M. 1583 tarihinde tamamlanmıştır.⁵⁵ Konyalı'nın metnini de aktardığı, H.978 tarihli Mühimme Defteri'nde kayıtlı Sapanca ve İzmit kadılarına yazılmış, H. 25 Ramazan 978/M. 20 Şubat 1571 tarihli bir hükümde, mermer malzemeye duyulan ihtiyaçtan bahsedilirken "... oğlum Murad tabe bekahu vâlidesi... Üsküdar'da bina olunan cami mahalli için..." denmesi, cami inşaatına anılan tarihte başlanmış olduğunu ortaya koymaktadır.⁵⁶ Buna karşılık, külliye'yi oluşturan diğer yapıların tarihlendirilmesi konularında bir belirsizlik mevcuttur. Örneğin; H. 9 Muharrem 987/M. 8 Mart 1579 tarihinde, Dökmecizâde Mehmed Efendi adlı kişinin, Vâlîde-i Atîk Medresesi müderrisliğine atandığına ilişkin bir belge kadar⁵⁷, imâret kapısının bulunduğu mevkideki, H. 987/M.1579-80 tarihli⁵⁸ bir çeşmenin varlığı, medrese ve çeşmenin de en geç 1579 yılında tamamlanmış olduklarını göstermektedir (Resim 2-3). Eldeki bu bilgileri yorumlayan Kuran, 1579 yılında medrese kadar imâretin de tamamlanıp kullanılmaya başlandığını

⁵⁵ A. KURAN, a.g.m., s.235.

⁵⁶ İ. H. KONYALI, a.g.e., s.148.

⁵⁷ A. KURAN, a.g.e., s.187.

⁵⁸ İ. H. TANIŞIK, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul, 1945, C.II, s.258. Tanışık, sözkonusu çeşmenin kitabesinden bahsederken, "üç kitadan ibâret bu kitabenin 5, 8, 10 ve 11 inci mısralarıyla tarih mısraından bazı kelimeler zamanla dökülmüş, okunmaz hale gelmiştir" demektedir.

dikkate alarak, caminin bu tarihte bitirilmemiş olmasının düşünülemezliğini söyler.⁵⁹ Bunun diğer bir açık kanıtı da Nurbânu Vâlide Sultan'ın ölümünden sonra, H.990 tarihinde düzenlenen vakfiyede geçen şu cümlelerdir;

“...Vâlide Sultan yukarıda isimleri geçen bütün mebâniyi, hâl-i sıhhatında bütün tasarrufatı sahih ve müteber iken vakfedüp her birini teslimi lazım gelen ellere çok zaman evvel ayrı ayrı teslim etti, mezkûr cami ve mescidde ehl-i islâmdan nice büyükler vakit namazları ve Cuma namazı kıldılar, Darût-talimde birçok vakit talim ve taallüm vaki oldu. İmâretde ve Handa müslimanlardan birçok fukara ve sulehaya birçok ikram ve it'am yapıldı.

Fakat bu vakıflar tescil olunmadan ve hâkimin hükmü lâhik olmazdan önce vâkıfa Vâlide Sultan vefat etti, verâseti oğlu Sultan Murad Han'a inhisar etti... O da bu emlâkin hepsini yukarıda yazılan şerait ve uslub vechile vâkıfânın ruhu için vakf-ı sahih-i şer'i ve habs-i sarih-i mer'i ile vakf ve habsedüp bu evkaf-ı muharrereyi tescile müteveli nasb ettiği ekâbir ve ayandan Pir Ali bin Mustafa'ya sahih ve muteber bir şekilde teslim o da aynı şekilde tesellüm ettikten sonra Sultan Murad Han bu vâkıftan rucu etmek ve eskisi gibi mülkiyetine iade etmek isteyerek vekilini buna memur eyledi. ...”⁶⁰

⁵⁹ A. KURAN, a.g.e., s.189.

⁶⁰ Nurbânu Vâlide Sultan Vakfiyesi”, Bkz. Dipnot 6.

Kuran'a göre, Nurbânu Sultan'ın ölümü, vakfiyenin tescil edildiği 1582 yılının Mayıs ayından önce gerçekleşmiştir. Kendisinin sağlığında tüm yapıların tamamlanıp kullanılmaya başlandığı ve medreseye 1579 yılında bir müderris atandığı bilindiğine göre, caminin tamamlanış tarihini de 1579 yılı olarak düşünmek mümkündür. Bu noktada Kuran, camiye yan sahninlerin eklenmesi suretiyle yapılan müdahaleyi, vakfiyenin tescil edildiği 1582 ile kapı kitabesinin konulduğu 1583 yılları arasına tarihlemektedir.⁶¹

Ancak yapının tarihlendirilmesiyle ilgili tartışmalarda, Evliya Çelebi'nin camiye anlatırken verdiği yapım tarihinden söz edilmediği görülmektedir. Çelebi, “... *Orta Valide Sultan Cami'i, At Bâzârı kurbında hayrât-ı azîmdir kim tabir olunmaz. Sene 985 tarihinde Salis Murâd Hân'ın vâldesi bina itmişdir...*”⁶² demektedir, bu da M. 1577-1578 yıllarına tekâbül etmektedir. Çelebi, sonraki satırlarda “*kible kapısı üzre tarihi...*” diyerek bu tarihi de yazmış, ancak seyahatnamenin bu bölümleri okunamamıştır. Ancak anlaşılabilir ki, seyahatnamenin kaleme alındığı tarihlerde, yapının hangi tarihte inşa edildiği ile ilgili bir çelişki yoktur.

Vâlide-i Atîk Külliyesi içinde yer alan diğer yapılarla kıyaslandığında, özgün özelliklerini en iyi koruyabilmiş olan yapının cami olduğunu söylemek mümkündür. Yapının son yıllarda geçirdiği

⁶¹ A. KURAN, a.g.m., s.235.

⁶² E. ÇELEBİ, a.g.e., s.202.

önemli onarımlardan biri, 1956-1972 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir⁶³. Kuran, cami avlusunu çevreleyen revak kubbelerinin sayısı kırk iken, kitabesine göre, H. 27 Muharrem 1286/M. 9 Mayıs 1869 yılında yapıya eklenen hünkâr mahfili nedeniyle, bu sayının otuz sekize düşürüldüğünü söylemektedir⁶⁴.

Araştırmacıların da çoğunlukla hemfikir olduğu üzere, caminin tarihlendirilmesi konusundaki tartışmalara bakılarak, esas itibariyle, binanın biri Mimar Sinan tasarımı ve diğeri de Sinan sonrası içeren iki ana inşaat aşaması geçirerek günümüze ulaştığı muhakkaktır. Nitekim bu husus, 17.yüzyılda Evliya Çelebi'nin binanın inşa tarihine ilişkin tanıklığı kadar, camide göze çarpan ve *anomaly* olarak da nitelendirilebilecek kimi mimari ayrıntılarla da desteklenebilmektedir. Tarihlendirme konusundaki karışıklığın ana sebebinin, caminin inşâ tarihini veren kapı kitabesi olduğuna şüphe yoktur. Diğer pek çok yapıda da rastlanabileceği gibi, esasen, kapı kitabelerinin, binaların tarihlendirilmeleri konusunda başlı başına tek ve güvenilebilir bir kaynak oluşturmadığı, bu bağlamda, Vâlide-i Atık Camii'nin 1583 tarihli kitabesinin de, aslında yapının inşâ tarihini değil, büyük bir ihtimalle, harimin doğu ve batı kanatlarına sonradan eklemlenen yan sahnelerin inşasından sonraki tarihi verdiği düşünülmektedir.

⁶³ M. B. TANMAN, a.g.m, s.408. A. KURAN, a.g.e, s.184.

⁶⁴ A. KURAN, a.g.e, s.184.

2. BÖLÜM

EVKÂF DEFTERLERİNDEKİ KEŞİF KAYITLARI

2.1. Keşif Defterlerinin Transkripsiyonu

2.1.1. 1814 (H.1229) Tarihli ve 08349 No'lu Defter

2a

Harameyn-i muhteremeyne tabi' evkafdan Merhûm ve mağfurunleha 'Atik Valide Sultan tâbe serâhanın Medine-i üsküdar'da binâ ve ihya buyurdıkları câmi'-i şerifi derûn ve bîrûnunda ba'zı mahalleri ve sa'ika isabetinden muharrik olan minare külâhı ve som şikem inşası ve fersûde olan kurşunları tebdîli ve câmi'-i şerif-i mezkûr derûnunda vaki' medrese-i münîfe ve pîşgâhında ka'in darü'l-hâdis ve zaviye ve 'imaret-i 'amire ve mezkûrlara ve bimarî olan su yolları ve müştemilât-ı sa'iresi ta'mir ve termîm ve tecdîde muhtac olduğundan bundan akdem bâ-fermân-ı 'âlî keşif ve mu'ayene ve bu def'a hitâma resîde olmağın mukaddem keşif ve mu'ayene olunan mahallerden ma'ada nefs-i hümayûna mahsus mecd u ebna olunan abdest odası ve derûn-ı câmi'-i şerif-i mezkûrun sıvaları tecdîd ve ba'zı kurşuna tebdil ve tecdîd ve sa'ir lüzumları olan mahalleri dahi tecdîd ve ta'mir eylediğini neccar kalfalarından Agop kalfa kulları bâ-arzuhal istid'a etmekle ber-vech-i muharrer mukaddem keşif olunan mahal-i mezkûre ve ma'ada mecd u ebna olunan ebniye-i mezkûre ber-vech-i âtî yegân yegân keşif

ve mesâha ve mümza ve mahtum-ı defterî takdim olunmak bâbında halan kâtib-i hazret-i ağa-yı darü's-sa'adetü's-şerif sa'adetlü Mehmed Emin Efendi'nin takrîri bâlâsına sadr olan fermân-ı 'âlîye imtisalen taraf-ı şer'eden mürsil baş kâtib es-Seyyid Mehmed Arif Efendi ve halan Şehremine ecline ricâl-i devlet-i 'aliyeden sa'adetlü Hayrullah Efendi ve halan katib-i ağa-yı darü's-sa'adetü's-şerif Mumî ibn-i Mehmed Emin Efendi ve ser-mi'mar-ı hassa Hafız Mehmed Emin Ağa ve hulefâsından ser-halife Mîr Ali Rıza ve Hoca Mehmed ve Mustafa ve Mehmed Emin Halife'ye ve neccar kalfalarından Gregor ve Komyanos ve Marki kalfalar ile salifü'z-zikr câmi'-i şerif ve mahal-i mezkûra varub vakf-ı müşârü'n-ileyhanın te'biden mütevellisi el-Hâcc Hüseyin Ağa ve mersum Agob Kalfa hazır oldukları halde marü'l-beyân câmi'-i şerif ve medrese-i münife ve darü'l-hâdis ve zaviye ve 'imâret-i 'amire mezkûrların ta'mir ve termim ve tecdîd ve binâ ve inşâ olunan mahallerden bi'l-dikkat ve't-taharrî yegân yegân keşf ve mu'ayene ve mesâha ve tahmin-i sahih ile tahmin ve fiyat-ı layıkası vaz' olunan üç bendi havî müfredat keşfi defteridir ki ber-vech-i âti zikrolunur fi'l-yevmü's-salis ve'l-'işrîn min-zi'l-hiccetü's-şerif sene tis'a ve 'işrîn ve mi'eteyn ve elf.

1- Câmi'i şerif mahfil-i hümâyûnunun câmi' tarafına ilave için çifte battaldan bir kad ve tabanlı ve atik döşemesi fesh-birle on beş arşun çifte poyralıktan kirişli çatal zeytun koğuşundan döşeme tecdîd.

Parmak	Tûlan	'Arzan	Parmak
10	9	7	20

00 2 1,5 00

?18 Mürtefi':76 Fî:360 Yekûn:27630

2- Bu mahalden Rumili omurgasından kirişli çatal zeytun koğuşundan döşemeli taht-ı hümâyûn mahali inşâsı.

Tûlan 'Arzan

2 3,5

Mürtefi: 7 Yekûn:2100 Fî:300

3- Taht-ı hümâyûnun bir tarafına ihlâmur tekneliğinden oymacıkârî kabartma mahalleri lambiri üzerine tezhîbli zemini boyalı koltuk inşâsı.

Tûlan:2 yekûn:15000

4- İlave olunan döşemenin câmi'-i şerif tarafına eğricik kanatlığından kaplı neccarkârî şişeli ön tarafı pervaz ve subhikârî kıvançeli elvan boyalı tavan tecdidi.

Parmak :20 Tûlan:6 'Arzan:2

?4 Mürtefi':13,5 Yekûn:8200Fî:600

5- Mahfil-i hümâyûn kafesleri tahtında Rumili omurgasından kuşaklı derûn ve bîrûnu ihlamur teknesinden kaplamalı evâranlık açma eğricik kanatlığından pervazlı üzeri mişe pullamasından biçme keزالik evâranlık açma kupeştesi devr hareketli bel tahtası inşâsı.

Parmak:3 Tûlan:7 Yekûn: 17100 Fî:2400 Parmak: 18

6- Mahal-i mezkûr üzerinde fındıklı dolabdan devr açmalı sim yeşil ra'nlı zîr ve bâlâsı çikrikçikârî müzehheb bilâzikli sütunlar vaz'ı.

'Aded:6 beheri Kaddan:3,5

7- Mezkûr sütunlar beyninde vasatî kuşaklı derûn ve bîrûnu lambiri

üzerine som tezhîbli kafesler inşası

?19 Mürtefi':13 Yekûn:122800 Fî:9600

8- Salifü'z-zikr sütunlar fevkinde zîr ve bâlâsı mişe pullamasından biçme kupeşteli tarafeyni ihlamur teknesinden kaplamalı tarafeyni ihlamur teknesinden biçme selebkari evâranlık açma korniçeli ve sütunlar beyikleri som tezhîbli oymacıkârî müsenne' sarkıtma lenger ve mukarnes açma başlıklı elvan boyalı evâranlık mahalleri tezhîb ve sim ve yeşil ra'nlı nim kitabe ile linle tecdîdi.

Parmak:3 Dûran:7 Kaddan:18 Yekûn:42750 Fî:6000

9- Zikrolunan sütunlar bâlâsında ihlâmurdan oymacıkârî zîr ve bâlâsı müceff yupraklı nusf-ı derecesi som tezhîb ve nusf-ı aheri penbe ve yeşil sim ra'nlı cemşir resminde müsenne' babalar inşası

Kit'a:4 Beheri Parmaklık:20 Yekûn:24000

Fî:6000

10- Mahfil-i hümâyûndan som divar mahalli taşcı ma'rifetiyle devr olarak tevsî' olunub tarafeyni ihlamur tekneliğinden oymacıkârî kendü cisminden sarma yapraklı zîri oyma takavvus ve bâlâsı mukarnes korniçe ve yaprak açma musenne' başlıklı üzeri keزالik ahlamur tekneliğinden oymacıkârî sarkıtma peçeli bir sıra mermer hareketli pervazlı müsenne' tac cevfe pûşîdeli ve derûnu Horasan ve iki kat mermer swalı ve swacıkârî tac ve Şukufe işlemeli bi'l-cümle oyma mahalleri tezhîbli distâr-ı hümâyûn mahalli inşası

Kaddan:3,5 'Arzan:1 Parmak: 18 Yekûn:84000

11- Mahfil-i hümâyûnun kible canibinde kalkan divarı mihrab ve

pencereler inşa ve tevsi' için fesh-birle halis horasan kirec ile ankaz-ı mevcudesiyle cedîd tuğla 'ilâve olunarak derûn-ı etrafi açma mihrablı derûn-ı pencereler etrafları tahta horasanlı iki kat sıvalı sıvacıkârî tac ve şukûfe işlemeli som divar inşası

Parmak: 18 Tûlan:6 Kaddan:5 'Arzan:1 Parmak:16

?6 Mürtefi':54-18=37,5 Yekûn: 90600 Fî:2400

2b

1- Bu mahalde pencerelerin bîrûn tarafına mevcut kufeki söge ve timur parmaklıklar ile derûn tarafına keزالik mevcut mermer sögelerin timur kent ve zebane ile mahallerine vaz'ı ve sülügen boyası tecdîdi

'Aded:2 Beheri Parmak:20 Kaddan:2 'Arzan:1

Parmak:15

Yekûn: 72600 Fî:32300

2- Mezkûr pencereler mişeden evâranlık açma doğramacıkârî pirinc evâranlık beheri altışar 'aded ellilik ayine camlı çarcube ile derûn tarafına doğramacıkârî zîr ve bâlâsı Timur somon ve zîr şekli elvan boyalı kanat inşası

'Aded:2 Beheri Kaddan:2,5 'Arzan:1 Parmak:4

Yekûn:12000 Fî:6000

3- Zikrolunan pencereler ile mihrâb bâlâsına bîrûnu vasat tahta camdan şiş astarlı derûnu vasatı âyine göbekli ve çifte sulu ve hareketli oymalı dökme havele camları inşası

'Aded Beherî Kaddan 'Arzan Parmak

1 2 1 1 6

3 1,5 1 6

Fî:8400 Yekûn:15000

Fî:2200

4- Mahfil-i hümâyûn divarları vechine iki kat beyaz swa ve sıvacıkârî sütun ve kitâbe tarhiyla elvan boyadan şükûfe ve ba'zan mücessem işleme tecdîdi.

Parmak Dûran Kaddan

0 4 3,5

6 7 5

?6 Mürtefi':50 Fî:600 Yekûn:30150

5- Mahfil-i hümâyûnun ağa mahfili beyrinde dolabdan sütunlu omurgadan kuşaklı üzeri kebir çepeden tabanlı tarafeyni kanatlık tahtasından baġdadî kaplamalı derûn canibi üç kat samanî işleme ile ve bîrûnu sade beyaz swalı mermer mahali dolabdab devr bir 'aded sütunlu ve eğrice kanatlığından kitâbe ve pervazlı koġuş tahtasından selebcikârî bademî açma kurulçeli swa ve kapu etrafları müzehheb şişe ve korniçe mahalli yeşil sim ra'nlı ve doġramacıkârî halka ve zenberek ile bir 'aded kapulu elvan boyalı ve nısf-ı küllî işlemeli baġdadî divar inşası.

Parmak:6 Tûlan:9 Kaddan:3 Parmak:6

?1 Mürtefi':30 Yekûn:90125 Fî:3000

6- Mahal-i mezkûrun bîrûn mahalli tarafeynine çifte poyralıktan tabanlı Rumili omurgasından kirişli tahtı eğricek kanatlığından

kaplamalı ve açma pervazlı selbcikârî korniçeli fevki kanatlık tahtasından kaplı elvân boylalı nim tavan inşası.

Tûlan:6,5 'Arzan:parmak:18

?21 Mürtefi' F:1800

4 Yekûn

8775

7- Mahfil-i hümâyûna mürûr olunacak mahalde kapu küşâd için mevcut som divarın taşcı ma'rifetiyle küşâdı.

Tûlan:6 Parmak:18 'Arzan:1 Kaddan:4

Mürtefi':14 Fî:600 Yekûn:8400

8- Zikrolunan kapu fevkine üç 'aded timur kiriş vaz'ı ve üzerine taşlı mevcut kârgir divâr tecdîdi.

'Aded:3 Kıyye:15 Tûlan:2 Kaddan:1 'Arzan:1

Parmak:18

?45 Fî:120 Yekûn:4200 Mürtefi':3,5 Fî:840

Yekûn:2920

9- Bu mahalde mişe pullamasından sögeli bir tarafı eğricek kanatlığından salma pervaz ve koğuş tahtasından selbcikârî keزالik kırma pervazlı bâlâsı selebcikârî korniçeli princ halka ve pirinc tablalı kilid ile timur sürmeli doğramacikârî elvân boyalı kapu tecdîdi

Kaddan:3,5 'Arzan:2 Parmak:10 Yekûn: 12000

10- Mahfil-i hümâyûn fevkinde mevcut kubbe derununa tahta horasanlı iki kat beyaz ve mermer swa ve swacikârî vasatî ve uzunlu külli perde resminde işleme ve bi'l-cümle derûnu swacikârî elvân

boydan arma ve şukûfe işleme tecdîdi ma' harc

Kutran:7

Mürtefi':77 Yekûn:73920 Fî:960

11- Mezkûr kubbe tahtında kavisler vechine kezalik tahtı horasanlı iki kat beyaz siva ve sıvacıkârî arma şukûfe işleme tecdîdi.

'Aded:8 Beherî Dûran 'Arzan:2,5 Parmak:

Mürtefi':78,5 Yekûn:70360 Fî:960

12- Zikrolunan kubbe tahtında kakulyeler vechine kezalik siva ve sıvacıkârî işleme tecdîdi.

'Aded: 4 Tûlan: 5,5 Kaddan:2

Mürtefi':44 Yekûn:42240 Fî:960

13- Ağa mahfili câmi'-i şerif canibine ilave için on arşun battal çapaden bir 'aded tabanlı kızaklıktan kirişli çatal zeytun koğuşundan döşemeli tahtı eğricik kanatlığından tabanlı poyralıktan selebcikârî korniçeli elvân boyalı döşeme tecdîdi

Parmak:18 Tûlan:5 'Arzan:1 Parmak:18

?1 Mürtefi': 10 Fî:1200 Yekûn: 1250

14- Mahfil-i mezkûrun etrafına zâr mahallinde mevcut devr sütun ve kafesleri mahallerine vaz'ı ve derûn ve bîrûnuna isfidac boya tecdîdi.

Dûran:19,5 Kaddan:3

Mürtefi':57,5 Fî:320 Yekûn:21060

15- Mezkûr sütunlar fevkine çifte poyralıktan selebcikârî elvan boyalı taban makamına küpeşte vaz'ı.

Tûlanî: 16,5 Fî:180 Yekûn:2970

16- Bu mahalde poyralıktan bir 'aded sütünlu Rumili omurgasından kuşaklı Bartın kanatlığından kablı neccarkârî devr şişeli isfidac boyalı perde tecdîdi.

Parmak: 6 Tûlan:1 Kaddan:3

?6 Mürtefi':3 Fî:960 Yekûn:3600

17- Bu mahalde mevcut dolabın bölme ve kaplamasının ta'mir ve etrafına koğuş tahtasından pervaz ve silme korniçe ile kanadına elvân boya tecdîdi.

Parmak:6 Kaddan:2 'Arzan:1,5

?9 Mürtefi':3 Fî:1200 Yekûn:4050

18- Mahal-i mezkûr fevkinde kubbe derûnuna tahta horsanlı iki kat mermer ve beyaz siva vasatî swacikârî kırma bayrak ve etrafı ve üzengi mahalli şükûfe işleme pervazlı ve somakî kuşak tecdîdi.

Kutran:7

Mürtefi':77 Fî:480 Yekûn:36960

19- Mezkûr kubbe tahtında kakulyeler vechine keزالik siva ve swacikârî şükûfe işleme pervaz tecdîdi.

Kıt'a:Mahsub:4 Beherî: Tûlan:5 Kaddan:2

Mürtefi':44 Fî:480 Yekûn:21120

20- Bu mahalde kavisler vechine evsaf-ı mezkûreli siva ve swacikârî somakî kuşak şükûfe işleme tecdîdi

Dûran: 'Arzan:

10,5 2,5

10,5 1

¶6 Mürtefi':36,5 Fî:480 Yekûn:17640

21- Mahal-i mezkûr beyninde som divar vechine iki kat beyaz mermer siva ve kapu bâlâsına sıvacıkârî tac ve somakî kuşak tecdîdi.

Parmak:18 Tûlan:6 Kaddan:5

3a

1- Mahal-i mezkûrun kapusu derûnunda Rumili omurgası kirişli çatal zeytun koğuşundan döşemeli kademeli sahanlık ve nerdiban tecdîdi.

Tûlan:3,5 'Arzan:2,5

¶6 Mürtefi':8,5 Fî:960 Yekûn:8400

2- Bu mahalde evsâf sabıkali timur tabla kilidi doğramacıkârî elvân boyalı kapu tecdîdi

Kaddan:3,5 'Arzan:2 Parmak:6

Yekûn:9600

3- Bu mahalde hulkundan divarlar vecchine iki kat beyaz siva tecdîdi.

Tûlan:9 Kaddan:5

Mürtefi':45 Fî:180 Yekûn:8100

4- Nerdiban-ı mezkûr ve tekve canibinde diğér nerdiban üzerlerinde Sakarya omurgasından üç 'adede kiriş ilevasıyla çiftçe çam tahtasından elvan boyalı tavan tecdîdi.

Tûlan: 'Arzan:

7,5 3,5

7,5 3,5

Mürtefi':52,5 Fî:480 Yekûn:25200

5- Nerdiban-ı mezkûr tarafeynine içme babalı porralıktan taban ve kupeşteli çikrikçikârî hünkâr boyalı parmaklık tecdîdi

Parmak:18 Dûran:4 Kaddan:21

Fî:720 Yekûn:3420

6- Bu mahalde battal çapadan serenli çatal zeytun koğuşundan kademeli bir tarafı çikrikkârî parmaklık zîri sahanlıklı tahtı çam tahtasından tavanlı üzeri neccârkârî eğricik kanatlığından kepenkli elvan boyalı nerdiban tecdîdi.

Tûlan:5,5 'Arzan:1,5 Yekûn:18000

7- Ağa mahfili tahtında hareketden vekaye için on iki arşun kebir çapadan silme taban vaz'ı ve keşide kurşun ile merbutan timur deveboynu eğri vaz'ı

Taban:'Aded:1 'Aded:4

Yekûn:2160 Kıyye:19 Fî:360 Yekûn:6840

8- Mahfil-i hümâyûn tahtında Rumili omurgasından kirişli koğuş tahtası kaplı tarafeyni doğramacıkârî parmaklıklı hünkâr boyalı maksure tecdîdi.

Parmak:18 Tûlan:6 'Arzan:22 Parmak:18

?13 Mürtefi':18 Fî:600 Yekûn:11420

9- Mahfil-i hümâyûn ittisalinde tahtı iki 'aded sekiz zira' çifte bataldan sütun on iki arşun battal çapadan tabanlı on beş arşun çifte poyralıktan kiriş ve üzerine catal zeytun koğuşundan döşemeli etraf-ı erba'ası yeni re'aya dolabından sütun ve kebir çapadan pâyende ile

omurgadan kuşaklama ile dolma divarlı ve kible tarafı bir 'aded ve kebir dümenli üzeri mahyalarının battaldan ve ma'adası mertek makamına kebir cebheden mikraz ve kebir cebheden Bartın kanatlığından kabl teller siva ile kurşun sakflı tahtı mülak eğrisinden biçme çârçûbe ve ihlamur elvâhundan bir sıra pervaz ve keزالik ihlamurdan selbcikârî bayrak ve evâranlık açma dört sıra pervaz ve passalı ve kızaklıktan giriş ve Kilyos kanatlığından kaplama üzerine horasanlı iki kat beyaz siva ve swacikârî elvan boyadan arma-i şukûfe işleme ile beyzî ve etrafı tekneli müsenne' tavanlı vasatî oymacikârî sarkıtma müzehheb göbekli ve pervaz mahalleri keزالik tezhîbli ve derûn-ı bîrûnu üç kat beyaz siva ve swacikârî derûnu tac ve arma-i şukûfe ve bîrûnu somakî işlemeli ve beherî altışar 'aded çam ve nim-i kafes ve doğrama kanat ile beş 'aded çârçûbe ile pencereli ve etrafı koğuş tahtasından pervaz ve devr müzehheb şişe ve bâlâsı müzehheb selbcikârî korniçeli tarafeyni devr mihrablı derûnu mücessem işleme dal çoka pûşîde ile iki aded nişîmen ve pirinc tablalı kilid ile doğramacikârî iki 'aded kapulu nişîmen ve kapular etrafları silme pervaz ve müzehheb devr şişeli ve tahtı Bartın kanatlığından şeş tavanlı ve zemini koğuş tahtasından döşemeli ve etrafı üç kat beyaz sivalı müştetilâtı tekmîl elvân boyalı fevkanı müsenne' abdest odası inşası

Parmak:7 Tûlan: 8 'Arzan:6 Parmak:4

ʔ3 Mürtefi':51 Fî:13200 Yekûn:674850

10- Bu mahalde divanhane ve nerdiban tahtında yedi 'aded çift

battaldan sütün ve keزالik battal çapadan tabanlı çam latadan kiriş ile çatal zeytun koğuşundan döşemelü üzeri evsaf-ı mezkûre ile kurşun sakflı tahtı çifte poyralıktan kiriş üzerine battal camdan devr şişe ile şeş tavanlı etrafı sıvacıkârî işleme ile teknelü ve koğuş tahtasından pervaz ve korniçe passalı etrafı Sakarya dolabından sütün ile dolma divarlı beherî on altışar yetmişlik âyine cam ve mişe çârçûbe ve nim kafes ile sekiz 'aded kebir ve beheri pencereli derûnu üç kat beyaz sıva ve sıvacıkârî nakş işlemeli ve bîrûnu keزالik üç kat ve somakî işlemeli derûnu battal çapadan seyrek ve karağaç hatilliğinden kademe ile kebir nerdibanlı ve tarafeyni çırıkçıkârî battal parmaklıklı ve yekpare mermer kademe ile memşali ve eteklik mahalli al çoka ferşli ve doğrama kapulu ve süflası iki 'aded pencere ve bir aded doğrama kapu ile bir 'aded sagir kayyim odalı ve nerdiban zîri kat-natlık tahtasından perdeli müştemilâtı tekmil fevkani divanhane ve memşa ve nerdiban ebniyesi inşası.

Parmak: Tûlan: 'Arzan: Parmak

00 14 7 4

14 05 3 0

?2 Mürtefi':117 Fî:8400 Yekûn:983500

11- Salifü'z-zikr abdest odası ve nerdiban ebniyesi tarafeyninde üzeri evsaf mezkûre ile kurşun sakflı tahtı poralıktan kaval açma basma ve pervazlı nısf mahalli mişe pullamasından deveboynu ve nısf-ı aheri sade kanatlık tahtasından kaplama üzeri üç kat swalı ve sıvacıkârî somakî çifte pervaz ve nim şukûfe işleme Bağdadî saçak

inşası

Dûran:50 'Arzan:1,5

Mürtefi':75 Fî:1800 Yekûn:135000

12- Mezkûr abdest odası tahtına mermer kürsülü pirinç bilazikli bâlâsı oymacıkârî başlıklı mermerden mesnu' sekiz terek sütunlar vaz'ı

'Aded:2 Beherî Parmak:4 Dûran:1 Kaddan:3

Parmak:18

Yekûn:9600Fî:4800

13- Mezkûr divanhane tahtına zîri pirinc bilazik ve evâranlık içme kürsülü sekizer terekli mermer ve somakî sütunlar vaz'ı

somakî:'Aded:3+1=4 Beherî Parmak: Dûran:

Kaddan:

04 1 3,5

10 1 3,5

3b

1- Mezkûr abdest odası tahtında evâranlık açma mermer söge ve eşik ve bâlâsı yekpâre mermer devr kemerli fevki kitabeli timur zebâne ve kurşun ile merbut kapu inşası

Parmak:6 'Arzan:3 Kaddan:4

Yekûn:4800

2- Bâb-ı mezkûre timur somon ve dirsekli ve kol timur ve kilid pirinç şbeke açma halkalı doğramacıkârî ihlamurdan elvân boyalı kebir kanat inşası

Parmak:6 Kaddan:3 'Arzan:2,5

3- Oda-i mezkûr tahtında ve haricinde taht-ı taşı cedîd melez rıhtımlı etrafı horasan swalı iki 'aded mahallinde kademe ile nerdibanlı üzeri kufe ki bahalludan nısfı cedîd ve nısfı aherî mevcud döşemelisinin rikâb ve sahanlık inşası

Parmak: Tûlan: 'Arzan: Parmak:

09 7 6 21

21 2 1 06

?6 Mürtefi':54 Yekûn:91140

4- Hamaliye ve nakliye ve baha-i alât ebniye ücret kayık ve mâ- 'avn 'araba ve bârgîr ve mesarifat-ı sa'ire: Yekûn: 239900

5- Yekûn:3382205 Bedel-i ????:28185

6- Bend-i sâni müfredatıdır. Câmi'-i şerifin kebir kubbesi derûnunda 'atik swaları fesh birle horasanlı beyaz ve üzerine mermer siva ve swacikârî elvân boyadan pencereler üzerinde müsenne' tac ve sütun işlemeli vasatında muharreriyet-i kerimenin zemin ve üst boyaları ve arma işlemleri tecdîdi ma' ücret-i iskele

Kutran:18

Müretfi':509 Fî:900 Yekûn: 458100

7- Kubbe-i mezkûr vasatında 'atik kilidi (silik bölüm)

Kıt'a:1 Tûlan:1,5 Yekûn:1500

8- Kubbe-i mezkûr tarafında kandil tabakasının timur (Silik bölüm)

Dûran:56,5 Kaddan:1,5

?18 Mürtefi':84 Fî:120 Yekûn:10170

9- Tabaka-i mezkûr tahtında ve endâmen ve arka tahtası vechine tahta horasanlı iki kat beyaz siva üzerine swacı elvân boyadan derme bayrak ve somakî pervaz tecdîdi ma' harc iskele

Dûr:56,5 Fî:960 Kaddan:Parmak:18 Yekûn:53240

10- Kubbe-i mezkûr tahtında mihrab-ı şerif suffesi üzerinde kakalyala vechine keزالik siva ve sıvacıkârî arma nakış işleme ile vasatında cehâr bâr-güzin esma-i Şerifeleri zemin ü zaman boyaları tecdîdi.

'Aded	Beherî	Tûlan	Kaddan:
6		9	2,5
2		6	2

Mürtefi':109Fî:1200 Yekûn:190800

11- Kebir kubbe tahtında vaki' kavisler vechine ve tahtına üç kat beyaz siva ile sıvacıkârî sarma ve dalgalı işleme ve somakî çifte kuşak tecdîdi

'Aded:6 Beherî: Tûlan:12 'Arzan:2

Mürtefi':150Fî:780 Yekûn:117000

12- Kebir kubbe tahtında ka'in kubbeler derûnuna keزالik siva vasatında muharrer âyet-i kerîmenin zemin ü zaman boyaları ve pencereler üzerlerinde sıvacıkârî tac ve kuşak mahalinde fûrûş işleme tecdîdi ma' harc iskele

'Aded :4 Beherî Kutran:8

Mürtefi':178Fî:900 Yekûn:160200

13- Mihrab-ı şerif suffesi üzerinde nim-i kubbe derûnunda tahtı horasanlı iki kat mermer siva ve üzerine swacı kârî elvân boyadan ince kalem arma nakış ve pencereler balâsına müsenne' çifte tac işleme tecdîdi ve vasatında âyet-i kerimenin zemin ü zaman boyaları tecdîdi ma' harc iskele

Kutran:8

Mürtefi':50 Fî:1200 Yekûn:60000

14- Salifü'z-zikr nim kubbeler tahtında ka'in kavisler etrafına keزالik beyaz siva ve swacıkârî elvan boyadan taş kesme ve somakî pervaz işleme tecdîdi ma' harc iskele

'Aded:4 Beherî Dûran:10 'Arzan:4,5

Mürtefi':180Fî:720 Yekûn:129600

15- Mezkûr kubbeler nîm tahtında kavisler beyninde kakulyeler vechine tahtı horasanlı beyaz siva ve swacıkârî müsenne' göbek ve çifte pervaz işleme tecdîdi

'Aded:8 Beherî Tûlan:4 Kaddan:2

Mürtefi':24 Fî:720 Yekûn:46080

16- Kebir kavisler tahtında somakî sütunlar üzerinde paye ve zahrında kalkan divarı tarafeynine ve kavis derûnuna keزالik siva ve swacıkârî zimad işleme ve taş kesme nakış ve pervaz işleme tecdîdi

'Aded:2 Beherî Dûran:6 Kaddan:5

Mürtefi':60 Fî:520 Yekûn:31200

4a

1- Câmi'-i şerifin basar canibinde devr-i kabirler derûnunda üç kat mermer ile ve vasatına sıvacıkârî köbek ve etrafına somakî çifte kuşak ve su işleme tecdîdi

'Aded:2 Beherî Kutran:7

Mürtefi':154Fî:240 Yekûn:36960

2- Mezkûr kubbeler tahtında kakulyeler vechine kezalik swa ve nakış tecdîdi

'Aded:8 Beherî Tûlan:5 Kaddan:1,5

Mürtefi':66 Fî:600 Yekûn:39600

3- Bu mahalde kavisler vechine üç kat swa ve sıvacıkârî taş kesme ve tel işleme tecdîdi

'Aded:4 Beherî Dûran:10 'Arzan:2 Parmak:18

Mürtefi':110Fî:600 Yekûn:66000

4- Câmi'-i şerifin kapusu ve mahfilleri üzerinde kavisler derûnuna üç kat beyaz swa ve sıvacıkârî elvân boyadan taş kesme ve somakî pervaz işleme tecdîdi

'Aded: Beherî Dûran

2 12 2,5

1 12 2

Mürtefi':84 Fî:480 Yekûn:40320

5- Câmi'-i mezkûrun kubbesi tahtında köşelerde vaki som babalar vechine iki kat beyaz swa ve sıvacıkârî mermer taklidî tel çekme ve zimad işleme tecdîdi.

'Aded Beherî Dûran: Kaddan:
3 8 15,5

2 4,5 10

2 3,5 10

1 3,5 15,5

?6 Mürtefi':267Fî:360 Yekûn:96210

6- Mihrab-ı şerif suffesi etrafında divarları vechine tahtı horasanlı iki kat beyaz siva ve sıvacıkârî ince kalem mücessem arma-i şukûfe işleme tecdîdi.

'Aded:2 Beherî Kutran:8 Minhâ:Pencere mahalleri
terbi'an:21

?6 Mürtefi':50-21: 29 FÎ:960 Yekûn:28800

7- Mihrab-ı şerifin pencereler üzerinde âyet-i kerîme muharrer ve beyinlerinde mücessem işleme kâşîlerin imtizâc mahallerine ba'zan ma'cun derz ve süngar ile silmesi

Parmak:4 Dûran:13 Kaddan:5 Parmak:6 Minhâ:Pencere
mahalleri:21

?3 Mürtefi': 69-21:48 Yekûn:2887

?3

8- Mezkûr kavisler beyinde timur kirişlere ve çenberlere bağlı sülügen boya tecdîdi

Tûlanî: 120 Fî:60 Yekûn:7200

9- Câmi'-i şerifin tarafeyninde kalkan divarları vechine iki kat beyaz siva ve pencereler üzerlerine sıvacıkârî somakî ve tel çekme ve

ombra nakış tecdîdi.

'Aded:2 Beherî Tûlan:6 Kaddan:5

Minhâ:Pencere mahalleri terbi'an:9

Mürtefi':60-09:51 Fî:300 Yekûn:15300

10- *Câmi'-i şerif derûnunda diğ er kalkan divarlar vechine iki kat beyaz sıva ve bir sıra ran tecdîdi*

'Aded Beherî Tûlan Kaddan Minhâ: Pencere mahalleri
terbi'an:26

2 6 5

4 7 4

Mürtefi':172-026:146 Fî:240 Yekûn:35040

11- *Câmi'-i şerifin kebir kapusu üzerinde küfeki kavisi âyine üzerlerinde korkuluk vechlerine iki kat mermer badana ve sıvacıkârî taş kesme boyları tecdîdi.*

Tûlan:8 Kaddan:2

Mürtefi':16 Fî:180 Yekûn:2880

12- *Mahal-i mezkûr tahtında divar vechine iki kat beyaz devren sıvacı tecdîdi.*

Dûran:12 Kaddan:6

Mürtefi':29 Fî:150 Yekûn:10800

13- *Bu mahalde kavisler tahtında mermer sütunlar ve başlıkları taşıcı ma'rifetiyle ağartması.*

'Aded:4 Beherî: Parmak:18 Kaddan:2 Dûran:1

Mürtefi':11 Fî:180 Yekûn:1980

14- Câmi'-i şerif-i mezkûrun etraf-ı sülûsesinde fevkâni mahfil pîşgâhında mermer kitâbe açma korkuluk ve tahtında taban ve devr sütunlar taşıcı ma'rifetiyle ağartması.

Dûran:50 Kaddan:1 Parmak:6 Sütun 'adedi:29 Beherî Dûran:1
Kaddan:3

Mürtefi':149,5 Fî:180 Yekûn:26910

15- Câmi'-i şerifin derûnunda gövde duvarı vechine iki kat mermer beyaz sıva ve evâranlık mahallerine seyhani boya tecdîdi.

Dûran:125 Kaddan:5 Minhâ:Kapu ve pencereleri terbi'an:102,5

Mürtefi':523Fî:240 Yekûn:125520

16- Câmi'-i şerif etrafında ve mahfillerde vaki' pencerelerin mevcut çârçûbelerinin sülûs derecesi ta'mir ve noksan rahtları tekmîl ve mevcut camları silmesi ve yirmi 'aded noksan âyine cam vaz'ı ve timur parmaklıkların sülüğen boyalar tecdîdi ve mevcut kanatlarına tilası.

'Aded: Beherî: 'Arzan Kaddan:

Parmak:

02	2	2	18	Fî:1200
22	1,5	2,5	00	Fî:900
08	1	1,5	00	Fî:600

Yekûn:27000

17- Mezkûr pencereler ve dolablar etrafında mermer sögeler taşıcı ma'rifetiyle ağartması

'Aded: Dûran: 'Arzan

29 9 0,5

20 6 0,5

02 2,5 1

Mürtefi':195,5 Fî:240 Yekûn:46920

18- Câmi'-i şerif derûnunda kebir somakî sütunlar üzerinde bilaziklere lika üzerine tezhîb

'Aded:2 Beherî: Dûran:2,5 Parmak:8

Fî:1800 Yekûn:3600

19- Mahfîl tahtında vaki' mermer sütunlar üzerinde dökme bilaziklerine bağı sarı boya tecdîdi

'Aded:29 Beherî: Dûran:1 'Arzan:3

Yekûn:1740Fî:60

4b

1- Mihrab-ı şerifin derûn ve tarafeyninde mermerden mesnu' kaplama zar ve pervaz ve kitabe ve mukarneslerin taşçı ma'rifetiyle kalemle ağırtması ve bâlâsına muharrer âyet-i kerimenin ve fevkinde rûmî işleme tacın zeminlerine bağı boya ve zamane mahalleri ve yapraklara ve sagir evâranlık ve güllere lika üzerine tezhîb tecdîdi.

Tûlan:5 Kaddan:7 Yekûn:108000

2- Mermerden mesnu' minber-i şerifin tarafeyninde müşebbek âyine ve korkulukları ve mürebbe'eri ve bâlâsında sütun ve kavis ve kafa tahtalarında bi'l-cümle taşçı ma'rifetiyle kalemle ağırtması ve âyine zaviyelerinde ve linlelerde ve kapu üzerinde âyet-i kerimede ve üzerinde tac üzerine lika ile tezhîb

Parmak:18 Tûlan:4 'Arzan:1,5 Kaddan:7

Yekûn:96000

3- Minber-i mezkûrun fevkinde mevcut ahşab müsenne' külahın kaplama ve silme pervaz ve 'alemine lam bezi üzerine som tezhîb tecdîdi

Dûran:3,5 Kaddan:4,5 Yekûn:60000

4- Câmi'-i şerifin basar canibinde mahfûl üzerinde kalkan mahallinde nısf-ı vasatı tahta camları mevcut ma'adası cedîd mişeden çârçûbeler tecdîdi.

Tûlan:10 Kaddan:2,5

Mürtef'i:25 Fî600 Yekûn:15000

5- Câmi'-i şerifin kebîr ve nim kubbelere etrafında havale camları fenâpezîr olan mahallerine mişeden çârçûbeli timur bağlamalı içinden mesnu' bademî astar tecdîdi

'Aded:33 Kaddan:2,5 'Arzan:1 Parmak:6

Yekûn:157400 Fî:8400

6- Mezkûr pencerelerin mevcut astarlarının camcı ma'rifetiyle mahallinde ta'mirini ve şikest olan camları vaz'ı

'Aded:10 Beherî: Kaddan:2 'Arzan:1

Yekûn:9000 Fî:900

7- Kubbe-i mezkûrun etrafında mevcut havale camlarının yüzleri kezalik ta'miri ve ba'zan cam vaz'ı

'Aded:35 Beherî: Kaddan:2 'Arzan:1

Yekûn:31500 Fî:900

8- Kebir kubbe fevkinde kalkan mahallinde mişeden çârçûbeli bademî astarlı zî-el-bahar yüzlü havale camı tecdîdi

'Aded:2 Beherî: Parmak:6 'Arzan:1 Kaddan:2,5

Yekûn:14400 Fî:7200

9- Câmi'-i şerifin mihrab suffesi ve tarafeyninde kalkan mahallerinde mişeden çârçûbeli vasat tahta camdan bademî astarlı ve derûnları vasatı âyine göbekli üç adedinin zîr ve bâlâsı ism-i hilâl ve kelime-i tevhîd tahrîrli ve etrafları çifte sulu ve şukûfe nakışlı cam-ı havale tecdîdi

Çifte: Beherî Parmak: 'Arzan: Kaddan:

8 Fî:10800 6 1 2,5

1 Fî:13200 6 1 3

Yekûn:99600

10- Mihrâb-ı şerif derûnu ve tarafeynine tahtı Rumili omurgasından kirişli eğricik kanatlığından döşeme tecdîdi

Parmak: Tûlan: 'Arzan

0 6,5 1,5

6 2 2

?6 Mürtefi':14 Fî:360 Yekûn:5130

11- Câmi'-i şerifin timur askıları ve kebir ve sagir mühr-i Süleymanları mahallerinden aheren ve nısf-ı derece 'ilave ile tanzîm ve tecdîd ve mahallerine vaz'ı ve sülügen boyaları tecdîdi

Yekûn:30000

12- Câmi'-i şerif mezkûrun timur askıları ve kebir ve sagir mühr-i

Süleymanları mahallerinden ihrâc ve nısf-ı derece 'ilave ile tanzîm ve tecdîd ve mahallerine vaz'ı ve sülügen boyalı tecdîdi

Cedîd tîmur ta'miri tulanî Mühr-i Süleyman Beherî: Fî:1380

? Mahsub Fî:277

120 Fî:120 4

1

Yekûn:8400 1

Yekûn:8400

13- Timur mahallerine ücret vaz'ıyesi ve boyası tecdîdi

Timur:3600

14- 'İlave olunan cedîd timur ve üstadiye

Kıyye

102,5

015

Yekûn:

117 Cedîd

057 Mevcud Ta'miri

Yekûn Fî:240

14280

15- Kebir cedîdi zincir: Kıyye Fî:330

24

Yekûn:7920

16- Timur deveboynu: 'Aded Fî:300

Ma'kurşun ve üstadiye: 10 Fî: 60

50

Yekûn:6000

5a

1- Mihrâb-ı şerif tarafeyninde mevcut şam'danların kuyumcu ma'rifetiyle ateş yıldızları ve sagir pirinç şam'danların ağartması

Kebri şam'dan 'aded:2 Sagir şam'dan 'aded:2

Temyiz:54000

Temyiz:1920

2- Câmi'-i şerifin derûn kapularının mermer sögellers mukarnes ve tarafeyninde kaplama mihrâb simlerinin taşıcı ma'rifetiyle ağartması

'Aded: Beherî Tûlan: Kaddan:

1 10 10

2 02,5 3,5

Mürtefi':117,5 Fî:240 Yekûn:28200

3- Salifü'z-zikr abdest odası tahtında şadırvan havlusunda mürur için som havlu divarında mevcut pencere mahalli tevsi' olunub mevcut mermerden eşik vaz'ıyla som divardan yolma söge tanzim üzeri küfeki taşdan timur zebane ve kurşun ile merbut kemerli ve cedid timur ve somon ve direklik ve meyl vaz'ıyla mevcut kanadı mahaline vaz' ve cüzî boya tecdidi

'Arzan:2,5 Kaddan:4,5 Yekûn:26200

4- Bâb-ı mezkûr dahiline tahta bağlı telini cedid sülüsânı mevcut küfeki taşdan döşeme ferşi

Tûlan:2 'Arzan:5

Mürtefi':30 Fî:480 Yekûn: 14400

5- Bâb-ı mezkûr harcı fevkine etrafı sekiz arşun nik battaldan tabanlı ve divar canibi dört 'aded otuz yedi ve kubbe timur kavramalı üzeri çifte minbarı mertek makamına sık mikras ile Bartın kanatlığından kaplı melez siva ile kurşun sakflı tahtı omurgadan terek üzerine çifte camdan açma şişe ile tavanlı eğriçe kanatlığından kitâbeli elvân boyalı kebir saçak inşası

Parmak:20 Tûlan:15 'Arzan:3 Parmak::16

6- Mezkûr saçak tahtında sütunlar zîrine kazıklama rıhtım inşasıyla mevcut mermer kürsülü çifte battaldan açma zîri evâranlık terekli ve tahta kablı isfidâc boyalı sütunlar vaz'ı

'Aded: Beherî Kaddan:

3 4,5

1 Rıhtım Fî:4800 Yekûn:14400

7- Câmi'-i şerif mezaristanında medfun Emîr Hoca Efendi mirfedi muvacehesinde pencere etrafına mevcut mermer söge ve başlıklı timur kenet ve kurşun ile merbut mahaline vaz'ı

Parmak: 16 'Arzan: 1 Kaddan:4

Yekûn:2400

8- Mezkûr pencereler etrafı pervazlı süs timurundan vasatlu şebekiye taklidli yeşil boyalı parmaklık inşası

Parmak: 8 'Arzan:1 Kaddan:2,5

Kıyye:49 Fî:480 Yekûn:23520

9- Mahal-i mezkûrda mezaristan pîşgâhında 'asdeten melez divarlı ve pencere fevki tuğladan tuluzlu yüz canibi küfeki taşdan nusfi cedîd

nusfi mevcut som divar inşası ve üzerine cedîd bir kiremid vaz'ı

Parmak:3 Tûlan:7 'Arzan:1 Kaddan:4

Minhâ: Pencere mahalli:4

Mürtefi'

28,5

(Silik bölüm) Yekûn:29400

10- Câmi'-i şerif-i şerifin son cema'at mahali üzerinde kubbeler derûnuna câbecâ beyaz siva ve üç kat badana ve göbek ve etrafına sıvacıkârî nakış tecdîdi.

'Aded:5 Beherî Parmak:4 Kutran:6

Mürtefi':297 Fî:300 Yekûn:89400

11- Mezkûr kubbeler tahtında kakulyeler vechine ba'zan siva ve badana ve elvan boyadan somakî pervaz tecdîdi

'Aded:16 Beherî:16 Tûlan:3 Kaddan:2

Mürtefi':96 Fî:300 Yekûn:28800

12- Kubbeler tahtında som kavislerin taşçı ma'rifetiyle mermer ağartması

'Aded: 13 Beherî Parmak:6 Dûran:9 'Arzan:1,5

Mürtefi':180 Fî:180 Yekûn:36400

13- Bu mahalde mermer kavisler beyninde kakulyeler vechinde taşçı ma'rifetiyle mermer ağartması

'Aded:13 Parmak:4 Tûlan:6 Kaddan:3-1,5

Mürtefi':120 Fî:180 Yekûn:21600

14- Mezkûr kavisler beyninde timur kirişlere sütunların başlık ve

bilaziklerinde sülügen boya tecdîdi

Tûlanî:105 Fî:60 Yekûn:9000

15- *Son cema'at mahallinde mü'ezzin mahfil-i tahtında tavan ve döşemenin ta'miri ve elvan boyası tecdîdi*

Tûlan:2,5 'Arzan:1 Parmak: 18

?9 Mürtefi':4 Fî:240 Yekûn:1050

16- *Bu mahalde câmi'-i şerif divarı vechine iki kat beyaz swa ve kalkan mahallerine üç kat badana tecdîdi ve kaşilerin silmesi*

Tûlan: Kaddan:

40 5 Swa Mürtefi':

40 5 Badana 200 Fî:60

70 2 Badana 340 Fî:45

Yekûn: 27300

17- *Son cema'at etrafında mevcut mermer sütun ve bailıklarında mermer ağartması*

'Aded:18 Beherî: Dûran:1,5 Kaddan: 3,5

Mürtefi':94,5 Fî: 180 Yekûn:17010

18- *Bu mahalde som kavisler vechlerinde mermer ağartması*

'Aded:22 Parmak:18 Dûran:3 'Arzan:1

Mürtefi':82,5 Fî:180 Yekûn:14850

5b

1- *Bu mahalde mermer sütunlar beyninde timur parmaklıklar tarafeynine bağlı sülügen boya tecdîdi ve kapu mahallinin kanadı ta'miri*

'Aded:23 Beherî Kaddan:3 'Arzan:2,5

Mürtefi': 172,5 Fî:240 Yekûn:41400

2- Son cema'at üzerinde mevcut şatranc tavanın ba'zan köhne olan mahalleri eğricik kanatlığından kaplama ve kebir şişe ile inşası ve ma'adasının ta'miri ve bi'l-cümle sülügen boya tanzimi ve kurşun tahtında sakfının bi'l-cümle kaplaması tecdîdi ve kebir çapadan mıkras vaz'ı

Tûlan:57 'Arzan: 7,5

Mürtefi':415Fî:480 Yekûn:199200

3- Câmi'-i mezkûrun şadırvan havlusu etrafında kubbeler ve divarları vechine iki kat badana tecdîdi

'Arzan: 0,5 Tûlan:5,5 Yekûn:300

4- Som cema'at mahalli etrafında saçaklar külliyan harab olub kurşunu ref' birle kebir çabadan ve çifte omurgadan taban ve kirişli ve Bartın kanatlığından kaplu açma şişeli ve tavanı elvan boyalı mevcut kuruşunu ferşî ile turra saçağın tecdîdi.

Tûlan: 69 'Arzan: 3

Mürtefi':207Fî:600 Sene:124200

5- Câmi'-i şerif-i mezkûrun şadırvan havlusu etrafında kubbler divarı vechine iki kat badana tecdîdi.

Kıyye:'Aded:43 Beherî: Kutran:5 Divarı:

Tûlan:230 Kaddan:5

?18 Mürtefi':2837 Fî:30 Yekûn:85132

6- Kubbeler tahtında ve kapular terafeyninde mevcut timur

pencere permaklıklarına sülügen boya tecdîdi

'Aded:26 Beherî: 'Arzan:1,5 Kaddan:2,5

Mürtefi':97,5 Fî:90 Yekûn:8775

7- *Bu mahalde kavisler tahtında timur kirişlere sülügen boya tecdîdi*

Tûlanî: 410 Fî:60 Yekûn:24600

8- *Bu mahalde şadırvan üzerinde kurşun sakfının orta çapadan mıkraşlama ve Rumili omurgasından kuşaklama ve üzeri Bartın kaplı şadırvana sakfının ta'miri tahtında ahşab kubbe ve etrafında turre ta'miri ve elvan boyası tecdîdi*

Kutran:12 Mürtefi':113Fî:480 Yekûn:54240

9- *Bu mahalde mermerden çatma üzeri müşebbek açma şadırvan havuzunun taşçı ma'rifetiyle mermer ağartması ve kafa tahtasına elvan boya ve derûnuna lökün kalay tecdîdi*

Dûran:14,5 Kaddan:2 Parmak:8

Mürtefi':34 Fî:320 Yekûn: 12240

10- *Şadırvan-ı mezkûr üzerinde muhafaza için mevcut timur kafesin ta'miri ve kapu mahalli tecdîdi ma' sülügen boya*

Dûran:14,5 Kaddan:1 Parmak:6 Yekûn:7200

11- *Şadırvan-ı mezkûr etrafında timur polarlı zebane badırma ve sarılığı vasatî pirinç musluk vaz'ı*

6 Fî:720 Yekûn:4320

12- *Şadırvan-ı mezkûr sakfı tahtında mermer sütun ve tabanların kalem ile ağartması*

'Aded:16 Dûran Kaddan:3

Mürtefi':48 Fî:18 Yekûn:8640

13- Câmi'-i şerif-i mezkûrun dört 'aded memşaları üzerinde basma tavanlı kiremid pûşide sakf tecdîdi ve memşalar derûnuna badana ve horasanlı derz ve ba'zan siva tecdîdi ve tahtında kârgîr kapular inşası

Mürtefi':75 Fî:1440 Yekûn: 108000

14- Şadırvandan memşalara varınca ma'lezîz ceryanı için üzeri tuğladan derpişteli zatlı üstüne kurşun boru ferşî

Boru 'aded:46 Fî:1080 Yekûn:49680

15- Mezkûr memşaların derûnuna timur polarlı tokmakbaşı musluklar vaz'ı

'Aded:4 Fî:240 Yekûn:960

16- Câmi'-i şerif-i mezkûrun basarında cenah kapusu üzerine çifte manadan mikraslı ve çapadan tabanlı Rumili omurgasından mertekli Bartın kanatlığından kaplı kurşunî mevcut tahtı şeş tavanlı elvan boyalı saçak inşası

Tûlan:5,5 'Arzan:2,5

?2 Mürtefi':13,5 Fî:1800 Yekûn:24750

17- Câmi'-i şerif-i mezkûrun tekye tarafında havlu kapusu haricine üzeri kebir çapadan taban ve çifte mana mikraslı Bartın kanatlığından kaplı tahtı kaplamalı elvan boyalı turre saçak tecdîdi

Parmak:6 Tûlan:5 'Arzan:2,5

?3 Mürtefi':13 Fî:1500 Yekûn:19287

18- Bu mahalde çeşme üzerinde kezalik kiremid pûşide sakflı çifte

yelkovanlı tahtı kaplamalı ve pervazlı ve şişeli ve elvan boyalı turre
saçak tevdîdi

Tûlan:5 'Arzan:2,5

Mürtefi':12,5 Fî:1500 Yekûn:18750

19- Câmi'-i şerif-i mezkûrun meyyit kapusu tarafeynine küfeki
taşları mevcut derûnu hatilli tarafeyni beyaz sıvalı kârgîr payeler
inşası

'Aded:2 Beherî: Parmak:18 Tûlan:2 Parmak:16

Kaddan:6

?16 Mürtefi':36 Fî:900 Yekûn:33000

6a

1- Zikrolunan payeler üzerine bir 'aded çarşu tuğlasından harcı
yonma taşdan muhâlis tarikiyle etrafı tahtı horasanlı beyaz sıva ve
sıvacıkârî işleme ve somakî pervaz işleme kârgîr kavisler tevdîdi

'Aded: Dûran: Kaddan:

2 6 1,5

2

Mürtefi':

9 Taş Fî:2400 Yekûn:32400

9 Tuğla Fî:1200

2- Bâb-ı mezkûr üzerine çifte dolabdan taban ve battaldan
çârçübeli çifte manadan bağlama ve mikraslı Rumili omurgasından
mürteкли Bartın kanatlığından kaplı kiremid pûşide sakflı etrafı
kaplamalı kapu üzeri peşkûn-i Bağdadî tavanlı elvan boyalı saçak

inşası

Tûlan:8,5 'Arzan:7

Mürtefi':59,5 Fî:1800 Yekûn:107100

3- *Bâb-ı mezkûr mahalline timur ökçe meyilli ve çifte kebir kalaylı halkalı ve battal kilid ve bir 'aded kebir kol Timurlu cüz'i boyalı doğramacıkârî mükemmel kanat inşası*

Kaddan:4,5 Tûlan:3,5 Yekûn:36000

4- *Bâb-ı mezkûrdan şadırvan havlusuna gelince mevcut som divarlarının bir tarafına derz ve badana ve pencereleri parmaklıklarına sülügen boya tecdîdi ve hareket eden taşlarının mahallerine vaz' ve tanzîmi*

Tûlan:47 Kaddan:6

Mürtefi':282Fî:45 Yekûn:12690

5- *Darü'l-hâdis tarafında üç çeşmeler üzerlerinde kiremid pûşîde sakflı ve timur kavramalı ve tahtı kaplama dört 'aded çapadan telli elvan boyalı saçak inşası*

Parmak: 18 Tûlan:11 'Arzan:2 Parmak:18

?7 Mürtefi':32 Fî:1800 Yekûn:58120

6- *Bu mahalde havlu kapusu üzerinde kurşunî mevcut elvan boyalı keزالik turre saçak inşası*

Parmak:9 Tûlan:5 'Arzan:2 Parmak:10

Mürtefi':13 Fî:1500 Yekûn:19500

7- *Şadırvan havlusunun divarları haricine iki kat badana tecdîdi*

Dûran Kaddan

53 07

71,5 10

Mürtefi':1086 Fî:30 Yekûn:32580

8- Câmi'-i şerifin gülbün tarafında vaki' minaresine bundan akdem sa'ika isabetiyle külâhı muhterik ve peşki rahnedâr olmağla şerefe tabanına ve gülbün fesh birle derûnu iki zira' karende küfeki çifte ve nik tabanından kademe ve baba ve yedekli ve bîrûnu nısfı zira' fazlasıyla şîshane kaval açmalı babası evâranlık açma kafa tahtalı küfeki çifte ve nik tabandandan taşcıkârî birbirine mümtezic kurşun zebane ve kenet ile merbut bîrûnu üç kat badanalı nısf-ı enkazıyla mahlûten petek inşası

Dûran:8,5 Kaddan:7

Mürtefi':59,5 Fî:5400 Yekûn:312300

9- İki 'aded minareler bâlâsına kolyoz eğrisinden biçme çini tabanlı derûnu kara ağaçdan biçme kuşaklı ve timur bağlamalı derûnu kebir serenden meyilli bir 'aded nik sereni mevcud müdrük sereninden dolma mikrazlı eğricik ve Bartın kanatlığından kaplı üzerine kurşun pûşideli külâhlar inşası

'Aded:2 Beherî Dûran:8 Kaddan:9

Mürtefi':14472 Fî:1800 Yekûn:129600 (Silik bölüm)

10- Zikrolunan minarelerin biri şerefeden ve biri peteğinden şömleğe ince derununa sa'ika isabetinden rahnedar olan kademe ve yedek baba mahallerine taşcı ma'rifeetiyle yonma taşdan münakkaş olan mahalleri tecdîdi ve metanın için kurşunlar Timurcusuna ve kebir

kenetler vaz'ı etrafına üç kat badana ve kaşî ve kuşak mahallerine yeşil ve kırmızı mermer boya tanzimi ma' dört salıncak

Dûran:9 Kaddan:37

30 9

Mürtefi':203 Fî:120 Yekûn:72360

11- Mezkûr külâhlar bâlâsında cedîd ve yirmi 'adedi mevcud nuhas 'alemlere lika üzerine tezhîb tecdîdi

'Aded:	Beherî	Parmak	Kaddan	
1	18	1	Cedîdi	Fî:18000
1	18	1	Mevcudu:Fî:7200	

Yekûn:25200

12- Minare-i mezkûrların şerefesi etrafında müşebbek korkuluk ta'miri ve döşemesine horasanlı derz tecdîdi ve timur kenedi vaz'ı

'Aded Beherî Dûran:12 Kaddan:1,5

Mürtefi':36 Fî:600 Yekûn:21640

13- Bir 'aded minarenin peteğini inşa için çifte poyralık ve çifte omurga ve çifte manadan çatma koğuş tahtasından 'ariyet döşemeli iskele mesarifi

Tûlan:5 'Arzan:5 Kaddan:7 Yekûn:60000

14- Câmi'-i mezkûrun kebir kubbesi üzerinde çam sereninden kilide geçme üç mahalinden timur ile bağlamalı meyl tecdîdi ve mevcud 'aleme lika üzerine tezhîb tecdîdi

Kaddan:5 Yekûn:60000

15- Câmi'-i şerifin üzerinde kebir ve sagir kubbeler etrafında dere

maallerinde kurşun kenarlarında kettanlı harcla ba'zan işi helali derz
tecdîdi

Tûlanî:400 Fî:60 Yekûn:24000

16- Câmi'-i mezkûrun bîrûnu etrafında kalkan divarları ve kafa
tahtaları ve mahal-i sa'iresinde üç kat badana tecdîdi

Tûlan Kaddan

20 10

70 5

30 3 Mürtefi':2740 Fî:30 Yekûn:82200

160 10

17- Câmi'-i şerif ve mahfil-i hümâyûnun ve son cema'at ve havlu
kubbeleri ve medrese ve hankâh ve 'imaret ve kapu saçakları ve iktiza
eden sa'ir mahallerin üzerlerinde fersude olan kurşunların tebdili
noksan-ı tekmîli

Elvah

? Kıymet: 94047 Fî:15 Yekûn:1410727

Mahsub:3889

18- Kurşun kenarlarına malak eğrisinden çifte poyralıktan hatil
vaz'ı

'Aded

15 Malak Eğrisi Fî:600

125 Poyralık Fî:480

Yekûn:88600

19- Kurşun kenarlarına mismar kurşun

Kıyye:

180 *Fî:*180 *Yekûn:*32400

20- *Elvâhları fersî için iktizâ eden kurşuncu boyası*

Eyyâm 'aded

*Fî:*360 *Yekûn:*112200

6b

1- *Câmi'-i şerîf kubbesinin dere mahallerine terfî' için tûrâbnakîl ve imlâ olunarak sûtube ve tanzimî*

'Aded:4 *Tûlan:*7,5 'Arzan:1,5 'Umkan:1

*Mürtefî':*45 *Fî:*180 *Yekûn:*8100

2- *Hamaliye ve nakliye ve baha-i alât-ı ebniye ücret fâik ve ma'une ve bargîr ve 'araba mesârifat-ı sa'iresi Yekûn: 480100*

3- *Yekûn:*7223658

00 ??? 60197

18

4- *Bend-i sâlis müferdâtıdır: Câmi'-i şerîf-i mezkûrun marû'l-beyân meyyit kapusu nezdinde mezaristan önünde münhedim olan divarları mahalline kebirinden hatil ve taptavanlı üzer, kiremi ka'im fersîli tuğladan germi saçakları tarafına gorasan derzli ve badanalı ve karaağaç tahtasından bir 'aded kapulu ve bir 'aded pencere sögeleri ve parmaklıkları mahallerine vaz' olunarak taşî mahlût melez divar inşası*

Parmak: *Tûlan:* *Parmak:* *Kaddan*

6 33 20 5

0 02,5 18 1

?10 Mürtefi':143 Fî:480

5- Bu mahalde tarik tarafında bir yüzü derzli sed divarlar tecdîdi

Tûlan 'Arzan Kaddan:

10 0,5 2

Fî:360 Yekûn:3600

6- (Silik bölüm) olunarak taşı mahlût kaldırım ferşi

Tûlan 'Arzan

40 5

09 3 Mürtefi':255,5 Fî:45 Yekûn:11497

02 2

07 3,5

7- Câmi'-i mezkûrun civarında vaki' muvakkat odası külliye harab olduğundan üzerinde kuşunî mevcut sakfı ve basma tavanı ve derûnunda beyaz sıvası ve doğrama kantları ve döşemesi ve cam çârçûbeleri ve kapu ve musendire ve müştetilât-ı sa'ire ta'mir tecdîdi

Tûlan 'Arzan

11 7,5 Mürtefi':87,5 Fî:1500 Yekûn:131250

02,5 2

8- Çıkması etrafında aşî boyası kitabe saçak tecdîdi

Tûlan:7,5 'Arzan:Parmak:18

Yekûn:3600Fî:480

9- Câmi'-i mezkûr medresesi derûnunda kârgir odaların kubbe divarlarında iki kat badana derûnunda döşeme ve ocak ve raf dolab ve

üç 'aded pencerelerin çârçûbeleri doğrama kapuları ekserisi tecdîdi ve ma'adası ta'mir ve dört 'aded odanın fevkânı şirvane ta'miri ve bir bâb odasının derûnuna fevkanî şirvan inşasıyla mezkûr odaların ka'imen ta'mir ve pencerelerine tel çârçûbe vaz'ı

'Aded:18 Beherî Parmak:6 Tûlan:4 'Arzan:4 Parmak:6

?18 Mürtefi':306Fî:480 Yekûn:147220

10- Mezkûr odalar önünde dehliz kubbeleri ve kavisler ve kakulyeler divarı vechine iki kat badana tecdîdi

Kıyye 'aded:20 Beherî Kutran:4,5 Tûlan:97 Kaddan:5

Mürtefi':1123 Fî:24 Yekûn:26952

11- Bu mahalde derslane kubbesi derûnunda divarları vachinde ba'zan siva ve ik, kat badana ve göbek etrafına sıvacıkârî nakış tecdîdi

Kutran:8 Dûran:32 Kaddan:7

Mürtefi':89 Mürtefi':224

Mürtefi':313Fî:33 Yekûn:10330

7a

1- Bu mahalde bademî astarlı ve telli kafesli dökme cam vaz'ı

'Aded:2 Beherî 'Arzan:1 Kaddan:2,5

Yekûn:7200Fî:3600

2- İki 'aded pencersine doğramacıkârî gürgen çârçûbe tecdîdi

'Aded:2 Beherî Parmak:6 Kaddan:2 'Arzan:1 Parmak:6

Fî:1920 Yekûn:3840

3- Mezkûr odalar önünde mevcut kemerlikler kalama ve döşemesi

ba'zan ta'mir ve tevdîdi ve aşî boyaları tanzîmi

'Aded:12 Beherî Tûlan:1,5 'Arzan:2 Kaddan:1,5

Mürtefi': 36 Fî:180 Yekûn:2480

4- Medrese derûnunda şadırvan üzerine etrafî çiftte dolabdan sütun ve tabanlı üzeri kiremid pûşide sakflı tahyî basma tavanlı etrafî kitâbe saçakları elvan boyalı müsmen resminde saçak inşası

Dûran:28 'Arzan:4 Parmak:4

¶4 Mürtefi':116,5 Fî:1920 Yekûn:124040

5- Şadırvan-ı mezkûr havuzu üzerine sekiz terek timur kirişleri mevcut timur telden urma kafes tevdîdi

'Aded:8 Dûran:2,5

Mürtefi':20 Fî:900 Yekûn:18000

6- Bu mahalde ber'ma' üzerine dolabdan sütunlu üzeri kiremid pûşide sakflı etrafî saçaklı ve basma tavanlı aşî boyalı tavan inşası

Tûlan:4,5 'Arzan:4,5

¶6 Mürtefi':20 Fî:900 Yekûn:18225

7- Medrese-i mezkûr haricinde kargîr memşalar üzerinde akdarımına kiremid ve noksanı tekmîli ve derununda taş döşeme ve kapuları tevdîdi ve horasanlı derz ve badana tevdîdi

¶6 Mürtefi':56 Fî:360 Yekûn:20250

8- Câmi'-i şerif-i mezkûr tarafında kapunun kanadı ta'miri ve boyası tevdîdi

Parmak:18 'Arzan:2 Kaddan:3,5

Yekûn:1200

9- Câmi'-i şerif kurbunda vaki' tekyenin sema'hane-i derûnuna mişeden çarçûbeli timur bağlamalı bademî astar tevdîdi

'Aded:3 Beherî Parmak:6 'Arzan:1

Kaddan:2 Parmak:4

Yekûn:9000Fî:3000

10- Sema'hane-yi mezkûrun üzerinde kubbesi vechine iki kat badana ve etrafına ve vasatına sıvacıkârî göbek ve pervaz tevdîdi

Kutran:8 Mürtefi':100,5 Fî:45 Yekûn:4022

11- Mahal-i mezkûrun etrafında divarları vechinde ve nim-i kubbelere vechine iki kat sıva ve kavisler üzerine ve mihrab kapusuna sıvacıkârî (Silik bölüm) tevdîdi ve dolab ve kapusuna boya

Dûran:36 Kaddan:8

Mürtefi':288Fî:140 Yekûn:40320

12- Mahal-i mezkûrun derûnunda fevkanî mahfilin içinde döşeme ve kaplamasının (silik bölüm) üzere ta'mir ve boyasının tevdîdi

Tûlan:8 3 11

Mürtefi':30 Fî:300 Yekûn:900

13- Sema'hane-i mezkûrun kubbesi etrafına horasanlı derz tevdîdi

Dûran:30 Fî:30

Yekûn:900

14- Tekye-i mezkûrun bağçesine mürur olunacak mahallere kilid ve halkalı ve cevizi boyalı doğramacıkârî kapular tevdîdi

'Aded:2 Beherî Parmak:8 'Arzan:1 Kaddan:2,5

Fî:3200 Yekûn:8400

15- Harem bağçesinde münhedim mahale üzeri kiremid pûşîdeli hatil pûştüvanlı taşı cedîd melez divar inşası

Tûlan:12 'Arzan:1 Kaddan:6

Mürtefi':72 Fî:600 Yekûn:43200

16- Bu mahalde mevcut divarlar üzerinde akdarma kiremid ve noksanî tekmîl ve zokak tarafına horasanlı derz tecdîdi

Tûlan:57 Kaddan:6

Mürtefi':342Fî:30 Yekûn:10260

17- Tekye-i mezkûrun otuz iki bâb hücerâtı derûnunda kubbe ve divarları vechine badana ve bi'l-cümle harab olan döşemeleri tecdîdi ve bir 'aded pencerelerine vasatı tahta camlı çârçûbe vaz'ı ve üç 'adednin ta'miri ve ikişer aded dolab ve kapu kanatlarının ta'miri ma' boya ve kapularına kilid vaz'ı

Dûran:149,5 'Arzan:4

Mürtefi':597Fî:480 Yekûn:287040

18- Mezkûr odaların dehlizleri üzerinde su yedirme tavanın ba'zan ta'miri ve üzerinde kebir çapadan mikraslı Bartın kanatlığından kaplu omurgadan mertekli kurşunî mevcut sakfı ve elvan boya tecdîdi

Dûran:149,5 'Arzan:6,5

26 Mürtefi':971,5 Fî:480 Yekûn:468440

19- Mezkûr odaların divarı vachine ve kavisler etrafına iki kat badana tecdîdi

Tûlan: Kaddan:

149,5 5

130 2

Müretfi':1007,5 Fî:24 Yekûn:24180

7b

1- Memer sütunlar bâlâsında timur kiriş ve bilazikleri aşı ve sarı boya tecdîdi

Tûlanî: 272 Fî:60 Yekûn:16320

2- Salifü'z-zikr dehlizler önünde üzeri mevcut kurşun sakflı tahta kaplamalı elvan boyalı turre saçak inşası

Dûran:120 'Arzan:1,5

Mürtefi':180Fî:480 Yekûn:86400

3- Şadırvan üzerinde çifte dolabdan sütun tabanlı üzeri kiremid pûşide sakflı tahtı basma tavanlı etrafı kitâbe saçaklı iki tarafı nişmenli elvan boyalı tavan tecdîdi

Tûlan:8 'Arzan:7 Parmak:18

Mürtefi':62 Fî:1800 Yekûn:111600

4- Mevcud şadırvan üzerinde timur kafesler kubbesinin terek ta'miri ve aşı boyası tecdîdi

'Aded:8 Beherî Dûran:2,5

Mürtefi':20 Fî:480 Yekûn:9600

5- Tekye-i mezkûr haricinde yedi aded memşalar üzerinde enkazıyla mahlutan sakflı ve kapuları ve sıvası tecdîdi ve derûnunda taş döşemesi ta'miri.

Tûlan:24 'Arzan:4 Parmak:4

Mürtefi':100Fî:480 Yekûn:48000

6- Memşalardan şadırvan havlusuna varınca mevcut lağamın tefri' ve tahliyesi ve ba'zan kapak vaz'ı ve üzerinde taşı mahlut kaldırım ferşi

Tûlan:45 'Arzan:1 Umkan:1,5

Mürtefi':67,5 Fî:300 Yekûn:20250

7- Tekye-i mezkûrun zokak kapusuna timur ökçe ve somon ve kavalî kalaylı halka ve kilidli ve bir aded ve kol timuru ve cevizi boyalı doğrama kanat tecdîdi

Parmak:4 'Arzan:2 Kaddan:3,5 Yekûn:8400

8- Bâb-ı mezkûra yeşil boyalı neccarkarî parmaklık kapu vaz'ı

'Arzan:1 Kaddan:1,5

Fî:600 Yekûn:900

9- Darü'l-hâdisin dokuz bâb odaları derûnunda kubbe ve divarları ve ocak kubbeleri vechinde ba'zan siva ve bi'l-cümle badana tecdîdive ba'zan döşeme ta'miri ve üçer 'aded penceresine cam çârçûbe vaz'ı ikişer 'aded dolab ve kapusuna boya dehlizleri üzerinde basma tavanın ta'miri ve odalar divarına ba'zan siva ve badana ve swacıkârî işleme taş sütun ve kavislere keزالik badana ve boya tecdîdi

Tûlan:99,5 'Arzan:15 Parmak:3

? 10 Mürtefi':1509,5 Fî:180 Yekûn:271785

10- Medrese-i mezkûrun bağçe divarlarına tarafeynine iki, kat badana tecdîdi

Tûlan:140 Kaddan:4,5

Mürtefi':930 Fî:15 Yekûn:9450

11- 'İmaret fırını tuz ferşiyle derûnuna ot taşından döşeme tecdîdi

Kutran:5

Mürtefi':15 Fî:1800 Yekûn:35425

12- Fırın-ı mezkûrun gülbün tarafında alur mahallinde tuğladan kubur tecdîdi

Tûlan:3 'Arzan:2

Mürtefi':6 Fî:1200 Yekûn:7200

13- Kılar önünde çifte omurgadan kuşaklı Rumili omurgasından parmaklık tecdîdi

Tûlan Kaddan

4 3

3 3

Mürtefi':21 Fî:360 Yekûn:7560

14- Paramaklık tahtında taşı mahlut divar ve horasanlı derz tecdîdi

Tûlan:6 Kaddan:1,5 'Arzan:1

Mürtefi':9 Fî:300 Yekûn:2700

15- 'İmaret-i mezkûr derûnunda fevkani mütevellî ranzasının derûnunda harab olan sıvaları ta'miri ve bir 'aded çârçûbe vaz'ı ve ahur mahalline çapadan tabana tecdîdi

Parmak: Tûlan: 'Arzan

00 17 9

18 17 1

26 Mürtefi':170 Fî:120 Yekûn:20430

16- İmaret karşusunda hatillik mahalline sögeleri mevcut çifte omurgadan kuşaklı mişe pullamasından kapu tecdidi

Parmak:18 Tûlan:3 'Arzan:3 Yekûn:6000

17- Darü'l-hâdis üzerinde kârgîr kubbelerde bundan akdem harîk olan mahallere darbhane-i 'amireden ahz ve ferş olunan kurşun cedit ve 'atiki

Elvâh 'aded:723 Kıymet Fî:15

11677

7049,5 Darbhaneden alınan

Yekûn Fî:81

4637,5 'Atiki

Yekûn:

746329

18- İmaret Kazganları tahtına küfeki taş vaz'ı

'Aded:4 Tûlan:1 'Umkan:0,5

Yekûn:16800 Fî:4200

19- Kurşun-ı mezkûrları ferşi için kurşun pompası

Eyyam 'aded:62 Fî:360 Yekûn:22320

20- İktizâ eden mismâr Kurşun

Kıyye:20 Fî:180 Yekûn:10800

21- Kurşun kenarlarına poyralıktan hatil vaz'ı

Fî:45 Fî:480 Yekûn:21600

22- Hammaliye ve nakliye ve behâ-i alat ve ebniye ve ücret-i fkayık ve ma'une ve araba ve bargîr ve mesarifatı sa'ire: Yekûn:308555

23- Yekûn:3394110

24- ???0028284

30

8a

Yekûn

Guruş

Mahfil-i Hümâyûn ve abdest odası mesarifati: 28185 05

Câmi'-i şerif ve minareler vesa'ire mesarifati:60197 18

Medreseler ve tekve ve 'imaret ve firû'atı mesarifati:28284 30

Yekûn:116666

Vech-i meşrûh üzere derûn-ı defterde mezkûr Üskûdar'da Merhume ve mağfurluha 'Atik Valide Sultan Tabet serahâ hazretlerinin câmi'-i şerifleri ve firû'atı sa'iresinin derûn ve birûnunda sıra ve nakışları ve cam ve çarçûbeleri tecdîdi ve bi'l-cümle mermerleri ağartması ve tezhîbleri tazelenmesi ve dökme havale camlcarının yüz ve astarları ta'mir ve tecdîdi ve askıları tanzimi ve ba'zan 'ilave olarak mahallerine vaz'ı ve şam'dan ve 'alemlerin yıldızları tecdîdi ve üzerinde fersûde olan kurşunları tebdîli ve mahfil-i hümâyûnun tevsî' ve tezbîni müceddeden abdest odası ve divanhane inşası ve tahtına mermerden sütunlar vaz'ı ve havlu kapuları ve saçakları ve şadırvan sakfları tecdîdi ve sa'ika isabetinden muharrik olan minarenin som peteği ve iki 'aded külahları inşası ve rahnedâr olan mahalleri timur kenad ile tanzîmi ve câmi'-i şerif kurbunda darü'l-hâdis ve medrese ve zaviye odaları ta'miri ve saçak ve kapuları inşası ve 'imâret-i 'amire firunu

derûnuna taş döşeme ve ve kapud bölmeleri tecdîdi ve ma'lezîz tarafına kurşun boru ferşi ve kaldırım ve divarlar ve lağamlar ve müştemilat-ı sa'iresi tecdîd ve tanzîm ve resîde-i tekmîl olunmuş olub ancak sonradan bâ-emr-i hümâyûn mahfil-i hümâyûnun tevsi'-i ve abdest odası inşası ve câmi'-i şerif derûnunun sıra ve nakışları ve muktezî olan mahalleri keşf olunan fazla mahalleri ve haric olarak ta'mir ve tecdîd olunmaktan tekmîlini keşf ve mu'ayenesi bâbında sadrolan ferman-ı 'âlîlerine imtisalen bi'n-nefs-i çakerîleri ve hassa mi'marı ağa kulları ve mütefennin mi'mar halifeleri ve erbab-ı vukûfdan Kerhod ve Komyanos ve Marki kalfalar kullarıyla varılıb mahallinde ma'rifet-i şer'-i şerif ile yegân yegân keşf ve mesâha birle üç bendi müştemil işbu deftere sebt terkîm ve bi'l-müzâkere fiyat-ı faîkaları vaz' ve mesarifleri başka başka hesab olundukda cem'an bir yük on altı bin altı yüz altmış guruşa resîde olmağla bu mahalle şerh verildi.

Bende

Bende

Hafız

Es-Seyyid

Mehmed Emin

Hayrullah

Ser mi'maran-ı

Şhremini

Hassa

Halan

2.1.2. 1863 (H.1279) Tarihli ve 18190 No'lu Defter

1(a1)

Üsküdar'da ka'in 'Atik Valide Sultan tabe serâhâ hazretlerinin câmi'-i şerifesinin sol minaresinin hadimiyle müceddeden inşâsı ve câmi'-i şerif-i mezkûr ile müteferri'at-ı sa'iresinin mesarif-i sahihasını mübeyyen defterdir.

- 1- Kebir seran: 'Aded:10 Fî:250 Yekûn:2500
- 2- Sagir seran: 'Aded:13 Fî:180 Yekûn:2340
- 3- Mevişe keylası: 'Aded:20 Fî:140 Yekûn:2900
- 4- Kırnata: 'Aded:20 Fî:20 Yekûn 1200
- 5- Güvertelik Sinop latası: 'Aded:140 Fî:40 Yekûn:5600
- 6- Ayancık latası: 'Aded:250 Fî:130 Yekûn:3250
- 7- Binlik kalas: 'Aded:20 Fî:42 Yekûn:840
- 8- Altı 'aded nim yeni dünya: 'Aded:180 Fî:11 Yekûn:1980
- 9- Mezkûr kereste için nevl: 'Aded:7 Fî:90 Yekûn:630
- 10- Mezkûr keraste için ma'une tevlid edilüb boşaltması: 'Aded:7 Fî:60 Yekûn:4204
- 11- Mezkûr keraste için 'araba nakliyesi: 'Aded: 42 Fî:25 Yekûn:1050
- 12- Mismarlu fıçı ve zağra: Kıyye:410 Fî:4 Yekûn:1640
- 13- Bocurgad takımı: Yekûn:250
- 14- Kebir makara: 'Aded:3 Fî:120 Sene:360
- 15- Halat : Fî:9 Kıymet:1737

- 16- Seng küfeki: Fî:130 208,5 Yekûn:27105
- 17- Mezkûr taş için maguna tevlid edilüb ve boşaltması:
'Aded:24 Fî:100 Yekûn:2400
- 18- Maguna nevli: 'Aded:24 Fî:120 Yekûn:2880
- 19- 'Araba nakliyesi: ???208 Fî:30 Yekûn:6200
- 20- Külçe kurşun: Kıyye:918 Fî:4 Yekûn:3672
- 21- Timur kenet ve zvana: Kıyye:463 Fî:4,5 1620,5
- 22- Kaya kireci ma' nakliye: Kantar:132 Fî:18 Yekûn:2376
- 23- Mermer kirec: 'Aded:20 Fî:12 Yekûn:240
- 24- Kerpiç tuğla: 'Aded:3000 Beherî Fî:400 Yekûn:1200
- 25- Minare için ???:'Aded:1 Yekûn:500
- 26- Karaağaç tahtası: 'Aded:2 Fî:100 Yekûn:200
- 27- Sarı ot tahtası: 'Aded:70 Fî:6 Yekûn:420
- 28- 'Alem ta'miri: Yekûn:65
- 29- Mezkûr 'alemin likalı yaldız bahası: Yekûn:300
- 30- Cedîd kurşun: Kıyye:560-459=101 Fî:6 Yekûn:606
- 31- Elvâh:'Aded:28
- 32- 'Atik kurşun zençenesi?: Para Fî:25 Kıyye:409 Yekûn:286,5
- 33- Kurşuncu ücreti: Yekûn:750
- 34- Ücret-i hazerfend: İnşası:1500 Hademiyesi:500 Yekûn:2000
- 35- Horasancı ücreti: Astar: 'Aded:15 Fî:25 Yekûn:370
- 36- İskele boyası: Fî:40 Fî:35 'Aded:18 'Aded:54 yekûn:
720+189=2610
- 37- Taşçı yevmiyeleri:

'Aded:178 Fî:40 7120+18480+10584=36184
 616 30
 392 27

38- *Irgadbaşı ve hamaliye yevmiyeleri:*

'Aded:196 20 3920+1290+4056=20066
 806 15
 312 13

39- *Mesarifat-ı müteferrika vesa'ire kalfaya verilen:2000*

40- 143725 *Mevcud eşya bahası*

016746,5

1(a2)

1- *Cedîd kurşun Elvâh:745Fî:13405,5 Fî:11848,5 Yekûn:01559*

Fî:6 Yekûn:9354

2- *Atik kurşun zençenesi?: Kıyye 11848,5 Fî:25 Yekûn:7405*

3- *Kurşun mismarı: Kıyye: 44 Fî:8 Yekûn:355*

4- *Mismar mahlut: Kıyye:232 Fî:4,5 Yekûn:1044*

5- *Mismar karıkça: Kıyye:220 Fî:3,5 Yekûn:1430*

6- *Pervaz mismarı: 'Aded:6160 Fî:4 Yekûn:616*

7- *Raza: 'Aded:75 Fî:1 Yekûn:75*

8- *Küfe: 'Aded:6 Fî:5 Yekûn:30*

9- *Kürek: 'Aded:7 Fî:8 Yekûn:56*

10- *Ihlamur:'Aded:20 Fî:20 Yekûn:10*

11- *Ma'nakliye kirec???' : 'Aded:286,5 Fî:17*

12- *Kurşun bargîr nakliyesi: 186 Fî:5 Yekûn:930*

- 13- Kurşun kayık ücreti: 'Aded:54 Fî:20 Yekûn:1080
- 14- Kerpiç tuğla: 'Aded:3000 Beherinin Fî:450 Yekûn:1350
- 15- Binlik tuğla 'Aded:5200 Beherinin Fî:300 Yekûn:1560
- 16- Çarşu tuğlası 'Aded:100 Fî:1 Yekûn:100
- 17- Kiremid:'Aded:8000 Beherinin Fî:200 Yekûn:1600
- 18- Orta batal tuğla 'Aded:104 Fî:2 Yekûn:208
- 19- Kebir mala:'Aded:16 Fî:7 Yekûn:116
- 20- Fırın için çiğ tuğla: 'Aded:40 Fî:6 Yekûn:240
- 21- Şadırvan için eğri timur kanca: Kıyye:157 Fî:5 Yekûn:785
- 22- Timur eğri ve payende ve hazine kapağı: Kıyye:153 Fî:6
Yekûn:918
- 23- Kurbağa: 'Aded:10 Fî:6 Yekûn:60
- 24- Fırın saç ayağı: kıyye :55 Fî:5 Yekûn:275
- 25- Köprü: 'Aded:12 Fî:1 Yekûn:12
- 26- Kapu geriye ve çıkması: 'Aded:100 Fî:1 Yekûn:100
- 27- Kebir kapuya zincir: Kıyye:14 Fî:6 Yekûn:84
- 28- Kenet ve zivana: Kıyye :38 Fî:4 Yekûn:152
- 29- Kapu ökçeliği ve perde timurları kazma ve tavan bahası:
Yekûn:133
- 30- Altı boş raht takım: 180 Fî:4 Yekûn:720
- 31- Kurbağa ve kepanek 'aded:32 Fî:3 Yekûn:96
- 32- Ellilik Cam Yekûn:1773 'Aded:591 Yekûn:2686

0763 218

0150 060

33- Doğrama: Fî:3 3724 Yekûn:8174 ?133 Fî:28

Fî:3,5 4350 174 25

Fî:2,5 0100

34- Mahfil-i hümâyûn müceddeden şebeke ve mahal-i sa'iresinin yaldız tazelenmesi:3970

35- Mısır Çarşısı'ndan mübâya'a olunan boya bahası:6809

36- Şadırvan a'lemi için yaldız

37- Da'ire-i hümâyûn için cedîd mermerâtın taşı: 250

38- Mermer tekne:60

Yekûn

Minâre-i mezkûre : 126978,5

Câmi'-i şerif-i mezkûre : 178072,5

Me'mur-ı hakika verilen hafta 28 fî:105 305052

Yekûn:310752

1(b1)

1- Yekûn: Fîruht olunan enkaz bahası 143725

016742 Mevcud eşya bahası

Yekûn:126978

	'Aded:	Fî:	Yekûn:
Kebir seran	10	200	2000
Sagir seran	13	150	1950
Kıla	20	100	2000
Güvertelik lata	112	030	3360
Kebir lata parçası	31	120	0372

Yekûn:9682

	?	Fî:	Yekûn:
Ayancık latası	142	13	1846
Binlik kalas	20	35	0700
Altı zira' nim yenedünya	109	11	1199
Ayancık latası parçası	146	7,5	1090
Atik mismar	Kıyye:327	1,5	0498
Yekûn:1512,5			

Kebir makara	3	Fî:4	00180
Kenet halat	Kıyye:151	Fî:4	00604
Bocurgad bahası			00150
Karinta?:	20	Fî: 20	40 167460

Câmi'-i şerif-i mezkûr ve 'imâret ve şadırvan ve mahfil-i hümâyûn ve medrese vesa'irinin ta'miri mesarifi.

- 1- Kalyoz tütünü?: 'Aded:15 Fî:120 Yekûn:1800
- 2- Zehariye taraklıgı: 'Aded:200 Fî:6 Yekûn:1200
- 3- Kalas yaprağı: 'Aded:245 Fî:8 Yekûn:1960
- 4- Döşemelik kalas: 'Aded:146 Fî:12 Yekûn:1752
- 5- Ağa tahtası: 'Aded:550 Fî:3 yekûn:1650
- 6- Çifte poyralık: 'Aded:720 Fî:6 Yekûn:4320
- 7- Sarı ot tahtası: 3480 'Aded:580 Fî:6 Yekûn:4845
- 1365 210 Fî:6,5
- 8- Sinob latası: 'Aded:98 Fî:14 Yekûn:1376

- 9- *Sal kalas: 22 Fî:20 Yekûn:440*
- 10- *Manastır koğuşu: 'Aded:700 Fî:4 Yekûn:2800*
- 11- *Orta kiriş: 'Aded:200 Fî:14 Yekûn:2800*
- 12- *Bartın koğuşu: 'Aded:75Fî:3 Yekûn:2250*
- 13- *Venedik tahtası: 'Aded:392 Fî:15,5 Yekûn:6076*
- 14- *Çap koğuş: 'Aded:198 Fî:8 Yekûn:1584*
- 15- *Çifte koğuş: 'Aded:155 Fî:12 Yekûn:1860*
- 16- *Çam özü 'Aded:500 Beher boru Fî:110 Yekûn:550*
- 17- *Ayancık koğuşu: 'Aded:55 Fî:15 Yekûn:825*
- 18- *Altı zira' çap yeni dünya: 'Aded:24 Fî:25 Yekûn:600*
- 19- *Yarım yenedünya: 'Aded:35 Fî:15 Yekûn:525*
- 20- *Çifte dolab: 'Aded:60 Fî:12 Yekûn:720*
- 21- *Kara ağaç tahtası: 'Aded:2 Fî:100 Yekûn:200*
- 22- *Bartın çifte taraklık: 'Aded:50 Fî:5,5 Yekûn:275*
- 23- *Merkebcî nakliyesi Beherî Fî:9 Yekûn:363*

1(b2)

- 1- *Mahfil-i hümayûn oymacıkârî şebeke bahası:750*
- 2- *Mahfil-i hümayûn müceddeden şebeke ve (silik bölüm) sa'irinin yaldız tazelenmesi:3970*
- 3- *Taşçı İbrahim Ağa ma'rifetiyle bervech-i meşruh ödtaşından firun döşemesi:4900*
- 4- *Şadırvan a'lemi için yaldız: Fırka:2 Fî:13 Yekûn:270*
- 5- *Da'ire-i hümayûn için cedid mermeratın taşı:750*
- 6- *Mermer tekne:60*

- 7- Frenk mermeri: 'Aded:2 Fî:26 Yekûn:52
- 8- Kelebek bahası:1029
- 9- Teneke oluk ve boru ve zuk bahası:250
- 10- Kanadil çakırı için ücret-i hezârfend :250
- 11- Randeci ücreti:1426
- 12- Kum küfe: 580 Fî:2 Yekûn:1160
- 13- Kettan: Kıyye:972 Fî:1,5 Yekûn:1457
- 14- Kara kapak 'Aded:46 Fî:5 Yekûn:230
- 15- Mermer kirac kile: 'Aded:132 Fî:11 Yekûn:1452
- 16- Horasancı ücreti: Astar:16 Fî:25 Yekûn:400
- 17- Mesârif-i müteferrika vesa'ir: Yekûn:2795
- 18- Yevmiye-i neccâran 03040 'Aded:076 Fî:40
06265	179	35
13890	463	30
- Yekûn:23195
- 19- Selbci yevmiyesi: 'Aded:108 Fî:30 Yekûn:3240
- 20- Kalemkâr yevmiyesi:'Aded:82 Fî:45 Yekûn:3690
- 21- Sivacı ve badanacı boyları: 4140 ?137 Fî:30 Yekûn:7710
3570	102	Fî:35
- 22- Hamamcı yevmiyesi: 4470 ?149 Fî:30
1610	034	Fî:35
- Yekûn:6080
- 23- Nakkaş yevmiyesi: 'Aded:139 Fî:30 Yekûn:4170
- 24- Kurşuncu yevmiyesi:600 ?15 Fî:40

750 25 Fî:30

Yekûn:1350

25- Irgad başı ve zincirat yevmiyeleri: 3440 'Aded:172 Fî:20
3450 230 15 Yekûn:8567
1677 129 13

Yekûn:178073,5

2a

Üsküdar'da ka'in 'Atik Valide Sultan Câmi'-i Şerifiyle teferru'at-ı sairesinin ta'mir ve tecdîdi ber-muceb-i suret-i reside-i hitâm olduğundan icra-yı keşfi zımında mahal-i mezkûra hulefadan Büyük İzzet Efendi ve erbâb-ı vukûfdan Sinekerem? ve Anesti kalfalar irsâliyle mu'ayene ve mesaha olunarak mikdar-ı mesarifi mübeyyen terkîm olunan keşf-i sâni defteridir. Fî Ramazan sene 1279

1- İskele inşâsıyla minarenin feshiyesi Dûran: 9,5
Kaddan:41 Terbi'an:289,5

Zikrolunan minareye i'mal olunan iskelenin feshiyesi Fî:15

Yekûn:5742,5

Telef olan keraste ve mismâr bahasıyla yapılub sökülmesinin üstadiyesi

Dûran:37 Kaddan:41

Terbi'an:1008 Fî:10 Yekûn:10080

2- Minare ile son cema'at mahallinin ta'miri mesarifi

Rub' derece cedîd taş 'ilavesiyle kürsi üzerine gövde mahalline çıkınca som bilezik inşası.

Dûran:14 Kaddan:4,5

Terbi'an:23 Fî:150 Yekûn:9450

Rub'derece noksan taş 'ilavesiyle derûnu som kademeli gövdesinin kâmilan inşası.

Dûran: 9,5 Kaddan: 95

711 Terbi'an:201 Fî:279 Yekûn:55301

3- Noksan taş ilavesiyel şerefe tabanının tecdîdi.

Dûran:15,5 71

Terbi'an:15 Fî: 2100 Yekûn:2100

4- Müceddeden korkuluk inşası

Dûran 10,5 Kaddan:1 74 7:2560

5- Nısf derece noksan taş 'ilavesiyle som petek inşası

716 Dûran:8 Kaddan:9

Terbi'an:78 Fî:160 Yekûn:12480

6- Noksan kurşun ilavesiyle külâh inşası

Dûran:8,5 tazyikan Kaddan:6

Terbi'an:51 Fî:100 Yekûm:5100

7- Mevcud 'aleminin yaldızı tazelenmesiyle mahalline vaz'ı: 550

8- Minare-i mezkure ittisalinde son cema'at mahallinin kubbesi zîrinde mahallerinin kurşun pûşideli birkaç mahalden harab olmuş olduğundan üzerinin kurşunlarını fesh ve on arşun tûluna fiyos direkliğinden altı 'aded noksan kiriş 'ilave üzeri pullamadan döşemeli ve samanlı çamur sıvalı ve 'atik kurşunları zevb ve noksan ilavesiyle ferşli sakfının ve tahtının poyralıktan mertekli kalası bayrağından

kaplu ve yarım şişeli ve yağlı boyalı tavanın dahi tecdîdiyle etrafında kurşun pûşîdeli hitabe saçağında harab olmuş mahallerin i'marı.

Sakfıyla tahtının tavanı ?20 Tı:6 ?12 ?13 ?11

Terbi'an:93 Fî:50

02 9 17 06 Yekûn:4672,5

12 7 00 01

** Noksan kurşun ilavesiyle üzeri kurşun pûşîdeli kitâbe saçağının ta'mir ve tecdîdi*

Dûrân:19 ?:15 Dûran:15 ?:15

?21 Terbi'an:11 Fî:25 ?:21 Terbi'an:11 Fî:40

Yekûn:296

Yekûn:475

• Kubbe ve etek mahallinde şikest olmuş kurşunların fesyhiyle zevb ve noksan 'ilavesiyle ferşi.

Fesh olunan kurşun

Noksanî 'ilavesi

Elvâh:40 Beherî:Kıyye:16

Elvâh:40 Beherî:Kıyye:2

Fî:24 Fî:1 Yekûn:240

Fî:80 Fî:6 Yekûn:480

9- Mezkûr son cema'at mahallinde mevcut tavana bağlı boya tazelenmesi

?7,5 ?:7,5 Terbi'an:62 Fî:5 Yekûn:286,5

10- Minâre-i mezkûre tarafında câmi'-i şerifin sagir kapusu üzerinin kurşun pûşîdeli saçağı harab olmuş olduğundan feshiyle tahtı bağlı boya ile ahşab tavanlı ve mevcut kurşunu zev olarak üzerine ferşiyle saçağının tecdîdi

?:5,5 Terbi'an:13,5 ?:2,5

Yekûn:540 Fî:40

11- Yekûn:129085,5

Câmi'-i şerifin ta'miri mesarifi

12- *Câmi'-i şerifin mihrab tarafeyninde pencere timur parmaklıklarının zeminleri şikest olmuş olduğundan çar köşe çubuk timurundan çatma kurşun ile rabtlı ve vechi yağlı boyalı parmaklık tecdîdi.*

Kat'an:2 Beherî:Kıyye:15 Beherî

Kıyye:30 Fî:6 Yekûn:180 Tı:1/0 Kaddan:2/0

13- *Câmi'-i şerifin basarında çifte kanad kapusunun alt başlıkları çürümüş olduğundan ceviz elvâhından tanzim olunarak meyl ve ba'zan ta'miriyle vechinin cevizi boyasının tazelenmesi*

*Ceviz elvâhından tecdîdi:*Kıta'at:2 Beherî: Tı:1 Kaddan:12

Terbi'an:1 Yekûn:120

Cevizi boyası: Tı:2Kaddan:3,5 Terbi'an:7 Fî:5 Yekûn:35

Kol timuruve kilid tebdili: Kıta'at:1 Yekûn:120

2b

1- *Câmi'-i şerifin derûnuna bilâ cam çârçûbe tecdîdi:*

Kıta'at:13 Beherî:Tı:1,5 Kaddan:2,5 ?18 Terbi'an:48 Fî:30

Yekûn:1462,5

2- *Câmi'-i şerif ile son cema'at mahallinde noksan camlarının tekmîli*

• *Altmışlık:20 Fî:3 Yekûn:60*

• *Ellilik:12 Fî:3,5 Yekûn:42*

- Seksanlık:40 Fî:90 Yekûn:90

3- Mahfil tarafında poyraz tarafının çârçübeleri harab olduğundan mişeden olarak tecdîdi.

Kita'at:7 Beherî: ?:02 Tı:1 Kaddan:2 ?:15

5 5 1 1 14

4 4 1 1 12

2 2 2 1 18

Fî:35 Terbi'an:41 ?:18 Yekûn:1461

4- Mahfil-i mezkûrda poyralıktan kuşaklı Bartın koğuşundan kaplu ve üzeri şişe ile yağlı boyalı neccârkârî bölme inşası

Tı:5,5 Kaddan:2,5 ?:18 Terbi'an:13 Fî:25 Yekûn:343,5

5- Mü'ezzin mahfili önünde mevcut kaplama üzerine yağlı boya tazelenmesi

?:18 Tı:5 ?:6 Kaddan:1 ?4 Terbi'an:7 Fî:5 Yekûn:35

6- Mahfil-i hümâyûnun suffesiyle hilâsı üzerinde kurşunları zevb olunarak mahalline ferşi

Elvâh:5 Kıyye:19 Kıyye:95 Fî:1 Yekûn:95

7- Da'ire-i mezkûrenin kapusu basarında som divar zahrındarıhtım yayası münhedim olduğundan noksan taş 'ilave olunarak halisî harcla inşası

Tı:1 ?:1 Kaddan:3,5 Terbi'an:3,5 Fî:30 Yekûn:105

8- Muhâfız divarının rub' derece kiremid 'ilavesiyle harciyla basdırması

Tûlan:40 Fî:5 Yekûn:200

9- Mahfil kubbesinin sıvası tecdîdiyle üzerine kalemkâr işlemesi

Kutran:6 Terbi'an:28 Havası:28 Yekûn:56 Fî:20 Yekûn:1120

10- Câmi'-i şerif derûnunda kebir ve sagir kandil askıları üzerine yağlı boya tazelenmesi

Kıta'at:15 Fî:50 Yekûn:750

11- Câmi'-i şerif derûnunda kandil zincirlerinin döşeme olarak tecdîdi.

Kıta'at:5 Fî:100 Yekûn:500 Tı:5/0

12- Son cema'at mahallinde sütunları beyinde kaplaması bâlâlarında cam ve çârçûbe tecdîdi

Kıta'at:18 Beherî:?:6 T:2 Kaddan:1 ?:12 Terbi'an:40

Fî:35

Yekûn:1417,5

13- Son cema'at mahallinde sütunlar beyinde mevcut zar kaplamasının üzerine yağlı boya tazelenmesi

Kıta'at:16 Beherî: Tı:2,5 ?:18 Kaddan:3 Terbi'an:250

Fî:5 Yekûn:1250

14- Bu mahalde kızaklıktan kuşaklı sarutdan pahlı kaplu üzeri yağlı boyalı zar keşîdesi

?:4 Tı:5 ?:18 Kaddan:3

?:9 Terbi'an:19 Fî:25 Yekûn:483

15- Mahfil-i hümâyûn-ı mezkûr ittisalinde havlu kapusu saçağının kaplaması tecdîdiyle üzerine yağlı boya tilası

Dûran:22 ?:18 Terbi'an:16,5 Fî:25 Yekûn:412,5

16- Bu mahalde kapu saçağının yalnız boyasının tazelenmesi

Tı:22 ? :16 ? :3 ma'sütun ? :18 Terbi'an:80 Fî:5

Yekûn:403,5

17- Mahfil-i hümâyûn-ı mezbur kapusunun boyası tazelenmesi

? :9 Tı:2 ? :6 Kaddan:3 ? :17 Terbi'an:7 Fî:5 Yekûn:39,5

18- Mahfil-i hümâyûn ittisalinde havlu kapusunun üzerine kalasdan kaplama ve pasa şişe ile üzerine yağlı boya inşası

? :18 Tı:2 ? :21 Kaddan:3 ? :15 Terbi'an:10 Fî:25 Yekûn:260

19- Medresesinde on altı bâb oda derûnunda çifte dolabdan sütun misillü baba ile üzeri kezâlik taban ve kirişli ve üzeri kalasdan döşemeli ve kezâlik ma' kiriş kerevetli ve kalasdan derûnları bölmeli ve neccârkârî bîlâ boya dolablı kalasdan şirvan ile kaplamalı ma' müştetilât doğrama oda kapulu derûnları döşeme ile ödtaşından ocak bölmeli ve cam ve çâçûbe tecdîdiyle cüz'i siva ve bi'l-cümle badana derûnları ma'lenger kalası biçmesinden raflı mezkûr odaların kaddan ta'mir ve tecdîdi

• Baba ve taban ile kiriş ve döşemeleri

Kıta'at:16 Beherî: ? :9 Tı:4 ? :6 ? :4

? :8 Terbi'an:297 Fî:22,5 Yekûn:6690

• Kereveti

Kıta'at:6 Beherî:Tı:3 ? :6 ? :1

Terbi'an:22,5 Fî:17,5 Yekûn:293,5

• Derûnu bölmeli neccârkârî dolabları

Kıta'at:18 Beherî: Tı:1 ? :10 Kaddan:1

Terbi'an:25,5 Fî:35 Yekûn:8925,5

- Şirvan ve kaplaması

Kıta'at:16 Dûran:4 ? :6 ? :1

Terbi'an:80 Fî:17,5 Yekûn:1400

- Doğramadan boyalı ma' müştetilât oda kapuları

Kıta'at:16 Beherî: ? :4 Tı:1 ? :11 Kaddan:4

? :8 Terbi'an:45 Fî:40 Yekûn:1813

- Derûn döşemeli ödtaşından ocak bölmelerinin tecdîdi:

Kıta'at:16 Beherî:?5 Tı:1 Kaddan:1

? :8 Terbi'an:19 Fî:20 Yekûn:1160

- Cam çârçûbelerinin tecdîdi

Kıta'at:24 Beherî:? :20 Tı:00 ? :00 Kaddan:1

16 02 01 16 1

? :16 Terbi'an:46 Fî:35 Yekûn:1493

- Cüz'i swa ile badana tilası

Kıta'at:16 Beherî:Dûran:15 Kaddan3 Terbi'an:260 Fî:2

Yekûn:1440

- Tahti lengerli rafları:

Kıta'at:16 Dûran:8 ? :8/0

Dûran:128 Fî:8 Yekûn:1024

- Mevcud kerevetinin ta'miri

Kıta'at:5 Beherî:Tı:3 ? :6 ? :1

? :18 Terbi'an:18 Fî:7,5 Yekûn:140

3a

1- Medrese-i mezkûre odalarının haricinde kömürlüklerinin feshiyle poyralıktan taban kuşaklı ve rub' derece enkazıyla mahlut Bartın koğuşundan kaplı ve üzeri şişe ile aşı boyalı ve üzeri poyralıktan giriş ile sarvetden döşemeli ve poyralıktan baba ile kezâlik küpeşteli ve nısf derecesi sarvetden kaplama ile kömürlüklerin inşası

- (Silik bölüm) enkazıyla ma' kuşak kaplaması

Kıta'at:12 Beherî: Dûran:10 ? :3 Kaddan:1

Terbi'an:93,5 Fî:15 Yekûn:1417,5

- Kıta'at:12 Beherî:Tı:3?:2

Terbi'an:72 Fî:17 Yekûn:1260

- Nısf derece kaplama ile küpeşteli

Kıta'at:12 Beherî: ? :18 Dûran:4 Kaddan:10

Terbi'an:23,5 Fî:12 Yekûn:293,5

2- Medrese-i mezkûre derûnunda iki 'aded oda kapusunun üzerine yağlı boya tazelenmesi

kıta'at:2 Beherî: ? 4 Tı:1 ? :3 Kaddan:1

? :14 Terbi'an:2 Fî:5 Yekûn:12,5

3- Medrese-i mezkûre kapularına neccârkârî darbe başlı ve boyalı parmaklık tevdîdi

Kıta'at:2 Beherî: ? :8 Tı:1 ? :18 Kaddan:1

? :16 Terbi'an:4 Fî:20 Yekûn:88

4- Muvakkathanesi ittisalinde mevki'-i mezkûr zahrında sedd divarı fesh olunarak mevcut taş ve melez harcla mahruc zemininden

mürtefi' temel küşâdı ile üzeri nim yenedünyadan iki kat taban ve sütun ve üzeri kızaklıktan kirişleme ve üzeri dolab kıt'alarından baba ve göğüsleme ile çifte dolabdan mikraslı vasatdan mürebbe ve poyralıktan kuşaklama ile kızaklıktan mertekli ve akyazı kaplı (silik bölüm) kiremid pûşide ile sakflı ve mürebbesi Derzli ve tahtı etraftı payende ile kuşaklı ve kollukdan söge ile cam ve çârçûbe ve kapulu ve Bartın koğuşundan pâli baskısı kaplı ve derûnu zemininden mürtefi' yenedünyadan taban ve poyralıktan kirişleme ile çap koğuşundan döşemeli ve papuçluk mahalli tuğla döşemeli ve üzeri çam üzerinden basma tavanlı iki 'aded oda kapulu ve derûnu iki kar beyaz sıvalı ve bîrûnu etraftı boyalı kitâbe saçaklı ve yağlı boyalı ma'müştemilâtu muvakkathaneye muttasıl tahtanî hademeye mahsus oda inşası

?17 T:5 ?:12 ?4 Kaddan:4/0

?16 Terbi'an:25 Fî:130 Yekûn:3336,5

- Etrafının boyalı saçağı: Dûran:16 Fî:25 Yekûn:400
- Mezbur muvakkathane tarafeyninde som divarı fesh olarak mevcut ve cedîd söge ile kezâlik timur parmaklık:

Kıt'a:2 Beherî T:1/0 ?20/00 Kaddan:2/0

- Zikrolunan muvakkathane derûnunda som divarı derûnuna derûn bölmeli ve yağlı boyalı ma' müştemilât doğramadan solab inşası

T:1 Kaddan:1 Terbi'an:1 Fî:50 Yekûn:50

- Mezbur muvakkathane derûnuna malakârî bırakma pervazlı halis harcla swa tecdîdi

Dûran:4 Kaddan:22 Terbi'an:88 Fî:7,5 Yekûn:660

- *Mezkûr muvakkathanenin derûnu etrafıyla tavanına yağlı boya tazelenmesi*

? T ?

00 05 5

00 20 1,5 Terbi'an:50 Fî:5 Yekûn:450

06 04 4

00 18 1

- *Mezkûr muvakkathane ittisalinde câmi' şerifin kapusu tarafeynine selbcikârî ve Venedikden kaplama ile tahtı ve fevki başlıklı ve yağlı boyalı ahşab sütunlar inşası*

200

- *Câmi'-i şerif (Silik bölüm) ma'leziz tarafının kârgîr taksim âyinesinin tulus kubbesi üzerine harcla kiremid basdırılarak derûnunun cüz'i sıvası tecdîdiyle kâmilen badana tilası*

?6 T6 ?6 Kaddan:5/0

terbi'an 37,5 Fî:30 Yekûn:750

- *Taksim etrafında iki sıra tuğla ile saçağı: Dûran:16 Fî:10
Yekûn:160*

- *Taksim haricinde divarcı somu ile tuğla ve halis harcla üzeri sıvalı divar tecdîdi*

?:6 Tı:6 ?:12 Kaddan:2

Terbi'an:25 Fî:30 Yekûn:75

- *Mezkûr taksim mahallinde karaağaç elvahından ma' müştemilât kapu tecdîdi*

?:6 Tı:1 ?:10 Kaddan:2 Terbi'an:3 Fî:50 Yekûn:150

- 'Îmâret-i 'amiresi derûnunda kademeli destgâhının döşemesi yanmış olduğundan fesh olunarak nısf derece kiriş 'ilavesiyle üzerine abaneden enkazıyla mahlût döşemenin tecdîdi

Tı:21 ?:4 Terbi'an:84 Fî:20 Yekûn:1680

- Kebir destgâh zâhrında kârgîr divarlarının vechine swa tecdîdi

?:6 Tı:14 Kaddan:2 Terbi'an:28,5 Fî:8 Yekûn:288

- Mezkûr kebir destgâhın mevcut kiremid üzerine devşirme olarak abaneden döşemesi tecdîdi

Terbi'an:10 Fî:10 Yekûn:110

3b

1- Foduleciler da'releri harab olduğundan külliyan fesh olunarak mevcut temel ve kürsü üzerine ba'zan yenedünyadan taban ve mihayliç çifte dolabından sütun ve yeni dünya ve kezâlik sütun ve tabanlı ve mihayliç dolabından üzeri kezâlik sütun ve payende ile ayancık latasından kuşaklı ve bîrûnu etraf-ı selâsesi Bartın koğuşundan palî baskısı kaplı ve üzeri yağlı aşî boyalı ve latadan mürebbe mihayliç dolabından mikrası ve poyralıktan mertekli ve enkazından kaplı ve noksan kiremid ilavesiyle mürebbesi derzli ferşli ve tahtı poyralıktan kiriş ve manastır koğuşundan boyalı basma tavanlı ve tahtı mihayliç dolabından kirişleme ile ba'zan poyralıktan yanarlı ve üzeri kalasdan döşemeli ve derûnu çam üzerinden bağdadî üzeri melez harcla beyaz sıvalı ba'zan Bartın koğuşundan kaplama ile yağlı boyalı bir 'aded gasilhane ile bir 'aded matbahlı ve kalasdan

nerdibanlı ve iktizâsı üzere yağlı boyalı derûnu bölmeli ma' müştemilât
doğramadan yük ve dolab ve cam ve çârçûbe ile oda kapulu
müştemilâtı tekml müceddeden fevkanî dört bab oda ile bir 'aded
gasilhane inşası

?:16 Tı:07 ?06 ?6 Kaddan:6/0 Tazyikan

21 05 05 5

14 06 06 6

06 12 12 3

Etrafının kara saçağı Dûran:35 Fî:17 Yekûn:612,5

2- Mezkûr firunun derûnunda dakik çuvalları rutubetden kurtulmak
içün zeminden mürtefi' mevcut rıhtımın ba'zı mahalleri fersûde
olduğundan noksan taş 'ilavesiyle halisi harc ile ta'mir olunarak
bîrûnu derzli ve üzeri latadan kirişleme ile üzeri kalasdan döşemeli ve
üzeri etrafına ve terik? Koğuşundan dikme kaplama ile zarlı dakik
muhafazasıçün anbar inşası

• Rıhtımının ta'miriyle üzerine derz

Dûran:10 Fî:5 Yekûn:50 Kaddan:18/00

• Ma' giriş kalasdan döşemesi

?:12 Tı:3 ?:6 ?:3

?:9 Terbi'an:11 Fî:20 Yekûn:227

• Venedik dikme zarı

Dûran:7 ?:18 Kaddan:2 ?:4 Terbi'an:19 Fî:20 Yekûn:380

3- 'İmaret-i mezkûrenin ikinci kubbesi tahtında yenidünyadan
çatma söge ve pervaz tecdîdi ve tarafeyni derzli ma' müştemilât vechi

aşı boyalı kapunun tecdîdi

• *Tarafeyn divarlarına pare doldurması: Terbi'an:5 Fî:30*

Yekûn:150

• *Sögesi:Dûran:9 Fî:15 Yekûn:135*

• *Kapusu : Tı:3 Kaddam:3 Terbi'an:9 Fî:10 Yekûn:90*

4- *Hatab anbarının etraf-ı selâsesinde muhâfaza divarının ba'zı mahalleri münhedim olmuş olduğundan derûnları iki sıra hatlı ve peştûvanlı ve noksan taş 'ilavesiyle vechi melez harcla derzli ve cedîd kiremid pûşîdeli divar inşası*

Dûran:35 ? :18 ?12 Kaddan:00

10 18 00 03

? :15 Terbi'an:35 Fî:30 Yekûn:1068,5

5- *Mevcud muhafaza divarları üzerinde kiremidleri telef olmuş olduğundan nısf-ı derece noksan kiremid 'ilavesiyle ferş*

Dûran:40 Kaddan:1/0

Terbi'an:7,5 Yekûn:300

6- *Muhafaza kapusunun ahşab saçağı münhedim olduğundan poyralıktan mertekli ve enkazından kaplama ile bir tarafı bağ ve yelkovan ve noksan kiremid 'ilavesiyle ferşli sakfi*

Tı:4,5 ? :3,5 ? :18 Terbi'an:15 Fî:20 Yekûn:315

7- *Mahfil-i hümâyûn-ı mezkûrun sakfi harab olmuş olduğundan fesh birle enkazıyla mahlût olarak tecdîd ve Bartın koğuşundan üzerinin dahi tecdîdiyle üzeri çamur swalı mevcut kurşunu zevb ve noksanı 'ilavesiyle ferşli sakfin tecdîdi*

- *Kurşun ile sakfi Tı:23 ? :10 tazyikan:*

Terbi'an:230 Fî:35 Yekûn:8050

- *Mahal-i mezkûrun kurşun pûşîdeli baġdadî saçaġının tecdîdi.*

Dûran:43 Fî:40 Yekûn:1720

- 8- *Câmi'-i şerifin kubbesi etrafına derz tecdîdiyle badana tilası*

- *Derzi: terbi'an:50 Fî:1 Yekûn:50*

- *Badana tilâsı: Terbi'an:300 Fî:1 Yekûn:300*

- 9- *Câmi'-i şerifin kubbesi derûnunun bulunan kademeli nerdiban tecdîdi*

? :10 ? :10 Terbi'an:15 Fî:40 Yekûn:600

- 10- *Mahfil-i hümâyûnun kapusu haricinde etrafı ve kabristan divarları üzerine nısf mikdar derz tecdîdiyle kezâlik rub' mikdarı kiremid ferş ve pencerelerin timur parmaklıklarına yağlı boya tazelenmesiyle kâmilan badana tilâsı*

Dûran:40 ? :12 Kaddan:3 Terbi'an:280 Fî:3 Yekûn:840

20 00 4

30 00 2

- 11- *Mezkûr kapu önünde küfekiden döşemesi çökmüş olduğundan fesh birle noksan 'ilavesiyle halis harcla tecdîdi.*

?22 Tı:6 ? :7 ? :10 Terbi'an:48 Fî:20 Yekûn:968

- 12- *Câmi'-i şerifin kebir kapusu dâhilinde sedd divarı üzerinin seng siyah kapağından nısf derece mikdarı döşemesinin tecdîdi*

Dûran:25 ? :12 Terbi'an:12,5 Fî:25 Yekûn:312,5

4a

- 1- *Hazine kapusunun ma' kilid timur kanadı tecdîdi Tı:18 ? :22*
Terbi'an:50
- 2- *Câmi'-i şerifin haluları alt katına tuğladan döşeme kapu inşası*
Dûran:4 Kaddan:4 Terbi'an:16 Fî:3 Yekûn:480
- 3- *Bu mahalde lağım tahliyesi: Tûlan:100 Fî:3 Yekûn:300*
- 4- *Zikrolunan kadule firunu derûnunda tuğladan döşemesi harab*
olduğundan fesh birle tecdîdi
kıta'at:5,5 ? :5,5 Terbi'an:60,5 Fî:6 Yekûn:3620
- 5- *Mezkûr firun derûnunda ağız mahallerine ödtaşından zarlar*
tecdîdi
- *Ön tarafına döşemeleri*
Kıta'at:2 Beherî: Tı:2 Kaddan:1 ? :4 Terbi'an:516,5
Fî:100 Yekûn:516,5
 - *Zarları: Dûran:12,5 Fî:40 Yekûn:650 ? :8/0*
 - *Vachi tarafında kemerlerinin ta'miriyle bir 'aded payesinin*
tecdîdi
Kıta'at:2 Beherî: ? 15 Tı:2 ? :1,5 Yekûn:250
 - *Ödtaşından kapusunun kemer mahalli tecdîdi: T:2,5 ? :1*
Minhâ:250
- 6- *(Silik bölüm) mezkûre matbahında ocak bölmeleri harab*
olduğundan fesh birle (Silik bölüm) döşeme ve bölmelerinin kadîmî
vechle tecdîdi
- *Döşemesi:kıta'at:2 Beherî: ? 18 T:1 ? :19 Fî:100 Yekûn:200*
 - *Boyası: Kıta'at:4 Fî:200 Yekûn:400 ? :18/00*

Tı:1/0 ? :6/0 Kaddan:12/00

7- Mekteb derûnunda mevcud oda (Silik bölüm) ta'miri

Terbi'an:5 Fî:5 Yekûn:25

8- Mekteb kapusunun ma' müstemilât tecdîdi

? :9 Tı:2 ? :1,5 ? :13 Terbi'an:2 Fî:40 Yekûn:141,5

9- Mekteb halasının ittisalinde derûnu kuşaklı ve Bartın koğuşundan aşî boyalı perde keşîdesi

Tı:3 ? :18 Kaddan:2 Terbi'an:8 Fî:17 Yekûn:144

10- Mekteb lağımının tahliyesi: Tı:10 Fî:3 Yekûn:30

11- Câmî'-i şerîf-i mezkûrun havlusunda şadırvan kubbesi etrafının kurşun pûşîdeli sakfıyla tahtının tavanı çürümüş olduğundan külliyan fesh ve mevcud ahşab kubbesi altışar arşun kile kît'alarından çârçûbeli ve köşe mahalleri beheri on ikişer kıyye timurdan askı ile kubbenin tanzimi ve etrafının mevcud sütunları üzerine çap yeni dünyasından karsî olunarak taban keşîdesiyle Keydsos latasından kirişli ve alaylı kirişiyle tek ve çifte dolab kît'alarından göğüslemeli ve üzeri ağa tahtasından kaplı ve üzeri samanlı çamur ile swalı ve üzerinin 'atik kurşunu zevb ve noksanı 'ilavesiyle pasa şişe ile koltuk silolu ve yağlı boyalı sakfıyla tavanının tecdîdi

• Sakfıyla tahtının tavanı

Terek:16 Beherî: Tı:4 ? :18 ? :6760

Terbi'an:112 Fî:60 Yekûn:

• Kubbesi: ?18 ? :4 Yekûn:850

• 'Alemi:750

- *Şadırvan üzerine Venedik'den kapak tecdîdi: ?18 Kutran:4*

Terbi'an:17 Fî:25 Yekûn:425

12- *Minâre-i mezkûrenin birûnu etrafına badana tilası*

Dûran:9,5 Kaddan:36 Terbi'an:342 Fî:10 Yekûn:3420

13- *Cam şevihanesi mahallinin doğrama kapusuyla ocak bölmelerinin tecdîd ve penceresinin cam ve çârçûbe ve siva ve badanasının ve ba'zan tuğla döşemesinin dahi tecdîdi*

Yekûn:500

14- *Mezkûr muvakkathane mahallinin zahrına müceddeden 'ilave olunan mahallinin üzerine kurşun ferşi*

?:6 Tı:7 ?:5 Terbi'an:36 Fî:60 Yekûn:2190

15- *Câmi'-i şerifin havlusunda ağaç etrafında ahşab parmaklığı ta'mir olunarak üzerine boya tazelenmesi*

Dûran:16 Kaddan:200 Terbi'an:40 Fî:10 Yekûn:400

16- *Câmi'-i şerif-i mezbur üzerine şadırvan vesa'ir mahallerinin mü'ehheran kurşunları furtunadan harab olduğundan 'atik kurşunlarının zevb ve noksanı 'ilavesiyle mahalline ferşi*

- *'Atikin zevbiyesi Kıyye:9247,5 Fî:1 Yekûn:9247,5*

- *Noksan 'ilavesi: Kıyye:950 Fî:6 Yekûn:5700*

17- *Câmi'-i şerifin kebir muhafaza kapusuna 'araba ve hayvan girmemek için timur zincir vaz'ı*

Kıyye :50 Fî:4 Yekûn:200

18- *Mahfil-i hümâyûn-ı mezburun 'âriyet ahşab kafesleri harab olduğundan fesh birle oymacıkârî ve tarafeyni tezhibli nevresim şebeke*

kafesi misüllü parmaklık inşası

?:6 Tı:6 Kaddan:2 Terbi'an:12,5 Fî:280 Yekûn:2500

19- *Mahfil-i hümayûnda mevcut pencerelerin ta'miriyle üzerine boya tazelenmesi*

kıta'at:4 Beherî:?:6 Tı:1 Kaddan:2,5

Terbi'an:12,5 Fî:17,5 Yekûn:210

4b

1- *Mahfil-i hümayunda inşâ olunan kafesler bâlasında ve tahtında ve etrafında bulunan mevcut kaplama ve kapularına yağlı boya tazelenmesi*

? Dûran ? Kaddan

00 03 08 2

17 07 09 2

00 10 08 0 ?5 Terbi'an:39

10 02 18 2 Fî:39 Yekûn:199

15 02 17 1

2- *Mahfil-i hümayûnda alâfiranka mahalleri tezhibiyle ba'zan oymalarının ta'miri.*

? Dûran ?

00 5 05

14 1 05

05 2 18 ?:8 Terbi'an:4 Fî:200 Yekûn:866

20 1 18

3- *Teneffüs odasının şükûfe işlemeli divarlarının sıvasının döşeme*

olarak tecdîdi

Dûran:3 Kaddan:3 Terbi'an:9 Fî:25 Yekûn:225

4- Mahfil-i hümâyûn suffesi tavanıyla kapularına boya tila olarak divarları vechine üç kat badana tilası

• ? Dûran ? ?

0 13 00 6

0 20 12 3 Terbi'an:164 Fî:5 Yekûn:820

0 09 06 1

6 05 00 1

• Kapularının boyası:Kıta'at:6 Beherî: Tı:3,5 ? :4

Kaddan:2

Terbi'an:4,5Fî:5 Yekûn:227,5

• Badanası: Dûran:40-30 Kaddan:3-4 Terbi'an:240 Fî:1

Yekûn:240

5- Mahfil-i hümâyûn kapularına ma' piriñç top gömme kilid vaz'ı.

Kıta'at:6 Fî:50 Yekûn:300

6- Mahfil-i hümâyûnda teneffüs odası tavanının kalemkâr ile işleminin tazelenmesi

? :4 Tı:7 ? :6 ? :5

? :15 Terbi'an:37 Fî:15 Yekûn:564

7- Mezkûr odanın pencereleri etrafının yaldızlı şişelerinin lağımlarıyla tezhîbi

Kıta'at:10 Beherî: Dûran:6 Dûran:60 Fî:20 Yekûn:1200

8- Halan tavanının yağlı boyası tazelenmesiyle çam ve çârçûbe

(silik bölüm) tavanıyla boyası

- Tavanın boyası:

?:18 Tı:16 ?:16 ?:2

?:4 Terbi'an:15 Fî:15 Yekûn:227,5

- Cam ve çârçûbesi

Kıta'at:2 Beherî: ?:6 Tı:1 ?:6 ?:1

?:3 Terbi'an:3 Fî:25 Yekûn:109

- Mermeratının tahtası: Tı:1,5 Kaddan:18 Yekûn:250

- Zenberek:1 Fî:5 Yekûn:5

9- Mahfil-i hümâyûn tahtında mevcud kaplaması üzerine yağlı boya tazelenmesi

Dûran:7 Kaddan:4 Terbi'an:28 Fî:5 Yekûn:140

10- Mevcud camlarının silinmesi

Kıta'at::186 Fî:15 Yekûn:19,5

11- Mahfil-i hümâyûnunun teneffüs odası kafesleriyle kanadlarının tarafeynine yağlı boya tazelenmesi

Kıta'at:7 Beherî: ?:8 Tı:1 ?:16 Kaddan:2

7 8 1 00 1

?:3 Terbi'an:34 Fî:10 Yekûn:341

12- Mahfil-i hümâyûn tahtında bekçi odasında vechi tarafına derûnu kuşaklı ve çam üzerinden kaplama ve şişe ile boyalı bir 'aded pencere ile timur parmaklıklı bölme tecdidi

?:18 Tı:3 ?:6 Kaddan:4

?:22 Terbi'an:15 Fî:20 Yekûn:318,5

13- Mahfil-i hümâyûn suffesinin cam ve çârçûbeleri harab olduğundan feshiyle bila boya mişeden olarak tecdidi

Kıta'at:8 Tûlan:2 Kaddan:2,5

Beherî: Tûlan:2 Kaddan:2,5 Yekûn:1400

14- Mahfil-i hümâyûn kubbesiyle babalarının üzerine karakalem olunacak iken bu def'a ifrenckârî? şukûfe inşası

• Kubbeleri: ?06 Kutran:7 Kebir diğeri

18 6

terbi'an:76 152 Fî:50 Yekûn:7600

76 Havası

Yay etrafları:

Kıta'at:4 ? :12 Tı:02 ? :06

2 06 10 08

2 06 10 20

1 00 02 00

1 12 02 12

1 12 02 00

1 00 04 00 ? :10 Terbi'an:140

Yekûn:20,5

1 18 09 08

4 06 01 12

15- Mahfil-i hümâyûn ile diğeri mahfil derûnunda ve etrafında mevcut kaplama üzerine boya tazelenmesi

?	Dûran:	?	Kaddan
18	3	20	0
1	1	06	1
15	6	00	1
12	4	00	1
05	3	08	1
12	1	02	1
12	1	02	1
12	6	00	6
18	3	18	3

16- *Câmi'-i şerifin kubbesi etrafının derzi tecdîdi*

Terbi'an:200 Fî:3 Yekûn:600

17- *Câmi'-i şerif havlusunda şadırvan etrafında mermerlerinin ağartması*

Yekûn:1000

18- *İmaret-i mezbure üzerinin kurşunlarının ba'zan tebdiliyle âyine tarafı önüne su cereyanı için müceddeden kurşun oluk vaz'ıyla hılallere yedi üstüne kurşun boru tecdîdi*

• *Elvâh:50 Beherî: Kuye:16 Kıyye:800 Fî.1 Yekûn:800*

• *Cedîd 'ilavesi: Kıyye:100 Fî:6 Yekûn:600*

• *Kurşun oluğu: ? :2 Dûran:7 ? :1/0 Fî:060*

Yekûn:435

• *Döşeme boru: Dûran:20 Fî:45 12 Yekûn:540*

19- *İmaret-i mezkûre derûnunda fevkani güzendi mahalli vechinde*

kemerleri beynine derûnu cam ve çâçûbeli ve bîrûnu kaplu ve sıralı bölme inşası

Tı:13 Kaddan:2 tazyikan

Terbi'an:26 Fî:35 Yekûn:940

20- Bu mahalde mukaddem inşa olunub mü'ehheran fersûde sıvanın ta'miriyle badana tilası

- Sıvası terbi'an:30 Fî:7 Yekûn:210*
- Badana: Terbi'an:100 Fî:1 Yekûn:100*

21- Kadule firûnu derûnunda tomruk? üzerinde bulunan odasının derûnuna kirişleme ile ebaneden döşeme inşa olunarak mahal-i mezkûrun taş nerdibanı küfeki kademelerinin kadîmi vechle tecdîdi

- Döşemesi:?:12 Tı:8 ??:6 ??:4*

Terbi'an:36 Fî:20 Yekûn:720

5a

1- Hamur teknesi üzerinde Venedik koğuşundan kapak tecdîdi.

?:6 Tı:6 ??:1,5

Terbi'an:9 ??:6 Fî:20 Yekûn:180

2- Aşçıbaşı odasının mevcut giriş üzerine çam özünden baskı tavan tecdîdiyle döşemesinin ve derûn ve bîrûnu sıvasının dahi ta'miriyle badana tilası

?:6 Tı:5 ??:3

?:18 Terbi'an:15 Fî:15 Yekûn:236

3- Mektep kapusu üzerine bir sıra tuğladan ve üzeri kiremid basdırmasıyla câmi'-i şerifin mahafaza divarları vechine badana tilası

- Bir sıra tuğla keşîdesiyle kiremid basdırması:

Dûran:25 ? :1/0 Fî:25 Yekûn:625

- Bi'l-cümle badana tilâsı

Dûran: Kaddan:

080 5

047 4 Terbi'an:1615 Fî:1 Yekûn:1615

127 6

070 3,5

4- Altmışlık noksan cam tekmili

Kıta'at:40 Fî:3,5 Yekûn:140

5- Câmi'-i şerif ve 'imaret kapularına kilid ve zemberek tecdîdi

- Köprü:3 Fî:50 Yekûn:150
- 'Adî kilid:15Fî:20 Yekûn:300
- Zennberek:15 Fî:3 Yekûn:45

6- 'İmaret kapusu karşusunda hilaller önüne müceddeden sarvet tahtasından perde keşîdesi

Tı:4,5 ? :18 Kaddan:2 ?9 Terbi'an:12 Fî:15 Yekûn:175,5

7- Medrese hilallerinin kiremid aktarması

Tı:8 ? :2,5 Terbi'an:20 Fî:1 Yekûn:20

- 8- Câmi'-i şerif hilalleri derûnunda iki 'aded cam ve çârçûbe tecdîdi
Terbi'an:1 Fî:35 Yekûn:35
- 9- Câmi'-i şerif hilallerinin çatma basamaklarının ta'miri
Kıta'at:4 Yekûn:100
- 10- Câmi'-i şerif hilalleri etrafına (Silik bölüm) badana tilası
Dûran:50 Kaddan:3 Terbi'an:150 Fî:1,5 Yekûn:225
- 11- Câmi'-i şerif kapusu karşusunda şadırvan havlusunda kubbeler
etrafının divarları üzerine badana tilası
Dûran:40 kaddan:3,5 Terbi'an:140 Fî:1 Yekûn:140
- 12- Şadırvan kapusu üzerine latadan taban ve mertek ve ebaneden
kaplama ve üzeri swalı ve cedîd kurşun ferşli ve tahtı kalas
yaprağından boyalı tavanlı ve timur destekli ahşab
?:15 Tı:5 ?:7 ?:1
?:6 Terbi'an:7 Fî:100 Yekûn:425
- 13- Câmi'-i şerifin kapusu ittisalinde üç 'aded çeşme üzerinin ahşab
saçağının ta'miriyle tahtına timur destek vaz'ıyla ka'imen ta'miri
Tı:11,5 ?:6 ?:1
?:9 Terbi'an:14 Fî:30 Yekûn:431
- 14- Medrese-i mezkûre derûnunda münhedim olmuş şadırvanın
mevcud kürsüsü üzerine yenedünyadan tesviyeli sütunlar ikamesiyle
kezâlik payende ve poyralıktan tesviyeli kuşaklı ve vasatı kalasdan
peykeli ve kürsü beyninde kezâlik yeni dünyadan taban ve üzeri
koğuş kaplı noksan kiremid 'ilavesiyle müheyyesi derzli sakflı ve tahtı
latadan kirişli ve Bartın koğuşundan şişe ile basma tavanlı ve kâmilan

yağlı boyalı şadırvanın inşası

- *Kürsü beynine yenedünyadan tabanları: Dûran:11 Fî:5*

Yekûn:55

- *Sütunları üzerine tesviyeli yenedünyadan çenber tabanları:*

Dûran:22 Fî:5 Yekûn:110

- *Sakfî ile tahtının tavanı*

Terek:Kıta'at:8 Beherî:15 Tı:3 ? :2 Tazyikan

Terbi'an :58Fî:50 Yekûn:2900

- *Şadırvanın kaplamasının kenar vechiyle mahalline vaz'ı*

Dûran:8,5 ? :6 Kaddan:1 ? :15 Terbi'an:10 Fî:20 Yekûn:212,5

- *Medrese-i mezkûre etrafına döşeme olarak halis siva tecdîdi:*

? :12 Tı:05 Kaddan:1,5 fî:6 Terbi'an:18 Fî:6

00 10 1 Yekûn:109,5

- *Nakliye ve hamaliyesi:15984*

15- Yekûn:

175725,5: Câmî'-i şerif mesarifi

129085,5: Minarenin mesarifi

Yekûn:304811

Üküdar'da ka'in 'Atik Valide Câmî'-i şerifinin ta'mirâtı ma'rifetiyle hisse-i reside olduğundan keşf-i sânisinin icrası hususu Mehmed Sa'id Ağa'nın evkâf-ı hümâyûn nezâret-i behiyyesinden havâle buyurulan bir kıt'a 'arzuhalde istid'a olunduktan naşî ebniye hulefâsından 'İzzet Efendi.

2.2. Keşif Defterlerine Göre Onarımların Analizi

2.2.1. 1814 (H.1229) Tarihli ve 08349 No'lu Defter

Sultan II. Mahmud dönemine ait, 1814 tarihli ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde 08349 gömlek numarası ile kayıtlı keşif defteri, çalışmamız içerisinde ele aldığımız en kapsamlı belgedir. Bu defterde, sunuş ve sonuç bölümleri haricinde, toplam 207 madde halinde, cami ve külliyenin tamir gerektiren bölümlerine yapılan müdahalelerin yanısıra, yapılan eklentilerin ve tamamlamaların ayrıntılı listesi kaydedilmiştir. Müdahalelerin dökümü yapılırken ayrıca kullanılan malzemelerin cinsi, miktarı ve tutarı konusunda da kayıt tutulduğu görülmektedir. Buna göre defterin sunuş kısmında anlatılanlar, şu şekilde özetlenebilir:

Atık Vâlide Sultan'ın inşâ ettirdiği caminin içinde ve dışında kalan bazı bölümleri ve yıldırım düşmesi nedeniyle yanmış olan minare külâhı ve gövdesi yeniden inşâ edilmiş ve eskimiş olan kurşunları değiştirilmiştir. Adı geçen caminin içinde yer alan medresede ve medresenin önünde bulunan darü'l-hâdis, zaviye ve imâretin ve sözkonusu yerlerde bozulmuş durumda olan su yollarının ve benzeri müstemilâtın, tamamlama (termim), onarım (tâ'mir) ve yenileme (tecdid) gerektiren bölümlerine müdahale edilmiştir.

Doğramacı kalfalarından Agop Kalfa, daha önce bir fermanla, keşif ve kontrolleri bitirilmiş olan sözkonusu bu yerlerden başka, nefs-i hümayuna ait abdest odasının ve adı geçen caminin sıvalarının yenilendiğini, bazı kurşunların değiştirildiğini ve benzer ihtiyaçları olan yerlerin de yenilediğini ve tamir edildiğini bildirmiş; sözkonusu mahalde ve diğer binalarda, eskiden keşfi yapılmış ve yazılmış olan ve iyileştirilmesi gereken yerler tek tek belirlenmiş ve yüzey ölçümleri yapılmıştır.

Ferman gereğince, mühürlü bir defterle, o vakitler Kâtip Ağası olan Mehmed Emin Efendi'nin takdirlerine, Başkâtip Es-Seyyid Mehmed Arif Efendi, Şehremîni Hayrullah Efendi, Kâtip Ağası Mumî ibn-i Mehmed Emin Efendi, Ser-Mimar-ı Hassa Hafız Mehmed Emin Ağa ve haleflerinden Ser-Halife Mir Ali Rıza, Hoca Mehmed, Hoca Mustafa, Hoca Mehmed Emin ve neccar kalfalarından Gregor, Kamyanos ve Marki Kalfalar tarafından beyan edilmiştir.

Adı geçen caminin mütevellisi Hacı Hüseyin Ağa ve adı geçen Agop Kalfa'nın huzurunda cami, medrese, dârülhadis, zâviye ve imâretin tamir edilen, yenilenen ve inşâ edilen kısımları dikkatle ve tek tek araştırılıp, keşif ve muayenesi ve yüzey ölçümleri yapılmış ve gerçek fiyat tahminleri ile üç bendden oluşan keşif defteri, 23 Zilhicce 1229 (6 Aralık 1814) tarihinde sunulmuştur.

Girişteki bu bölümün ardından yapılan müdahaleler, kullanılan malzeme ve teknikler de açıklanarak maddeler halinde

sıralanmıştır.

İlk olarak mevcut hünkâr mahfilinde yapılan müdahaleler incelendiğinde kubbe içi, döşeme, tavan, kapı, pencere gibi tüm yüzeylerde sıva, badana, işlemler, ahşap ve demir aksamın yenilenmesi ve mermer yüzeylerin beyazlatılması gibi müdahalelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak bu kısma ayrıca bir hünkâr tahtı inşâ edildiği ve yeni sütun, kafes ve babalar ilâve edildiği anlaşılmaktadır. Hünkâr mahfilinin masif duvarı kaldırılmış ve buraya “*distâr-ı hümayun*” bölümü eklenmiştir. Hünkâr mahfilinin kible tarafındaki duvar, genişletme amacıyla kaldırılmış ve buraya pencere açıklıkları olan yeni bir duvar inşâ edilmiş, ayrıca hünkâr mahfile geçişte yer alan duvar üzerinde de bir kapı açılmıştır. Hünkâr mahfilinin bitimine abdest odaları, tuvalet ve merdiven ve bunların önüne saçak inşâ edilerek, mermer sütunlar eklenmiştir.

Caminin büyük kubbesi içindeki eski sıva kaldırılmış, boya ve arma işlemleri yenilenmiştir. Caminin mihrabı, yarım kubbeleri, büyük kapısı, üç tarafındaki fevkânî mahfilleri, iç gövde duvarları, cami içindeki büyük somâki sütunlar ve mahfillerin mermer sütunları üzerinde gerçekleştirilen müdahalelerde ise kesme taş, derz, pervaz, nakış, arma, boya, badana, tezhip, cam ve çerçeve, yenilemeleri ile mermer sütunlarda beyazlatma gibi çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Ayrıca büyük kubbe etrafındaki havale

camları onarılmış, eksik camlar tamamlanmıştır.

Minberin mermer şebekeleri ve korkuluklarının dört köşesine sütun ve kavisler eklenmiş, kalemle beyazlatması yapılmış ve kapısı üzerindeki âyet-i kerimeye ve bunun üzerindeki tac kısmına lika tezhip yapılmıştır. Ayrıca minberin ahşap külahındaki kaplama, silme, pervaz ve alemine “*lam bezi üzerine som tezhip*” yapılmıştır.

Mihrap tarafındaki pirinç şamdanlarda beyazlatma ve “*ateş yıldız*” uygulaması yapılmıştır.

Şadırvan avlusundaki abdest odasında pencere genişletmesi yapılmış, mermer bir eşik eklenmiş ve masif duvardan alınarak buraya yerleştirilen mermer söge ve kûfeki taşlarla duvarlarında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Buranın zeminine kûfeki taştan döşeme yayılmış ve üstüne büyük bir saçak ve bu saçığın sütunlarının altına “*kazıklama rıhtım*” inşâ edilmiştir.

Mihrap duvarının dışındaki hazireye bakan kısımdaki pencerelerde mermer söge ve demir aksamın yenilenmesi yapılmış ve bu pencerelere demir parmaklıklar takılmıştır. Ayrıca hazirenin önündeki melez duvarlı pencerenin üstüne kısmen yeni olan bir duvar inşa edilerek, üzerine yeni kiremitler konulmuştur.

Son cemaat yeri üzerindeki kubbeler, sütunlar, bu bölümdeki cami duvarı ve müezzin mahfili gibi yerlerde, sıva, badana, pervaz, silme, tavan, döşeme ve nakışlar yenilenmiş, mermer beyazlatması yapılmış ve demir parmaklıklar boyanmıştır. Burada satranç tavan

tamir edilmiş, kurşun örtüsü ise tamamen yenilenmiştir. Ayrıca tümüyle harab olduğu belirtilen son cemaat yeri etrafındaki saçaklar tamamen yenilenmiştir.

Şadırvan avlusu duvarlarının iç ve dış yüzlerinde badana yenilemesi yapılmış, şadırvanın ahşap ve demir aksamı tümüyle onarılarak, kurşun borular ve pirinç musluklar konulmuştur.

Cami avlusunda yer alan dört tuvalette, basma tavanlı kiremit örtülü sakıflar onarılmış, boya, badana, derz, sıva, kapı ve pencere yenilemeleri yapılarak, kurşun borular ile demir musluklar konulmuştur.

Caminin “*cenah kapısı*” üzerine saçak inşâ edilmiş, tekke tarafındaki avlu kapısının dışındaki turre saçak ve buradaki çeşme üzerindeki turre saçak yenilenmiştir. Caminin meyyit kapısına kâgir ayaklarla taşınan kiremit örtülü saçak ve demir kanat inşâ edilmiştir. Ayrıca dârülhadis tarafındaki üç çeşmenin üzerine, kiremit örtülü saçak ve dârülhadisin avlu kapısı üzerine “*kurşunlu turre saçak*” inşâ edilmiştir.

Yıldırım düşmesi nedeniyle külâhı yanmış ve yıkılmış olan minarelerdeki petekler kısmen tamamlanmış, kurşun örtülü külâhlar yeniden inşâ edilmiş, şerefe ve peteklerdeki bozulan nakışlar yenilenmiş ve çini ve kuşaklarına, yeşil ve kırmızı mermer boya ile düzenleme ile külâhların üzerindeki bakır alemlere lika tezhip yapılmıştır. Yanısıra minareleri güçlendirmek için şerefe altlarına

demir kenetler konulmuştur.

Cami, hünkâr mahfili, son cemaat yeri ve avlu kubbeleri, medrese, hânîkah ve imâret yapılarında, badana yapılmış ve kapı saçakları üzerinde bozulan kurşunların, eksik yerleri tamamlanmıştır. Caminin büyük kubbesi üzerindeki eğim, derz ve aleminde lika üzerine tezhip yenilemesi yapılmıştır. Ayrıca cami kubbesinin “*dere mahalî*” olarak adlandırılan kısmına, yükseltme için dolgu toprak düzenlemesi yapılmıştır.

Hazirenin önündeki yıkılmış olan duvarın yerine, karışık taştan melez duvar inşa edilmiş, tahta kapısı, pencere ve parmaklıkları yerlerine konulmuştur ve yol tarafındaki set duvarı yenilenmiş, buraya kaldırım taşı döşenmiş ve cami yakınındaki tamamen harap olan geçici oda tümüyle yenilenmiştir.

Medrese, tekke ve dârülhadis hücrelerinin tamamında sıva, boya, nakış, badana, döşeme, tavan, cam, çerçeve, demir aksam, kapı ve pencere kanatları yenilemesi yapılmış, tekkenin “*harem bahçesinde*” üstü kiremit örtülü yeni taştan melez duvar ve tekke hücrelerinin dehlizleri önüne, “*kurşun sakıflı turre saçak*” inşa edilmiştir. Ayrıca tekke avlusundaki şadırvan ve yedi tuvalette tavan, demir kafes, boya sıva ve kapı yenileme gibi müdahaleler yapılmış, tuvaletlerin zeminine taş döşenmiştir. Bu tuvaletler ile şadırvan avlusu arasındaki lağım bölümlere ayrılarak tahliye edilmiş, kapak konularak kapatıldıktan sonra üzerine karışık taşlı kaldırım

döşenmiştir. Ayrıca tekkenin sokak kapısındaki demir aksam yenilenecek buraya parmaklık kapı konulmuştur.

İmâret yapısı için de benzer yenileme ve tamiratlar yapılmış, ayrıca imaret fırınına tuz yayılarak, od taşından olan döşemesi yenilenmiştir.

Toplam iki yüz yedi maddeden oluşan bu listenin sonunda, yapılan müdahaleler özetle bir kez daha aktarıldıktan sonra çıkan toplam masrafın 16.660 kuruş olduğu ifade edilmiştir. Kerhod, Komyanos ve Marki kalfaların nezaretinde ve kontrolünde gerçekleşen keşif ve müdahalelere, Ser Mimarın-1 Hassa Hafız Mehmed Emin ve Şehremini Es-Seyyid Hayrullah tarafından şerh verilmiştir.

2.2.2. 1863 (H.1279) Tarihli ve 18190 No'lu Defter

Sultan I. Abdülaziz dönemine ait, H.1279/M.1863 tarihli ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde 18190 gömlek numarası ile kayıtlı keşif defteri, başlangıcında verilen malzemele, nakliye, hamaliye ve işçi yevmiyeleri tutarlarının açıklandığı beyan kısmı haricinde, toplam 103 maddeden oluşmakta ve yapılan müdahaleler anlatılırken kullanılan malzemelerin cins, miktar ve tutarları her maddenin bitiminde ayrıca açıklanmaktadır.

Defterde iki ayrı sunuş paragrafı bulunmaktadır. Masrafların aktarıldığı ilk sunuşta, camii'nin yıkılan sol minaresinin yenilenerek inşâsı ve camiye ilişkin yapılmış masrafların beyan defteri olduğu ifade edilmiş, ardından ikinci bir sunuşla, keşif kayıtları sıralanmıştır. Dolayısıyla bu belgeyi, biri masraf, diğeri keşif defteri olmak üzere, iki ayrı defter olarak kabul etmek de mümkündür. Sözkonusu ikinci kısımda, caminin tamiri ve yenilenmesinin bitirilmesinin ardından anılan mahale, hulefâdan Büyük İzzet Efendi ve vakıf erbabından Sinekerem ve Anesti Kalfalar'ın gönderilmesiyle yapılan inceleme, yüzey ölçümü ve masraf tespitlerinin ve bu defterle beyan edildiği belirtilmekte ve H. Ramazan 1279 (M. Şubat-Mart 1863) tarihi verilmektedir.

Defterde ilk olarak minare ve son cemaat yerinde yapılan müdahaleler ele alınmıştır. Minarede şerefe tabanı yenilenmiş, som

bilezik, korkuluk, petek ve külâh kısımları tamamlama yapılarak inşâ edilmiştir. Son cemaat yerinde ise tavan ve kubbelerin kurşun örtülerinde bozulan kısımlar onarılmış ve etrafındaki saçak yenilenmiştir.

Caminin mihrap duvarında ve son cemaat yerinde yer alan pencere ve kapı kanatları cam ve çerçeveler dâhil olmak üzere tamir edilmiş ve yenilenmiş, ayrıca mihrap duvarındaki pencerelere yağlı boyalı demir parmaklıklar takılmıştır. Caminin kuzeyinde yer alan mahfile ahşap bir bölme inşa edilmiş, ayrıca masif duvarında onarım yapılmış ve yenilenen kubbe içi sıvası üzerine nakış yenilemesi ile cam, çerçeve, boya yenilemeleri gerçekleştirilmiştir.

Camide kubbe etrafında derz yenilemesi yapılmıştır. Ayrıca cami içinde kandil askılarının yağlı boya tazelene ve kandil zincirlerinin, hünkâr mahfilinin avlu kapısının saçağının ve caminin büyük kapısının set duvarı üzerindeki siyah taş kapağın kısmen yenilemesi yapılmıştır. Bunlardan başka, niteliği tam olarak anlaşılamayan ancak "*caminin halılarının altına tuğladan döşeme kapı inşası*" diye aktarılan bir başka müdahale de dikkat çekicidir.

Hünkâr mahfilinin ahşap kafesleri tamamen harap durumda olduğundan, bunlar kaldırılmış ve yerine "*nevresim şebeke kafesi ve misüllü parmaklık*" olarak adlandırılan yeni kafes ve parmaklıklar inşâ edilmiştir. Sözkonusu mahfilin "*alâfıranka mahalleri*" ndeki tezhip ve oymalar tamir edilmiştir. Ayrıca kapılarına "*pirinç top*

gömme kilit” konulmuş, tahta kaplamasının yağlı boyası yenilenecek, tenefüs odasının kalem işleri ve pencere kenarlarındaki yıldızlı tezhipleri tazelenmiştir. Eskimiş cam ve çerçeveler kaldırılarak yerine, meşeden ve boyasız yeni çerçeveler takılmıştır. Mahfilin kubbesi ve babalarının üzerinde daha önce varolan “*karakalem*” işlemler yerine bu kez, “*ifrenckârî şükûfe*” işlemler yapılmıştır. Hünkâr mahfilinin yanısıra diğer mahfillerin de kaplamaları üzerindeki boyaların tazelendiği belirtilmiştir.

Medrese odalarında döşeme, ocak, cam, çerçeve, sıva, boya, badana, raf ve parmaklıklar yenilenmiş, ayrıca medrese avlusundaki kömürlük kaldırılarak yenisi inşâ edilmiştir. Muvakkithânedeki set duvarı kaldırılarak buraya hademe odaları yapılmıştır.

İmâret yapısı içinde, adı geçirilmeyen ancak muhtemelen aşhâne bölümüyle ilgili olarak, tezgâh sıva ve döşeme yenilemesi yapılmış, yanısıra “*Foduleci*” odaları olarak tabir edilen fevkânî dört oda ve bir tuvalet inşâ edilmiştir. Ayrıca fırının içindeki çuvalları nemden korumak için zeminden yüksek, ızgara biçiminde olduğu anlaşılan ve rıhtım olarak adlandırılan kalas döşemeli bir anbar inşâ edilmiştir.

Bahsettiğimiz bu bölümler dışında, bir önceki keşif defterinde aktardığımız uygulamalara benzer olarak şadırvan, ocak, lağım, boru, oluk, kiremit, cam, çerçeve, tavan, döşeme, merdiven, parmaklık, kilit onarımı ya da yenilemesi ve yanısıra boya, badana, mermer

beyazlatma gibi temizlik esaslı müdahalelerin, külliyeinin hemen her birimi için gerçekleştirildiği görölmektedir.

Defterin son maddesinde, cami ve minare için yapılan toplam masraf “304811” olarak birim verilmeden belirtilmiştir ve defter özetle; yapılan keşfin uygulanması, vakıflar idaresindeki Mehmed Said Ağa tarafından gönderilen arzuhalle, Naşi Ebniye hulefâsından İzzet Efendi'den talep edilmiştir şeklinde sonlandırılmıştır.

2.2.3. 1912 (R.1327-28) Tarihli ve 31483 No'lu Defter

Sultan V. Mehmed dönemine ait, R. 1327-28/M. 1912 tarihli ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde 31483 gömlek numarası ile kayıtlı bu defter, daha önce incelediğimiz iki defterden farklı olarak sadece Vâlîde-i Atîk İmareti'nin tamiratı ile ilgili olup, mimari keşif kayıtlarını içermeyen ancak, müdahalelerde kullanılan malzemelerin ve tutarlarının yazıldığı bir masraf defteri özelliğindedir.

Deftere konu olan tamirat masraflarının asıl konumuz olan camiyle ilgili olmaması ve belgenin keşif tutanağı niteliği taşıması nedeniyle, sadece döneme özgü malzeme türleri hakkında fikir edinilmesi açısından bu belge üzerinde durulmaktadır. Defter aynı zamanda bir malzeme listesi şeklinde de algılanabileceğinden, burada yeni bir alfabetik liste hazırlama gereği duyulmamıştır.

Defterde adı geçen malzemeler arasında özellikle göze çarpan, ancak önceki iki defterde yararlandığımız ansiklopedi, mimarlık ve yapı malzemeleri sözlüklerinde maalesef karşılıklarına rastlayamadığımız bazı malzemeleri şu şekilde sıralamak mümkündür; kuru tuğla, altı delikli tuğla, Pars tuğlası, Fransız çimentosu, İngiliz çimentosu ve Macar çimentosu, yerli kuzgun alçı.

2.3. Keşif Defterlerinde Adı Geçen Döneme Özgü Malzemeler

2.3.1. 1814 (H.1229) Tarihli ve 08349 No'lu Defter

1. *Aşı boyası*¹
2. *Ateş yıldız*
3. *Âyine cam*²
4. *Bağdadî kaplama*
5. *Bağdadî sıva*³
6. *Bağdadî divar*
7. *Bâdemî astar*
8. *Bartın kanatlığı*
9. *Battal çamdan devr sişe*⁴
10. *Battal parmaklık*
11. *Bel tahtası*
12. *Beyaz sıva*
13. *Cevizî boya*

¹ Genellikle ahşap binaları korumak ve kirliliğini kapatmak için kullanılan, koyu kırmızı renkte bir tür toprak boya. C.E. ARSEVEN, *Sanat Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul, 1943, s.122.

² İki yüzü de çok düzgün, saydamlığı ve yansıtması her noktada aynı olan, pencereler, camekânlar ve ayna yapımı için kullanılan, kalın, saf, iyi cins cam levha. N. SÖNMEZ, *Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1997, s.27.

³ Ağaç direkler üzerine çakılmış çitalara veya kamışlara sıva vurularak yapılan duvar veya tavan. Bağdadî çitaları genellikle 1 cm. kalınlıkta, 2-3 cm. genişlikte olurlar ve üzerlerine bağdadî sıvası vurulmak üzere ahşap taşıyıcıların yüzlerine çakılırlar. Bağdadî, ahşap binalarda, iç ve dış duvarlara sıva vurabilmek ve bu şekilde ısı yalıtımı yapmak için tercih edilen bir uygulama türüdür. D. HASOL, *Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, 1993, s.59. C.E. ARSEVEN, a.g.e, C.I, s.152.

⁴ Bkz. Dipnot 69.

14. *Çam latası*⁵
15. *Çam sereni*⁶
16. *Çam tahtası*
17. *Çapa battal*
18. *Çapa kebir*
19. *Çarşı tuğlası*⁷
20. *Çatal zeytun koğuşu*
21. *Cedîd mişe*
22. *Çifte camdan açma şişe*
23. *Çifte poyralık*⁸
24. *Çifte sulu ve şukûfe nakışlı cam-ı havâle*⁹
25. *Çifte yelkovanlı tahta*
26. *Çoka*¹⁰ *puşide*¹¹

⁵ Direk denilen, dörtköşe ve uzun ağaçtan daha dar ve ağzı kalınlığından çok olan çam kereste. Bunların çok ince ve ensiz olanlarına “şişe” denilmektedir. C.E. ARSEVEN, a.g.e, C.III, s.1221.

⁶ Ar. İskele yapmakta kullanılan, yuvarlak ve uzun çam gövdesi. Biçilerek çam tahtası elde edilir. C.E. ARSEVEN, a.g.e, C.IV, s.1782. İ.PARLATIR, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, 2006, s.1490.

⁷ Pişmiş tuğlalar “*adî tuğla*” ve “*ateş tuğlası*” olmak üzere iki çeşittir. Adî tuğlaların ebadları, imâl edildikleri veya kullanıldıkları yere göre değişmektedir. Büyüklükleri ve biçimlerine göre “*battal tuğla*, *beylik tuğla*, *çarşı tuğlası*, *delikli tuğla*, *sırlı tuğla*, *tazyikli tuğla veya prese tuğlası*” gibi çeşitli adlar alırlar. C.E. ARSEVEN, a.g.e, C.IV, s.2044.

⁸ Bkz. Dipnot 95.

⁹ Havâle: Bir bina veya duvarın diğer binaya hâkim olması anlamında kullanılan ve yükseklik ifade eden bir terimdir. Örtücü şekilde yüksek olan şeylere havâleli denmekte ve genellikle harem bahçelerinin dış mekândan yalıtılmak için “havâle duvarı çekmek” deyimini kullanılmaktadır. Pancur şeklindeki tahta perdeler de bu şekilde adlandırılır. C.E. ARSEVEN, a.g.e, C.II, s.701.

¹⁰ Çûha: Yün kumaş. F. DEVELLİOĞLU, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 1970, s. 191.

27. *Doğramacıkârî halka*
28. *Doğramacıkârî zemberek*
29. *Dökme bilâzik*
30. *Dökme havale camı*
31. *Eğricek kanatlığı*
32. *Ellilik âyine camlı çarçube*
33. *Elvân boya¹²*
34. *Gürgen çârçûbe*
35. *Hünkâr boya*
36. *Horasanlı derz*
37. *Horasanlı beyaz swa*
38. *Horasan swa¹³*
39. *Ihlamur elvâhı¹⁴*
40. *Ihlamur tekneliği*
41. *İsfidac boya¹⁵*

¹¹ Bkz. Dipnot 84.

¹² “Os. Kesr-ül-levn”, “Yunanca Polikrom”. Çok renkli. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.I, s.522.

¹³ Pişmiş tuğla ve kiremit parçaları dövülerek toz haline getirildikten sonra elenerek, elde edilen ince tozun kireç ve su ile karıştırılmasıyla yapılan ve eskiden çimento yerine kullanılan bir çeşit duvar harcı. Hamamlar, su hazneleri, su künkleri gibi devamlı suya maruz kalan ya da suyu tutması gereken duvarlarla, çok sağlam olması gereken binaların duvar ve kubbeleri bu harçla yapılırdı. Türkistan’da ve özel olarak Horasan şehrindeki tuğla ve taş inşaatlarda harçlar bu şekilde yapıldığından, bu adla anılmaktadır. “Fr. Tuileau”. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.II, s.759.

¹⁴ “Ar. Levh ve levha’nın çoğulu; levhalar, tablolar”. D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, Ankara, 2003, s.109.

¹⁵ “Ar. Üstübec”. D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.219. Kurşun beyazı da denilen beyaz madeni bir madde. Bu madde sadece beyaz boya yapmak için kullanılmayıp, başka boyalarla da karıştırılarak uygulanabilmektedir. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.V, s.2182.

42. *Kanatlık tahtası*
43. *Karaağaç hatıllığı*
44. *Kebir cedidi zincir*
45. *Kebir çapadan mikras*
46. *Kebir sişe*
47. *Keşide¹⁶ kurşun*
48. *Kettânlı¹⁷ harc*
49. *Kırmızı mermer boya*
50. *Kızaklık*
51. *Kilyos kanatlığı*
52. *Kirişli çatal zeytun koğuşu*
53. *Kirişli koğuş tahtası*
54. *Koğuş tahtası¹⁸*
55. *Kolyoz eğrisi¹⁹*
56. *Kufeki bahallu*
57. *Kufeki taşı*
58. *Kurşun atık*
59. *Kurşun boru*
60. *Kurşun cedîd*

¹⁶ "F. Çekmiş, Çekilmiş". D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.251.

¹⁷ "Ar. Keten". D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.252. Saplarından ince iplik gibi teller çıkarılarak kumaş dokunan bitki. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.II, s.1059.

¹⁸ Kalın, kirişlik kereste. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.III, s.1106.

¹⁹ Eğri olarak kesilmiş, özellikle gemi inşaatında kullanılan ağaç. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.I, s.510.

61. *Kurşun kenet*
62. *Kurşun pompası*
63. *Kurşun pûşide²⁰*
64. *Kurşun zebâne²¹*
65. *Kurşuncu boyası*
66. *Kuşaklı Bartın kanatlığı*
67. *Lam bezi*
68. *Lenger²²*
69. *Lika²³*
70. *Lökün²⁴*
71. *Macar çimentosu*
72. *Macun derz*
73. *Malak ya da mülak eğrisi*
74. *Melez swa*
75. *Mermer badana*

²⁰ “F. Örtünmüş giyinmiş”, “Pûşiş: örtü”. D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.439. N. SÖNMEZ, a.g.e, s.87.

²¹ “F. Terazi dili”. D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.586.

²² “Gemi demiri, Fr. Ancre”. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.III, s.1226.

²³ Bürümcük süprüntüsü ve ham ipek. 2. Yıldızcıların yıldız altına astar olarak sürdükleri zamk gibi yapışkan ve “lök” de denilen madde. Burada Arseven ayrıca “Lâk” terimine de gönderme yapmaktadır. Lâk: Hindistan’da ve Çin’de özellikle bu iş için yetiştirilen bir ağaçtan çıkarılan zamkla yapılan ve hava ile temas ettiğinde sertleşip kararan, Türkçe’de “lök” de denilen bir tür vernik. Yıldızcıların “luka” dedikleri, altın yıldız vurulacak satırlara sürülen, işçiliği maharet gerektiren bir vernik türüdür. Üzerine lâk sürecek tahta veya madeni levha perdahlanarak özel bir astarla hazırlanır. Lâk, bunun üzerine çok ince tabakalar halinde 3 ilâ 18 kez sürülür ve her tabakanın kurumması beklenir. Özellikle siyah, kırmızı ve yeşil renkleri kullanılan lâk üzerine, genellikle lâkla süsleme de yapılır. “Fr. Laque”. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.III, s.1215-1216.

²⁴ Kireç ve zeytinyağı ile birlikte dövülerek yapılan, muslukların takılmasında ve künklerin birleşim noktalarında kullanılan bir çeşit macun. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.III, s.1244.

76. *Mermer siva*
77. *Mertek*²⁵
78. *Mismâr*²⁶ *kurşun*
79. *Mişe pullaması*
80. *Mişe çârçûbe*
81. *Müzehheb*²⁷ *sişe*
82. *Neccarkârî devr sişe*
83. *Nuhas*²⁸ *alem*
84. *Od taşı*²⁹
85. *Ombra*³⁰
86. *On arşun battal çapa*
87. *On beş arşun çifte poyralık*
88. *On iki arşun kebir çapa*

²⁵ “Dört köşeli uzun ve kalınca kereste”. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.III, s.1308.

²⁶ “Ar. Çivi, mih”. D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.316.

²⁷ “Ar. Tezhiplenmiş, süslenmiş, yaldızlı”. D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.401.

²⁸ “Ar. Bakır”. D. ÖRS, H. KIRLANGIÇ, A. ERYÜKSEL, a.g.e, s.423.

²⁹ “Ateşe dayanıklı olduğu için, ocak külhan ve fırınlarda; önemli inşaatlardaysa muhtemelen pek görünmeyen kısımlarda veya dolgularda kullanılan yeşilimsi bir gre; kaba kum taşı”. N. SÖNMEZ, a.g.e, s.84.

³⁰ “Humz-u hadîd”, Ar. Demir oksit, “Fr. Oxyde de fer”. Demir oksit ve manganez oksidinden elde edilen bir çeşit koyu renkli boya. Burada Arseven ayrıca, “Vaktiyle İtalya’da Ombrie (Umbria) havalisinde çıktığı için bu isim verilmiştir” demektedir. Ancak sözcüğün İtalyanca karşılığı araştırıldığında bir başka sonuca ulaşmak da mümkündür ki, “Ombra: 1. Gölge 2. Belirti, iz” demektir. Bu sözcüğün, metnin içerisinde “ombra nakış tecdidi” şeklinde geçiyor olması, sözcüğün İtalyanca anlamından yola çıkarak, nakışı niteleyen bir sıfat olarak kabul edilebileceğini düşündürmektedir. Çünkü kalemîşi nakışlarda, gölgeleme tekniği uygulamaları mevcuttur. Nakışların daha gerçekçi görünmesi için uygulanan gölgeleme tekniği, renk içinde renk geçişlerinin kullanıldığı özel bir tekniktir. İ. PARLATIR, a.g.e, s. 552 ve 651, C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.III, s.1535. A. TANIŞ, *İtalyanca-Türkçe Sözlük*, C.I, İstanbul, 1986, s.909 ve <http://www.akifuzan.com/qolgeleme-teknigi.htm>.

89. *Penbe sim*
90. *Pervazlı koğuş tahtası*
91. *Pervazlı süs timuru*
92. *Pirinc bilâzik*
93. *Pirinc halka*
94. *Pirinc kilid*
95. *Pirinc musluk*
96. *Pirinc şamdan*
97. *Pirinc tablalı kilit*
98. *Poyralık³¹*
99. *Rumîli Omurga*
100. *Sade kanatlık tahtası*
101. *Sakarya dolabı*
102. *Sakarya omurgası*
103. *Sarı boya*
104. *Sarılığı vasatî pirinç musluk*
105. *Sekiz arşun nîk³² battal*
106. *Sekizer terekli mermer*
107. *Selebcikârî korniçe*
108. *Serenli çatal zeytun koğuşu*

³¹ Poyra yapmak için kullanılan ve çok sert bir ağaç türü olan köknar kerestesi. Binalarda kirişleme yapmak için de kullanılır. Poyra: Tekerlek parmaklarının sokulduğu, tekerleğin ortasındaki dingil geçirilen yuvarlak ve ortası delik ağırşak. C. E. ARSEVEN, a.g.e, C.IV, s.1627.

³² "F. İyi, güzel". İ.PARLATIR, a.g.e, s.1298.

109. *Seyhâni boya*
110. *Sık mikras*
111. *Swacıkâri sarma*
112. *Somakî³³ çifte kuşak*
113. *Somakî sütun*
114. *Sülügen boya³⁴*
115. *Süngar*
116. *Taş kesme*
117. *Teknelü koğuş tahtası*
118. *Tel çârçûbe*
119. *Telli kafesli dökme cam*
120. *Timur askı*
121. *Timur bağlama*
122. *Timur çenber*
123. *Timur deveboynu*
124. *Timur direklik*
125. *Timur dirsek*
126. *Timur kafes*
127. *Timur kavali kalaylı halka*

³³ “Küçük siyah benekli, koyu kırmızı ya da yeşil renkli, iyi cilalanabilen; sütun ve trabzan yapımında kullanıldığı bilinen, ancak magmatik kökenli ve çok sert bir taş olan porfir”. N. SÖNMEZ, a.g.e, s.100. “Fr. Porphyre”. C. E. ARSEVEN, a.g.e., C.IV, s.1832.

³⁴ Minium, bezir yağı ve nef t yağı karıştırılarak yapılan, demirleri pastan korumak için astar olarak sürülen kırmızı boya “Fr. Minium”. C. E. ARSEVEN, a.g.e., C.IV, s.1851. “Sülyen” de denilmektedir. N. SÖNMEZ, a.g.e., s.101. “Yanmış kalaydan ve kurşundan yapılan kırmızı bir boya”. İ.PARLATIR, a.g.e., s.1541.

128. *Timur kavrama*
129. *Timur kenet*
130. *Timur kilid*
131. *Timur giriş*
132. *Timur kol*
133. *Timur ökçe meyilli ve çift kebir kalaylı halkalı ve battal kilid*
134. *Timur parmaklık*
135. *Timur polarlı tokmak başlı musluk*
136. *Timur somon*
137. *Timur sürme*
138. *Timur tabla kilidi*
139. *Timur tel kafes*
140. *Timur zebâne*
141. *Tuğladan kubur*
142. *Vasat tahta çamdan sişe*
143. *Yekpâre mermer*
144. *Yeşil boya*
145. *Yeşil mermer boya*
146. *Yeşil sim*
147. *Yetmişlik âynine cam*
148. *Yonma taş*
149. *Zâr³⁵*

³⁵ “Kenarlarında kalın duvarlar olan pencerelerin küpeşmeleri altındaki ince duvar kısmı” . C. E. ARSEVEN, a.g.e., C.V, s.2279. “Ahşap tavan kaplaması ile duvar swasının arasına yerleştirilen, çoğu swa kalınlığında tahta”. D. HASOL, a.g.e., s.493.

150. *Zî-el bahar yüzlü havâle camı*

151. *Zimâd*

2.3.2. 1863 (H.1279) Tarihli ve 18190 No'lu Defter

1. *Ağa tahtası*
2. *Akyazı kaplaması*
3. *Altı arşun kile kıtası*
4. *Altmışlık cam*
5. *Aşı boya*
6. *Atik kurşun*
7. *Atik mismar*
8. *Ayancık koğuşu*
9. *Ayancık latası*
10. *Bartın çifte taraklık*
11. *Bartın koğuşu*
12. *Binlik kalas*
13. *Binlik tuğla*
14. *Bocurgad³⁶ takımı*
15. *Cedîd mermerâtın taşı*
16. *Cedîd kurşun*
17. *Ceviz elvâhı*
18. *Cevizi boya*
19. *Çam özü*
20. *Çamur swa*

³⁶ Yüklere kaldırmaya yarayan dolaplı alet. Manivela işlevi gören kolları döndürülerek, buna sarılan halatın diğer ucu kaldırılacak şeye bağlanır. C.E. ARSEVEN, a.g.e., C.I, s.273.

21. *Çarşı tuğlası*
22. *Çap koğuş*
23. *Çatma kurşun*
24. *Çifte koğuş*
25. *Çiğ tuğla*
26. *Çubuk timuru*
27. *Döşemelik kalas*
28. *Ebane kaplama*
29. *Eğri timur kanca*
30. *Filyos direkliği*
31. *Frenk mermeri*
32. *Güvertelik Sinop latası*
33. *Halat*
34. *Kalas yaprağı*
35. *Kalyoz tütünü*
36. *Kandil çakırı*
37. *Kapı ökçeliği³⁷*
38. *Kar beyaz swa*
39. *Kara kapak*
40. *Karinta*
41. *Kaya kireci*
42. *Kazma*

³⁷ Kapı kanatlarını açıp kapatmak için sögeleri etrafında ve oldukları yerde çevrilmelerine yarayan alt ve üst başlıklara takılan, zemine ve tavana açılmış birer yuva içinde dönen, kısa demir çubuk. C.E. ARSEVEN, a.g.e., C.III, s.1559.

43. *Kebir lata parçası*
44. *Kebir makara*
45. *Kebir mala*
46. *Kebir seran*
47. *Kelebek³⁸*
48. *Kerpiç tuğla*
49. *Kettan*
50. *Keydsos latası*
51. *Kırnata*
52. *Kıla*
53. *Kiremid*
54. *Köprü*
55. *Kum*
56. *Kurbağa*
57. *Kurşun bargır*
58. *Kurşun boru*
59. *Kurşun kayak*
60. *Kurşun oluk*
61. *Kurşun zençene*
62. *Küfe*
63. *Külçe kurşun*
64. *Kürek*

³⁸ Birbirine mille takılmış ve o milin etrafında dönen iki kanatlı menteşe. Ayrıca sürme pencereler kaldırıldığında tutmaya yarayan, kelebek kanadı şeklindeki mandal. C.E. ARSEVEN, a.g.e., C.II, s.1005.

65. *Lenger kalası biçmesi*
66. *Maguna*
67. *Manastır koğuşu*
68. *Melez harc*
69. *Mermer kireç*
70. *Mermer tekne*
71. *Mertek kaplama*
72. *Mertekli kalas*
73. *Mevişe keylası*
74. *Mihayliç çifte dolabı*
75. *Mismar karıkça*
76. *Mismarlu fiçi*
77. *Mismarlu zağra*
78. *Misüllü parmaklık*
79. *Nevresim şebeke kafesi*
80. *Nim yeni dünya*
81. *Od taşı*
82. *On iki kıyye³⁹ timur*
83. *Orta battal tuğla*
84. *Orta giriş*
85. *Pasa şişe*
86. *Perde timuru*
87. *Pervaz mismanı*

³⁹ "Ar. Okka, dört yüz dirhemlik ölçü". İ. PARLATIR, a.g.e., s.906.

88. *Pirinç top gömme kilid*
89. *Poyralık*
90. *Raza*
91. *Sacayağı*
92. *Sal kalas*
93. *Samanlı çamur*
94. *Sargir seran*
95. *Sarı ot tahtası*
96. *Sarvet tahtası*
97. *Seng⁴⁰ küfeki*
98. *Seng siyah kapak*
99. *Sinop latası*
100. *Som bilezik*
101. *Şirvan kaplama*
102. *Teneke boru*
103. *Teneke oluk*
104. *Teneke zuk*
105. *Timur destek*
106. *Timur eğri*
107. *Timur hazine kapağı*
108. *Timur kenet*
109. *Timur payende*
110. *Timur zivana*

⁴⁰ "F. Taş, çakıl, kaya". İ. PARLATIR, a.g.e., s.1485.

111. *Timur zincir*
112. *Tomruk*
113. *Venedik dikme zarı*
114. *Venedik kaplaması*
115. *Venedik koğuşu*
116. *Venedik tahtası⁴¹*
117. *Yağlı boya*
118. *Yarım şişe*
119. *Yarım yeni dünya*
120. *Yeni dünya⁴²*
121. *Zar kaplaması*
122. *Zar keşidesi*
123. *Zehariye⁴³ taraklığı*

⁴¹ Malzeme ile ilgili olarak yayınlarda herhangi bir bilgiye rastlanamamış, ancak bu konuda, Venedik Ca' Foscari Üniversitesi emekli öğretim üyelerinden Prof. E. CONCINA'nın kişisel görüşüne başvurulmuştur. Bu bağlamda Concina, 19. ve 20. yüzyıllarda Venedik'te hemen her tür tahtanın üretiminin ve satışının gerçekleştirildiği, ancak ihraç edilen ahşap ürünler arasında *özellikle neme dayanıklılığı ile bilinen* ve Alp Dağları'nın İtalya'daki Trentino, Veneto ve Friuli bölgelerinde yer alan kollarında yetişen, çeşitli kalitelerdeki "Kökner" ağacından ve çamgiller familyasından bir tür ağaç olan ve Türkçe'de "Avrupa Melezi" olarak adlandırılan ağaçtan üretilen ürünlerin, üzerinde çalıştığımız belgelerde söz edilen ürünler olabileceği yönündeki görüşlerini paylaşmıştır. Kökner: *L. picea abies* ya da *L. picea excelsa*, İt. *Abete*. Avrupa Melezi: *L. Larix decidua*, "İt. *Larice*". Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Larix_decidua ve [http://tr.wikipedia.org/wiki/Melez_\(bitki\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Melez_(bitki)).

⁴² Bir çeşit direklik kereste. C.E. ARSEVEN, a.g.e., C.IV, s.2236.

⁴³ "Zehârif: Ar. "Zuhruf"un çoğulu. Zuhruflar, tezyinat". İ.PARLATIR, a.g.e., s.1861.

SONUÇ

Bu çalışma ile Vâlide-i Atîk Camii'nde 19. ve 20. yüzyıllarda gerçekleştirilen, onarım (tamir), tamamlama (termim) ve yenileme (teccid) müdahaleleri analiz edilmiştir. Daha önce Ö. L. Barkan'a ait "Süleymaniye Camii ve İmareti İnşaatı" ve A. Neftçi'ye ait "Ragıp Paşa Kütüphanesi (Külliyesi) İnşaat Defteri" gibi eserlerde, inşaat defterleri üzerine çalışmalar yapılmıştır; ancak bilebildiğimiz kadarıyla, yapıların geçirdiği onarım ve değişimleri konu alan keşif defterleri, ilk kez bu çalışma ile ele alınmaktadır.

Bu çalışmada ayrıca, Hünkâr mahfilinin tarihlendirilmesi konusundaki yanlış, ilk kez tarafımızdan dile getirilmektedir. Buna göre, daha önce A. Kuran'ın da yapım tarihini, kapı kitabesine göre, H. 27 Muharrem 1286/M. 9 Mayıs 1869 olarak aktardığı tarih, Hünkâr mahfilinin inşâ edildiği tarihi değil, muhtemelen geçirdiği onarımlardan birini işaret etmektedir. Nitekim, çalışmamız kapsamında incelenen 1814 tarihli keşif defterinin ilk maddesi, Hünkâr mahfilinin eskiyen ahşap döşemesinin kaldırıldığını ve yenilendiğini kaydetmektedir. Dolayısıyla, eskime payı da göz önüne alınırsa, 1814 yılında yenilenen Hünkâr mahfilinin bu tarihten çok daha önce inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Bunlara ek olarak, çalışmanın ikinci bölümünde, her belge için ayrı olmak üzere, dönemlere özgü malzemelerin alfabetik olarak

sırlandığı listeler hazırlanmış ve belgelerde adı geçen toplam 274 malzemedan 43'ünün anlam veya içeriği üzerine, konuyla ilgili kaynaklardan yararlanılarak bilgiler aktarılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümü, her ne kadar Vâlîde-i Atîk Camii özelinde kalsa da geç-Osmanlı dönemi inşaat malzemelerine yönelik küçük bir sözlük denemesi olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla bu deneme, çalışmamızda yararlandığımız N. Sönmez'in "Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü"nü kısmen örnek alan ve fakat ondan farklı olarak sadece keşif defterlerine dayandırılacak olan, ileride yapmayı planladığımız sözlük çalışmasına bir başlangıç oluşturmaktadır.

Analiz edilen 19. ve 20. yüzyıllara ait keşif defterlerinden, sırasıyla ilk defter, ikinci defter ve üçüncü defterde yer alan müdahale sayısı ve malzeme çeşidinin yoğunluğu, yapılan onarımların bütün külliye kapsayacak biçimde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ancak camide gerçekleştirilen onarım, yenileme ve değişikliklerin özellikle Hünkâr mahfilinde ve minarelerde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Hünkâr mahfili açısından, bu yoğun onarım faaliyetinin nedenini, caminin en bakımlı ve seçkin bölümü olarak özenle korunmak ve süslenmek istenmesine bağlamak mümkündür. Minarelerin ise, zarar görmesi en kolay ve muhtemel elemanlar olarak, sürekli onarım gereksinimi içinde olmaları doğaldır. Defterlerde bu onarımların yanısıra, pek çok maddede adı geçen "turre saçak" eklentilerinin avlu kapıları, çeşmeler ve şadırvanlarda, döneme özel bir tercih olarak inşâ edildiği görülmüştür.

Ayrıca camide ve külliyyenin diğer birimlerinde tavan, döşeme, kapı ve pencerelerdeki ahşap malzemelerin ve bunlara bağlı metal aksamların, kubbe ve saçaklardaki kurşun örtülerin onarımını ya da yenilenmesini, malzemenin doğasına bağlı yıpranmalar sonucu gerekli olan temel müdahaleler şeklinde değerlendirmek mümkündür.

1814 tarihli ilk defter ile 1863 tarihli ikinci defter genel olarak karşılaştırıldığında, ilkinin aksine yeni tarihli ikinci defterde yapılan müdahalelerin belli bir sıra gözetmeksizin, karışık bir biçimde aktarıldığı görülmüştür. Ayrıca 1863 tarihli defterde, başka hiçbir maddede rastlamadığımız bir ayrıntı dikkat çekicidir. Söz konusu maddede, *“Mahfil-i Humayun kubbesi ile babalarının üzerine karakalem olunacak iken bu def’a ifrençkâri Şukûfe inşâsı”* denilmektedir. Bu ifadeden anlaşıldığı üzere, müdahale sırasında mevcut nakışın yenilenmesi değil, başka üsluptaki bir nakışla değiştirilmesi yoluna gidilmiştir.

Defterlerde adı geçen dönemlere özgü inşaat malzemeleri karşılaştırıldığında, kimi dikkat çekici ayrıntıların varlığına işaret edilebilir. Örneğin; 1814 tarihli defterde adı geçen ahşap malzemelerde *“Bartın kanatlığı”, “Kilyos kanatlığı”, “Sakarya omurgası”* gibi isimler verilen yerel ürünlerin kullanıldığı, ancak bu dönemin listesinde ithal malzeme olarak sadece *“Macar Çimentosu”*nun yer aldığı görülmektedir. Aynı şekilde 1863 tarihli ikinci defterde sıkça adı geçen *“Venedik tahtası”*nı, kullanıldığı yerler

göz önüne alınır, nemden etkilenmeyen kaliteli bir ithal malzeme olarak değerlendirmek mümkündür. Dönemin ekonomik koşullarını anlamamızı sağlayan malzeme türleri arasında, özellikle 1912 tarihli defterde geçen çimentoların “İngiliz, Fransız ve Macar” menşeli oluşu dikkat çekicidir; bu husus, 20.yüzyılın başlarında, bazı inşaat malzemelerinin Avrupa’dan ithal edildiğini açıkça gösterdiği gibi, anılan defterde ayrıca “yerli kuzgun alçı”nın zikredilmiş olması da, inşaat için gereken ithal malzemenin yerel ürünlerin önüne geçtiğini ve belki de bu nedenle “kuzgun alçı”ya özellikle “yerli” vurgusu yapıldığını açıklamaktadır. Bu durum, “giderek ithal malzemeye daha bağımlı bir hale mi gelinmiştir?” sorusunu akla getirmektedir.

Dönemin ekonomik koşullarının bir diğer göstergesi olarak, ilk defterdeki metal malzemeler pirinç, demir ve kurşunla sınırlı iken, ikinci defterde bu türden malzemeler arasına “teneke”nin de dâhil edildiğinden söz edilebilir. Ayrıca 1814 tarihli ilk defterde kapı, pencere ve parmaklıklarda kullanılan demir aksamların pastan korunması için astar olarak “sülüngen boya” kullanıldığı, ancak 1863 tarihinde bunun yerine “yağlı boya”nın tercih edilmeye başlandığı anlaşılmaktadır.

Keşif ve uygulama aşamalarında çalışan usta ve kalfaların isimleri, ilk defterde “Kerhod”, “Komyanos” ve “Marki”, ve ikinci defterde “Sinekerem” ve “Anesti” olarak verildiğinden her iki dönemde de müdahalelerin yürütme aşamasında gayrimüslimlerin yer aldığı görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- ALTINTAŞ, A., “Üsküdar’da Bir Akıl Hastanesi (Toptaşı Bimarhanesi 1873-1927)”, **IV. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler II**, İstanbul, 2006, s.391-412.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1943.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, 1947.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, 1950.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, 1952.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, 1983.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1998.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, 1998.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, 1998.
- ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, 1998.
- CANTAY, G., “Sinan Külliyyelerinde Dârüşşifa Planlaması”, **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı**, İstanbul, 1988, s.45-57.
- CEZAR, M., “Mimar Sinan'ın Çalışmalarının Klasik İmar Sistemi Açısından Analizi”, **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı**, İstanbul, 1988, s.59-72.
- ÇELEBİ, E., **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Haz. O. Ş. Gökyay, İstanbul, 1996.

- DEVELLİOĞLU, F., **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 1970.
- EDHEM, H., **Camilerimiz**, İstanbul, 1932.
- ERZEN, J. N., **Mimar Sinan Cami ve Külliyesi**, Ankara, 1991.
- HASOL, D., **Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul, 1993.
- İRTEŞ, M. S., **Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi**, İstanbul, 2009.
- KONYALI, İ. H., **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, İstanbul, 1976.
- KUBAN, D., “Atık Vâlide Camii”, **Mimarlık ve Sanat Dergisi**, İstanbul, 1961, S.2, s.59-60.
- KUBAN, D., **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, 2007.
- KURAN, A., **Mimar Sinan**, İstanbul, 1986.
- KURAN, A., “Üsküdar Atık Vâlide Külliyesinin Yerleşme Düzeni ve Yapım Tarihi Üzerine”, **Suut Yetkin’e Armağan**, Ankara, 1984, s.148-231.
- ÖRS, D.-
- KIRLANGIÇ, H.- **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, Ankara, 2003.
- ERYÜKSEL, A.,
- ÖZ, T., **İstanbul Camileri**, Ankara, 1965.
- PARLATIR, İ., **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Ankara, 2006.
- PERVITITCH, J., **Sigorta Haritalarında İstanbul**, İstanbul, 2003.

- SAKAOĞLU, N., “Nurbânu Vâlide Sultan”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994, C.VI, s.95-96.
- SARICAOĞLU, F., “Üsküdar’da Osmanlı Padişahları: Göçler, Binişler ve Selamlıklar (XIII.Yüzyıl)”, **V. Üsküdar Sempozyumu**, İstanbul, 2007, s.549-567.
- SİPAHİOĞLU, B., “Bizans Döneminde Üsküdar”, **V. Üsküdar Sempozyumu**, İstanbul, 2007, s.503-514.
- SÖNMEZ, N., **Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1997.
- TANIŞ, A. **İtalyanca-Türkçe Sözlük**, C.I, İstanbul, 1986.
- TANIŞIK, İ. H., **İstanbul Çeşmeleri**, İstanbul, 1945.
- TANMAN, M. B., “Atık Vâlide Sultan Külliyesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1991, Cilt IV, s.68-73.
- TANMAN, M. B., “Atık Vâlide Külliyesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, 1993, C. I, s.407-412.
- TANRIKULU, A. (Çev.), **Nurbânu Valide Sultan Vakfiyesi**, Ankara, 1940.

- TAŞKIRAN, N., “Türkiye Hüzmetinde Büyük Bir Hekim, Süleymaniye Bîmârhanesi'nin son Toptaşı'nın İlk Başhekimî Louis Mongeri” **Haseki Tıp Bülteni**, XI/I, 1973.
- TUĞCU, K., “Eski Valide Camii”, **Hayat Tarih Mecmuası**, İstanbul, 1967, S.2, s.54-57.
- UZMAN, M.O., “Türklerde Deliler İçin Neler Yapılmıştır”, **Türklerde Tababet-i Ruhiye**, İstanbul, 1941, s.36-51.
- ÜLGEN, A. S., **Mimar Sinan Yapıları**, Ankara, 1989.
- YILDIRIM, N., “Toptaşı Bîmarhanesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994, C.VII, s.295.

http://en.wikipedia.org/wiki/Larix_decidua

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Melez_\(bitki\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Melez_(bitki))

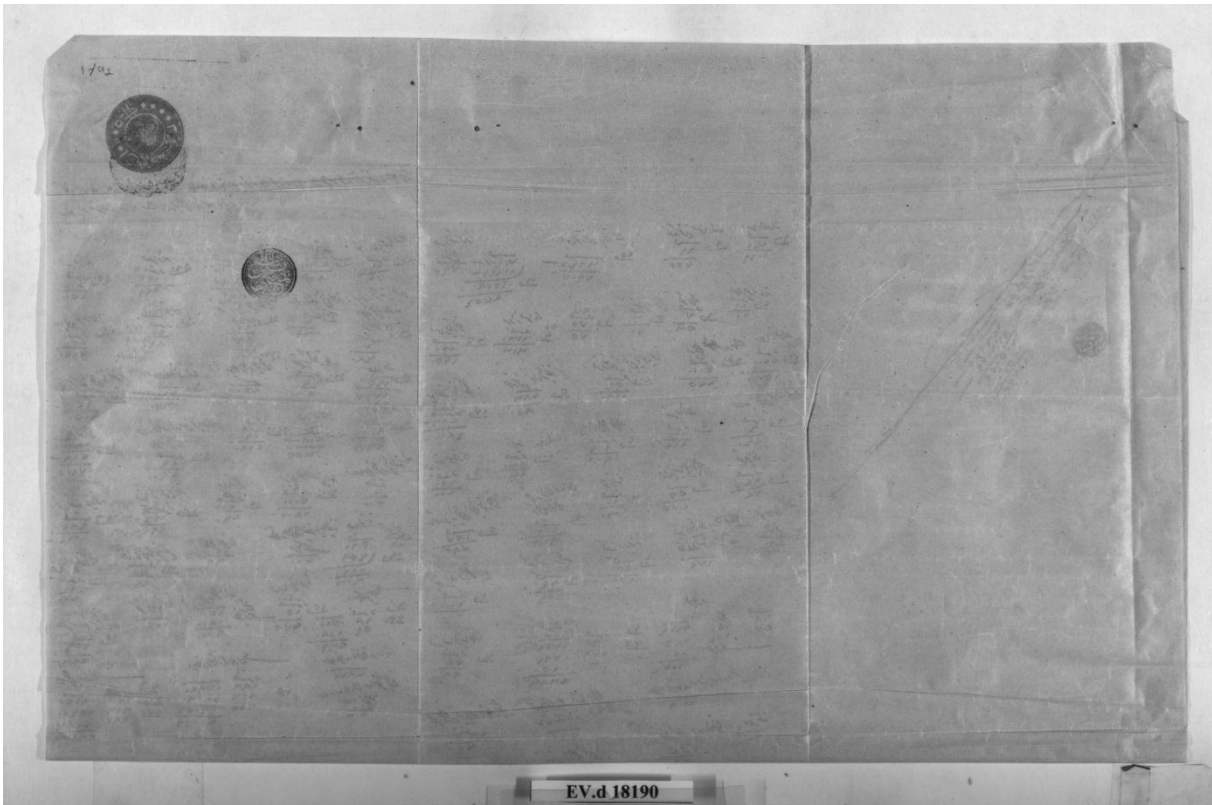
<http://www.akifuzan.com/golgeleme-teknigi.htm>

EVKAF DEFTERLERİ

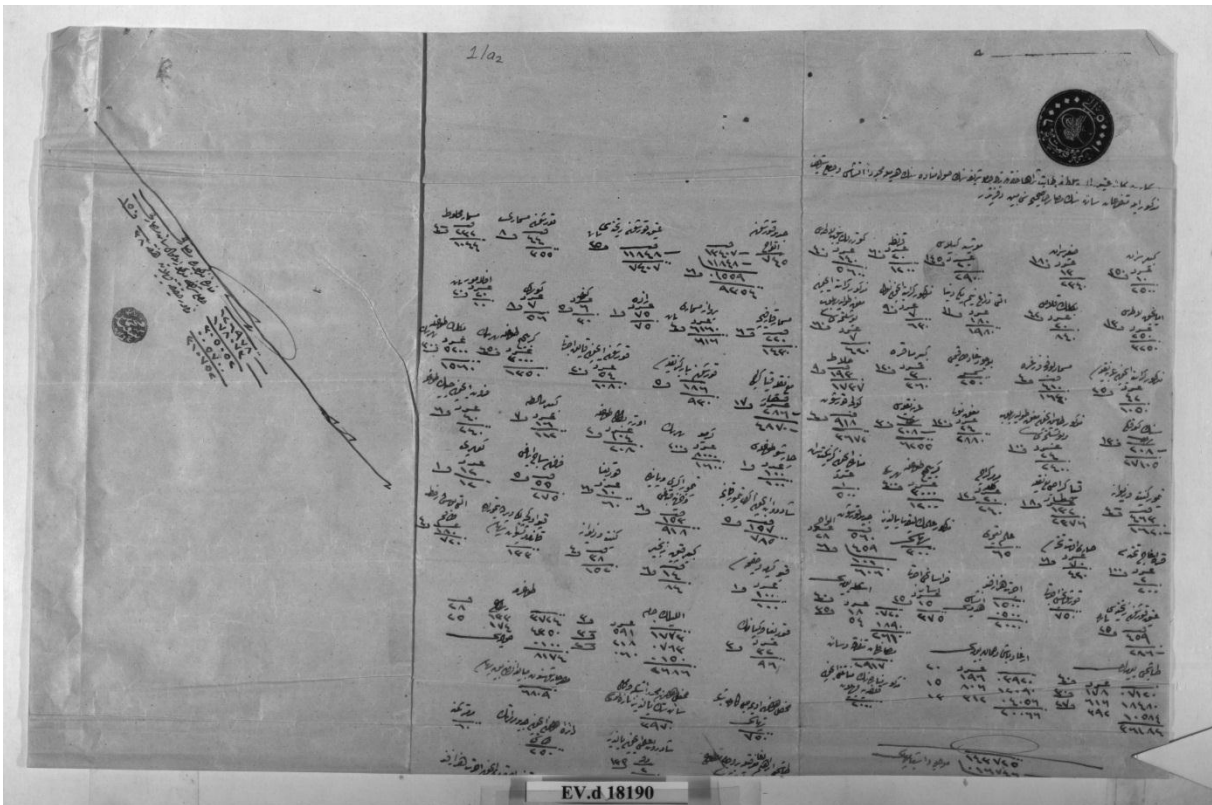
DEFTER

EV.d

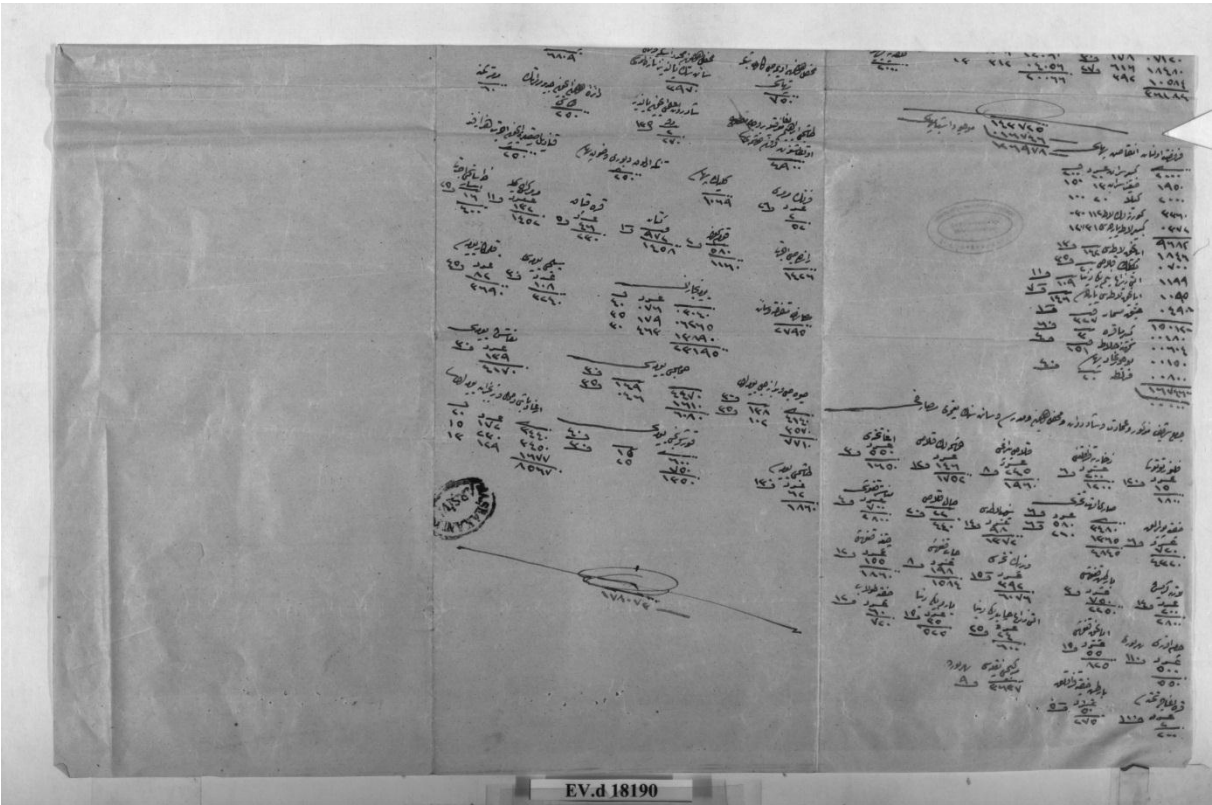
DEFTER NO: 18190

EV.d 18190

EV.d 18190

EV.d 18190

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

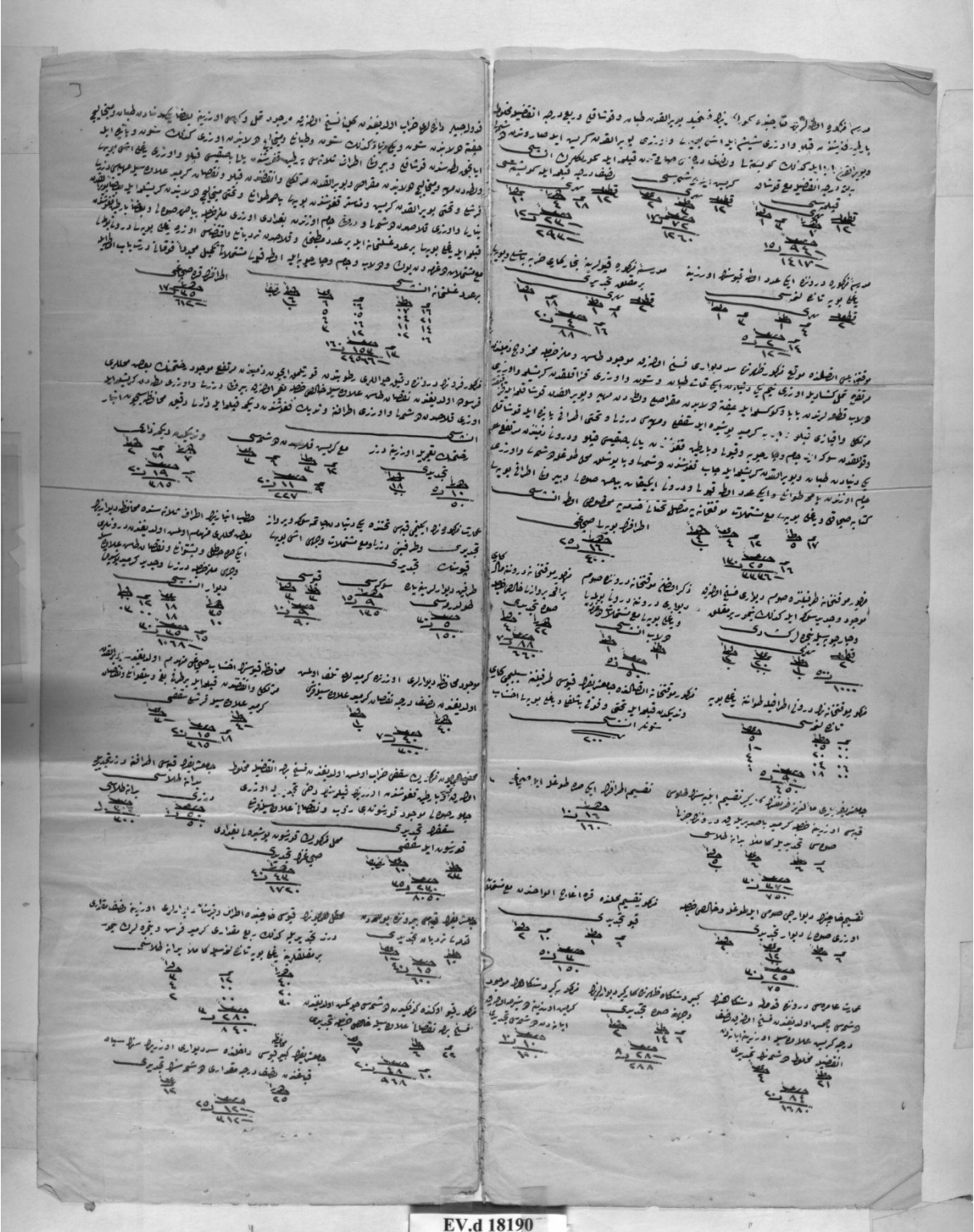
مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

مجلس نفیست و در آن بوجاه جاجویم مجلس نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه
 نفیست ایروان کتبه

موردی که در این روزها قریباً تمام قوتش را
قدیم بود و در روزهای بعد از آن
برای طوسی

قیاس قدیمی
۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

برای طوسی
۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

۱۸۵
۱۸۵

کتاب قدیمی از این روزها بر روی طوسی
باصولت و در این روزها در این روزها
برای طوسی

KOD: EV.d	SIRA NO: 18190	ORİJİNAL NO:
OSMANLI ARŞİVİ EVKAF DEFTERLERİ		
BAŞLANGIÇ TARİHİ: 1279.N.11	BİTİŞ TARİHİ:	
ŞEKLİ: Ciltli	EBADI: 19cm x 49cm	
NUMARALAMA USULÜ : Varak	TOPLAM VARAK SAYISI : Numaralı: 5	
BOŞ SAYFALAR : Numaralı boş varaklar: 1a,5a,5b - Numaralandırılmamış boş varaklar: Mükerrer: Ek Belge: 1/a1,1/a2 Defterin başında ... varak boş Defterin sonunda ... varak boş		
AÇIKLAMA: Orjinal eserde aşınmadan dolayı,cilt bulunmamaktadır.Ek belgenin a2 yüzü ebadından dolayı katlanarak çekilmiştir.		
Çekimin Yapıldığı Kamera: 8	Operatör: İlknur TOPKARAOĞLU	

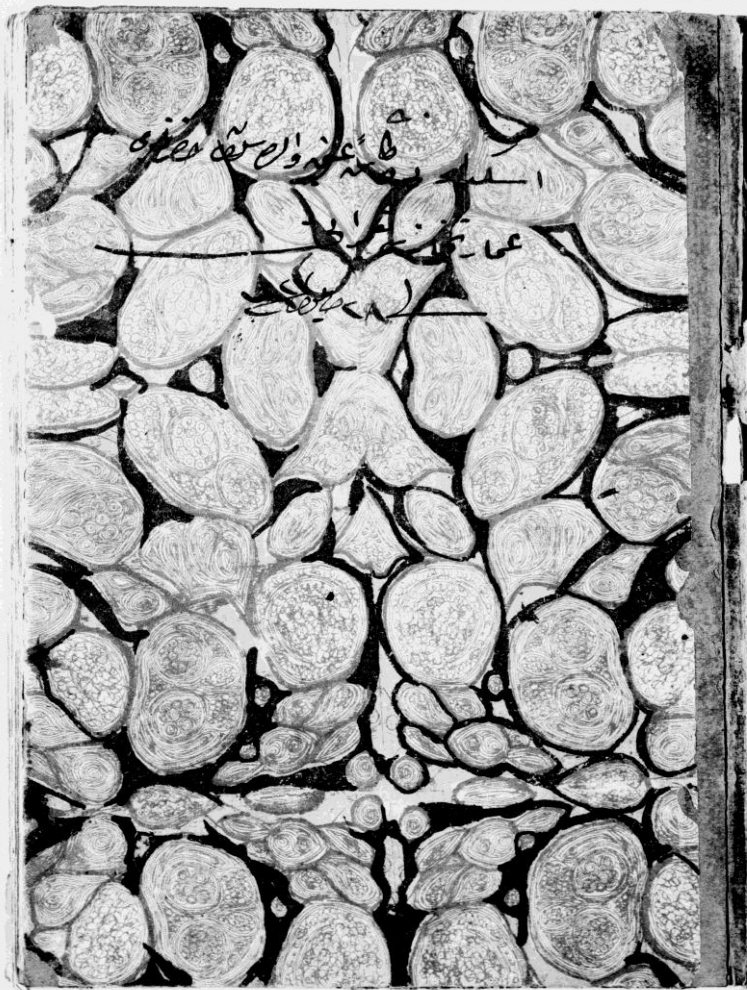
SON

EVKAF DEFTERLERİ

DEFTER

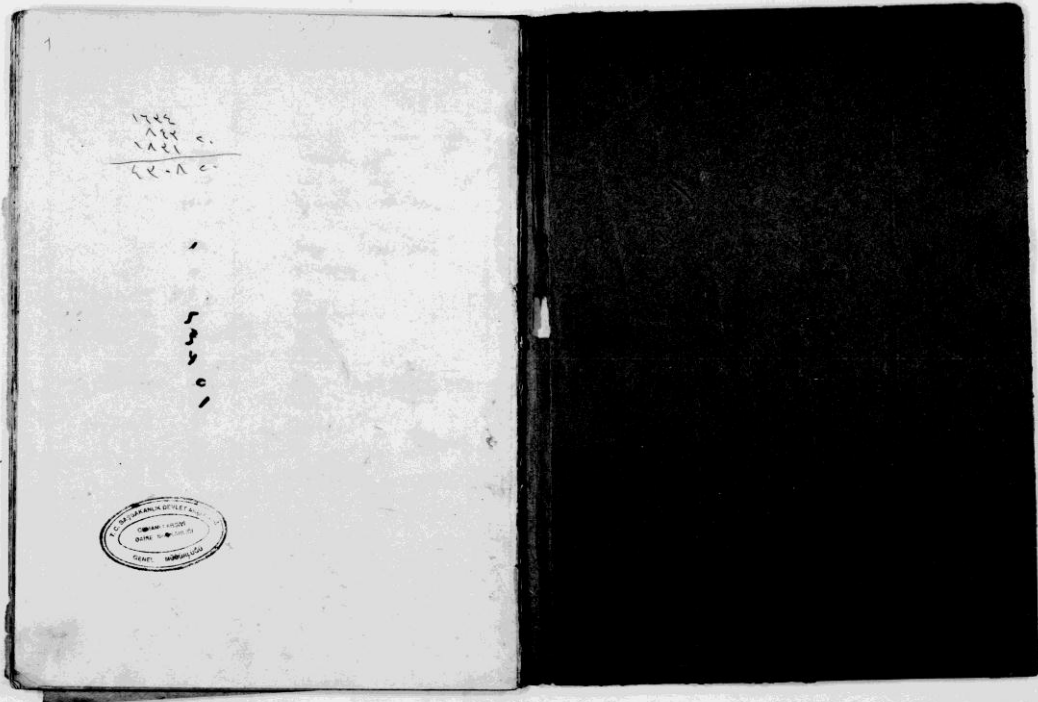
EV.d

DEFTER NO: 31483

EV.d 31483

1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ / OSMANLI ARŞİVİ
EV.d
31483 31 1329.L.18 1330.Z.20
sentim sentim@zum

EV.d 31483

تعارفات

مقبوضات

بیم شماره	تاریخ	موصوفات	بمناسبت	نیافت	نیز	کمون		بیم شماره	تاریخ	موصوفات	بمناسبت	نیافت	نیز	کمون	
						بیم شماره	تاریخ							بیم شماره	تاریخ
۱	۱۳۰۲	۵۱۸۵	...	۱	۱۳۰۲
۲	۲
۳	۳
۴	۴
۵	۵
۶	۶
۷	۷
۸	۸
۹	۹
۱۰	۱۰
۱۱	۱۱
۱۲	۱۲
۱۳	۱۳
۱۴	۱۴
۱۵	۱۵
۱۶	۱۶
۱۷	۱۷
۱۸	۱۸
۱۹	۱۹
۲۰	۲۰
۲۱	۲۱
۲۲	۲۲
۲۳	۲۳
۲۴	۲۴
۲۵	۲۵
۲۶	۲۶
۲۷	۲۷
۲۸	۲۸
۲۹	۲۹
۳۰	۳۰
۳۱	۳۱
۳۲	۳۲
۳۳	۳۳
۳۴	۳۴
۳۵	۳۵
۳۶	۳۶
۳۷	۳۷
۳۸	۳۸
۳۹	۳۹
۴۰	۴۰
۴۱	۴۱
۴۲	۴۲
۴۳	۴۳
۴۴	۴۴
۴۵	۴۵
۴۶	۴۶
۴۷	۴۷
۴۸	۴۸
۴۹	۴۹
۵۰	۵۰
۵۱	۵۱
۵۲	۵۲
۵۳	۵۳
۵۴	۵۴
۵۵	۵۵
۵۶	۵۶
۵۷	۵۷
۵۸	۵۸
۵۹	۵۹
۶۰	۶۰
۶۱	۶۱
۶۲	۶۲
۶۳	۶۳
۶۴	۶۴
۶۵	۶۵
۶۶	۶۶
۶۷	۶۷
۶۸	۶۸
۶۹	۶۹
۷۰	۷۰
۷۱	۷۱
۷۲	۷۲
۷۳	۷۳
۷۴	۷۴
۷۵	۷۵
۷۶	۷۶
۷۷	۷۷
۷۸	۷۸
۷۹	۷۹
۸۰	۸۰
۸۱	۸۱
۸۲	۸۲
۸۳	۸۳
۸۴	۸۴
۸۵	۸۵
۸۶	۸۶
۸۷	۸۷
۸۸	۸۸
۸۹	۸۹
۹۰	۹۰
۹۱	۹۱
۹۲	۹۲
۹۳	۹۳
۹۴	۹۴
۹۵	۹۵
۹۶	۹۶
۹۷	۹۷
۹۸	۹۸
۹۹	۹۹
۱۰۰	۱۰۰

EV.d 31483

مقرضات						مقرضات					
تاریخ	موصوفت	بسنو شبا	نیاف	یکون	جمال	تاریخ	موصوفت	بسنو شبا	نیاف	یکون	جمال
بیم شوره			بیم الله	بیم الله	بیم الله	بیم شوره			بیم الله	بیم الله	بیم الله
						فصلی					
						براد					۸۰
						میرزا					۷۰
						فصلی					۲۷۰
						فصلی					۱۶۰

EV.d 31483

مقرضات قورسون حاجي 11

تاریخ	موقوفات	بنیادیا	نیف		یکون	جمال
			تاریخ	مقدار		
۱۹		خیر قورسون		۹۹۰۰		
۲۰		خیر قورسون		۱۵۰۹		
۲۱		خیر		۱۶۰۶		
۲۲		خیر		۲۷۷۴		
۲۳		خیر		۴۰۰۶		
۲۴		خیر		۴۰۶۸		
۲۵		خیر		۵۰۰		
۲۶		خیر		۴۹۸		
۲۷		خیر		۸۸۰۱		
۲۸	۲۰	خیر		۶۰۷		
۲۹	۲۰	خیر		۴۴۶۷		
۳۰	۲۰	خیر		۴۰۰۶		
۳۱	۲۰	خیر		۷۴۴		
۳۲	۲۰	خیر		۸۸۰۴		
۳۳	۲۰	خیر		۴۰۱۱		
۳۴	۲۰	خیر		۴۷۶۷		
۳۵	۲۰	خیر		۴۷۸۱		
۳۶	۲۰	خیر		۴۸۸		
حساب قورسون حاجي						

مقرضات

تاریخ	موقوفات	بنیادیا	نیف		یکون	جمال
			تاریخ	مقدار		
۱۹	۲۰	خیر قورسون		۱۶۰۶		
۲۰	۲۰	خیر		۲۷۷۸		
۲۱	۲۰	خیر		۴۱۱۶		
۲۲	۲۰	خیر		۴۰۹۹		
۲۳	۲۰	خیر		۴۴۴		
حساب قورسون حاجي						
۱۱۶۸۶						
خیر قورسون						
۲۴	۲۰	خیر		۴۰۶۸		
۲۵	۲۰	خیر		۱۸۸۱		
۲۶	۲۰	خیر		۳۰۰۰		
۲۷	۲۰	خیر		۱۱۵۰		
۲۸	۲۰	خیر		۷۸۲		
۸۴۴۷						

EV.d 31483

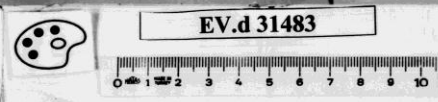

12

مجموعه کتب و اسناد

کتاب	۳	۹۹۹۴	۹۹۹۴
مجموعه کتب و اسناد	۴۰	۱۹۹۴	۷۰
مجموعه کتب و اسناد	۶۰	۱۹۹۴	۱۲۰
مجموعه کتب و اسناد	۵۰	۱۹۹۴	۱۰۰
مجموعه کتب و اسناد	۱۲	۱۹۹۴	۲۴
مجموعه کتب و اسناد	۱۱۹۷	۱۹۹۴	۷۰

کتاب	۳	۹۹۹۴	۹۹۹۴
مجموعه کتب و اسناد	۴۰	۱۹۹۴	۷۰
مجموعه کتب و اسناد	۶۰	۱۹۹۴	۱۲۰
مجموعه کتب و اسناد	۵۰	۱۹۹۴	۱۰۰
مجموعه کتب و اسناد	۱۲	۱۹۹۴	۲۴
مجموعه کتب و اسناد	۱۱۹۷	۱۹۹۴	۷۰

EV.d 31483

EV.d 31483

EK 3.1.2.3 Bilgi Sayfası (Form No: SENTİM-10-FR-02)

TARİH: 28/03/2008

KOD: EV.d	SIRA NO: 31483	ORJİNAL NO:
OSMANLI ARŞİVİ EVKAF DEFTERLERİ		
BAŞLANGIÇ TARİHİ: 1329.L.18	BİTİŞ TARİHİ: 1330.Z.20	
ŞEKLİ: Ciltli	EBADI: 19cm x 24cm	
NUMARALAMA USULÜ : Varak	TOPLAM VARAK SAYISI : Numaralı: 31	
BOŞ SAYFALAR : Numaralı boş varaklar:5a-10a,12a,20b-31b Numaralandırılmamış boş varaklar: Mükerrer: Ek Belge:20/a Defterin başında ... varak boş Defterin sonunda ... varak boş		
AÇIKLAMA: Defterin ön kapağının cildi ebruludur.		
Çekimin Yapıldığı Kamera: 3	Operatör: Birnur GÜREŞ	

SON

**EVKAF HAREMEYN
MUHASEBECİLİĞİ
DEFTERLERİ**

DEFTER

EV.HMH.d

DEFTER NO: 08349

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ / OSMANLI ARŞİVİ
EV.HMH.d

EV.HMH.d 08349

08349

10

1229.Z.29

sentim

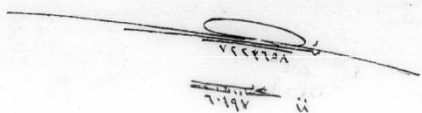
sentim@arzum

جامع شريف تيمسنگ در مکه شريف ...

8000 / 100 = 80

مساجد و مقابر ...

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

8000 / 100 = 80

جامع شريف تيمسنگ ...

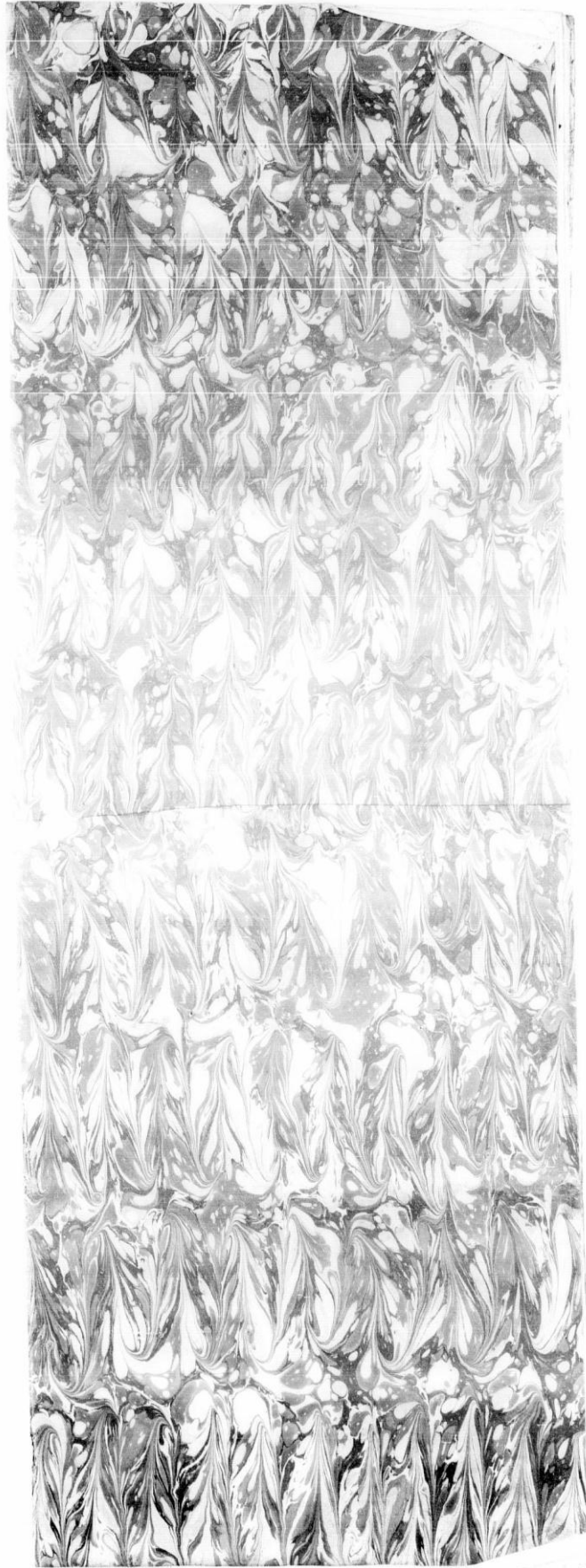
8000 / 100 = 80

Handwritten mathematical text in Persian script, featuring numerous arithmetic problems and solutions. The text is organized into columns and rows, with many calculations involving fractions and large numbers. The script is dense and includes various mathematical terms and symbols.

EV.HMH.d 08349

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ / OSMANLI ARŞİVİ
EV.HMH.d

EV.HMH.d 08349

08349

10

1229.Z.29

sentim

sentim@zulum

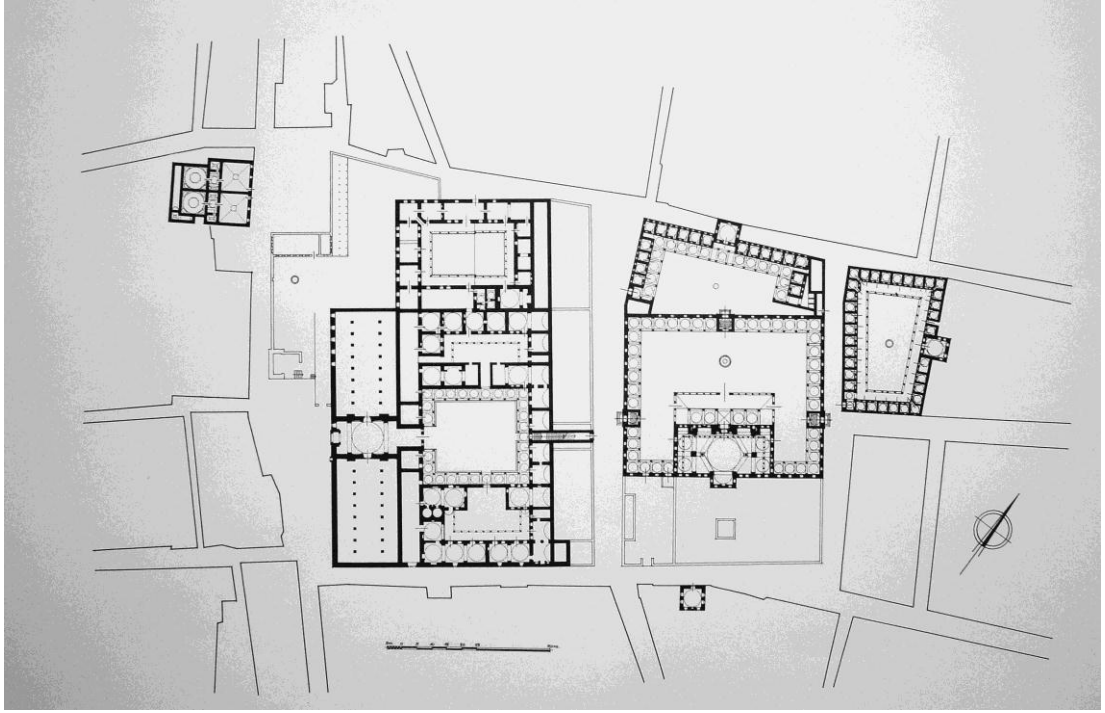

EK 3.1.2.3 Bilgi Sayfası (Form No: SENTİM-10-FR-02)

TARİH: 29/08/2006

KOD: EV.HMH.d	SIRA NO: 08349	ORJİNAL NO:
OSMANLI ARŞİVİ EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ		
BAŞLANGIÇ TARİHİ: 1229.Z.29	BİTİŞ TARİHİ:	
ŞEKLİ: Ciltli	EBADI: 18cm x 48cm	
NUMARALAMA USULÜ : Varak	TOPLAM VARAK SAYISI : Numaralı: 10	
BOŞ SAYFALAR : Numaralı boş varaklar: 1a,8a-10 Numaralandırılmamış boş varaklar: Mükerrer: Ek Belge: Defterin başında ... varak boş Defterin sonunda ... varak boş		
AÇIKLAMA: Orjinal eserin cildi ebruludur.		
Çekimin Yapıldığı Kamera: 4	Operatör: Mehmet SOMUNCU	

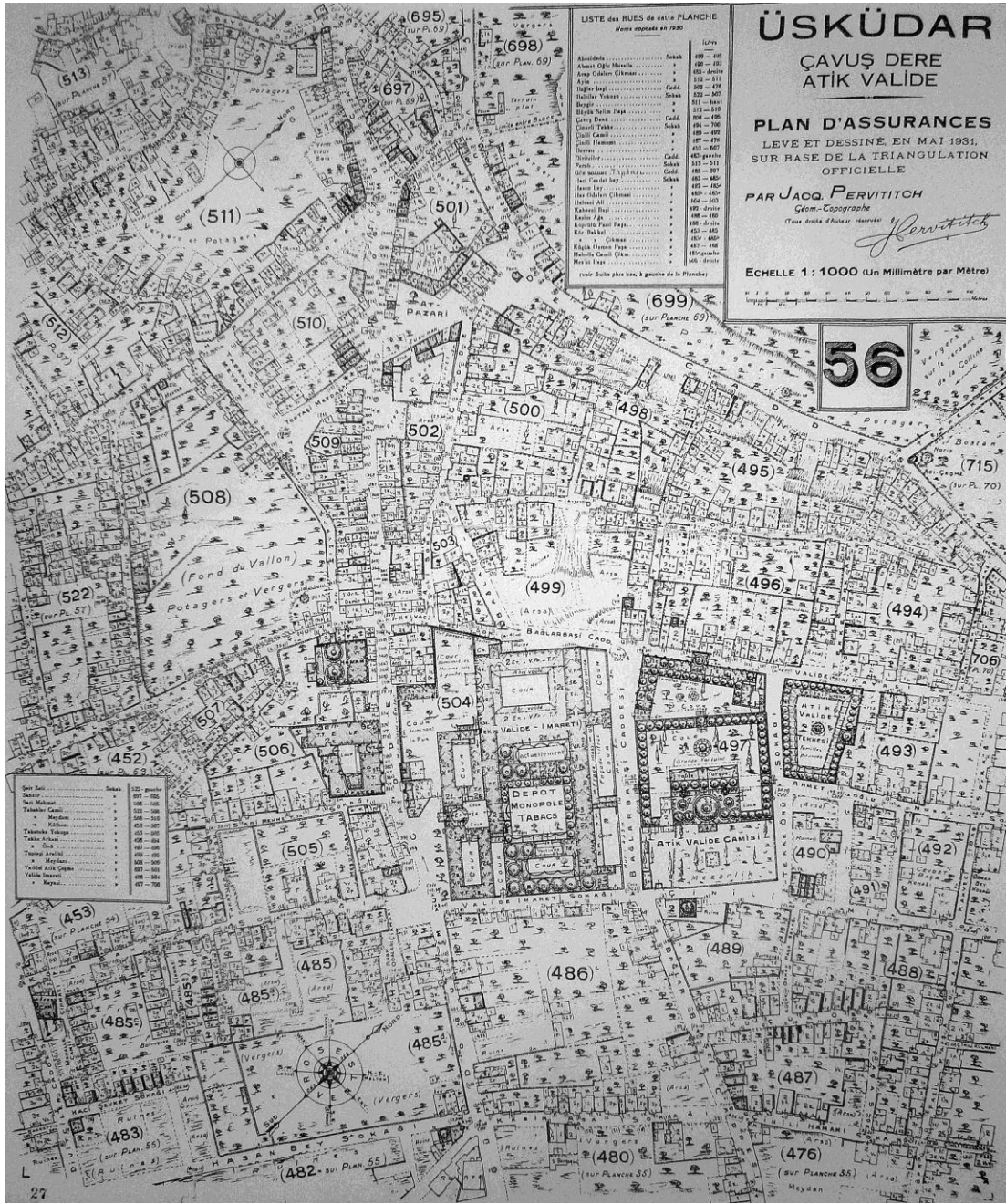
SON

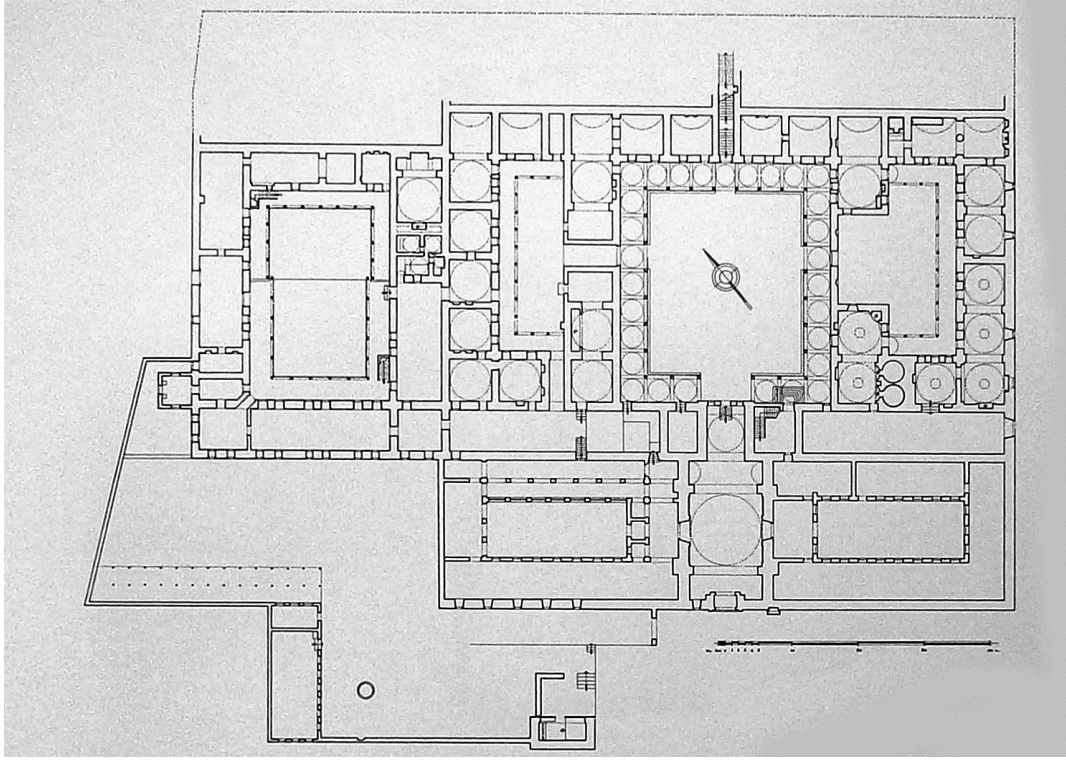
Plan 1: Vâlîde-i Atîk Külliyesi Yerleşim Planı. A. S. ÜLGEN, *Mimar Sinan Yapıları*, Ankara, 1989.

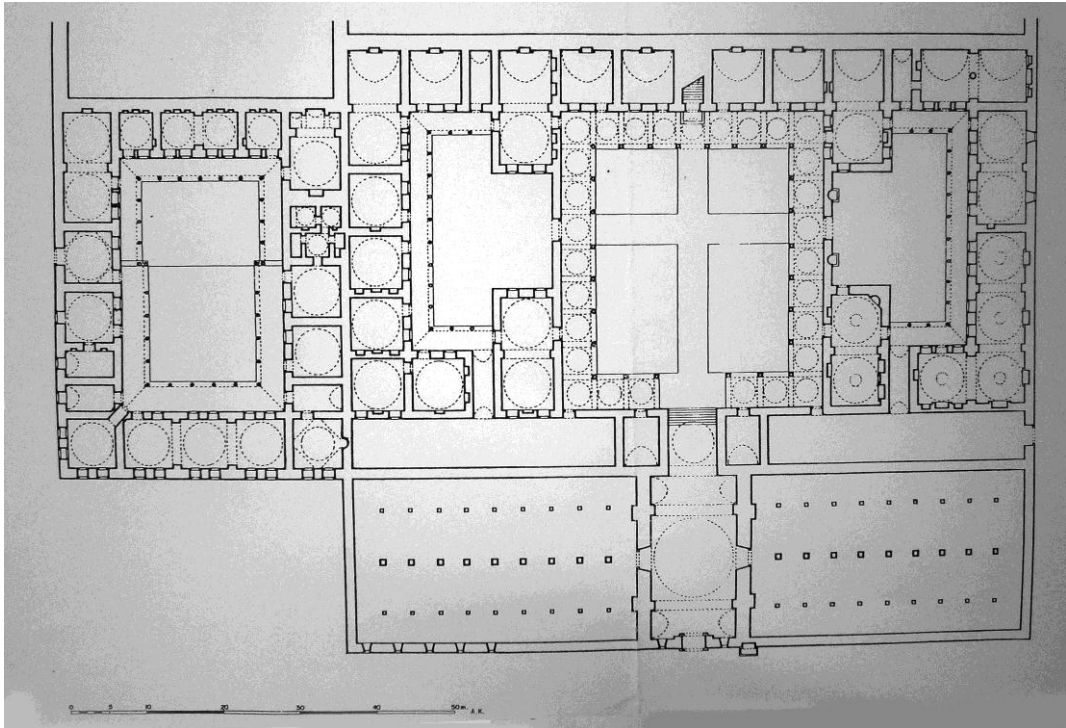
Resim 1: Vâlîde-i Atîk Külliyesi. D. KUBAN, *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul, 2007

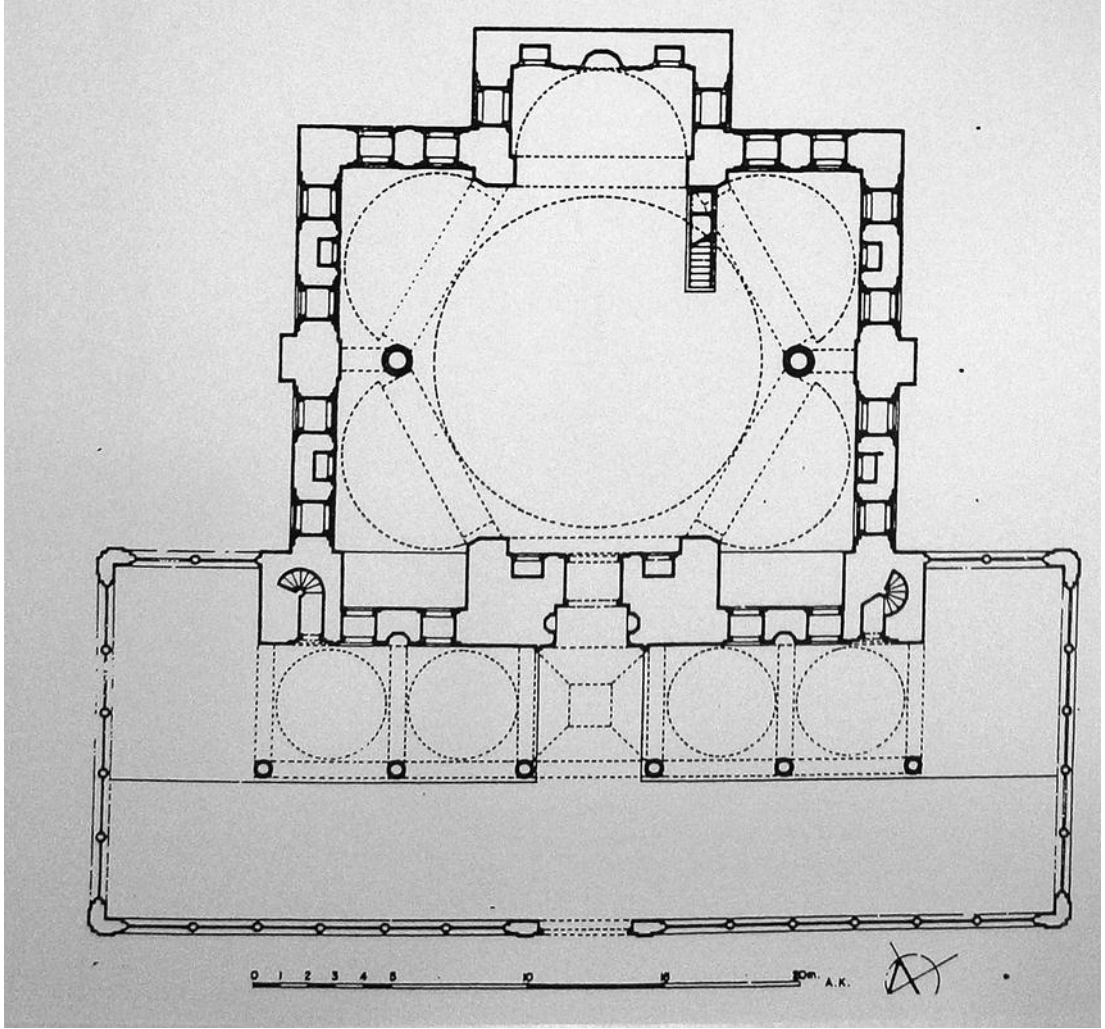
Plan 2: 1931 Tarihinde Vâlîde-i Atik Külliyesinin Kent İçindeki Konumu. J. PERVITITCH, *Sigorta Haritalarında İstanbul*, İstanbul, 2003.

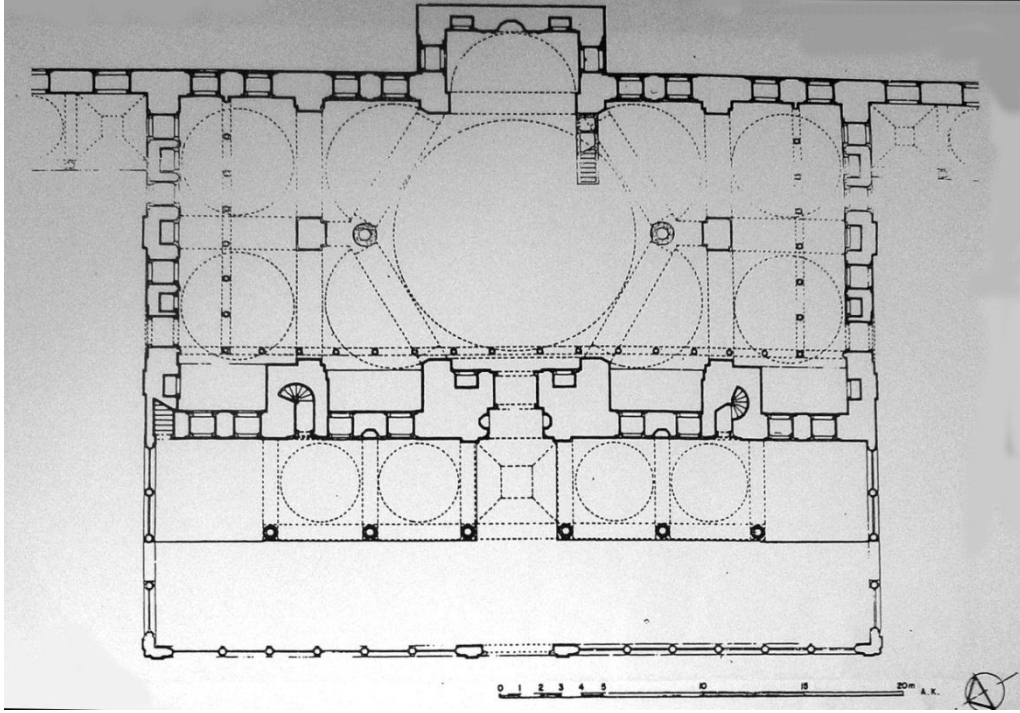
Plan 3: Vâlîde-i Atîk İmâreti. A. S. ÜLGEN, *Mimar Sinan Yapıları*, Ankara, 1989.

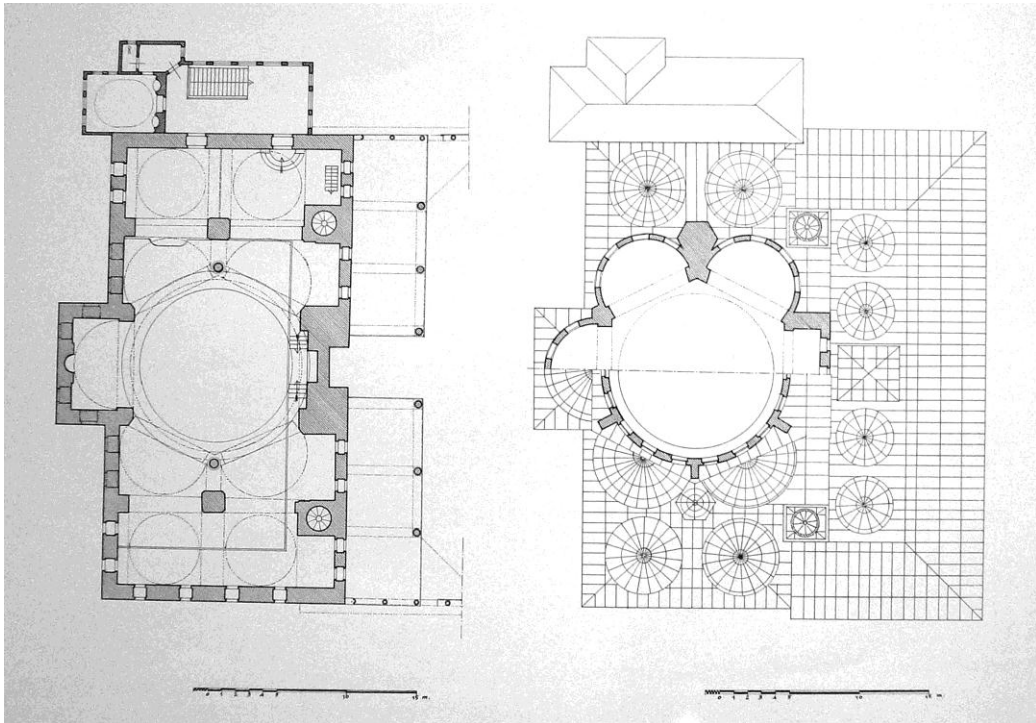
Plan 4: Vâlîde-i Atîk İmâreti Restitüsyonu. A. KURAN, *Mimar Sinan*, İstanbul, 1986.

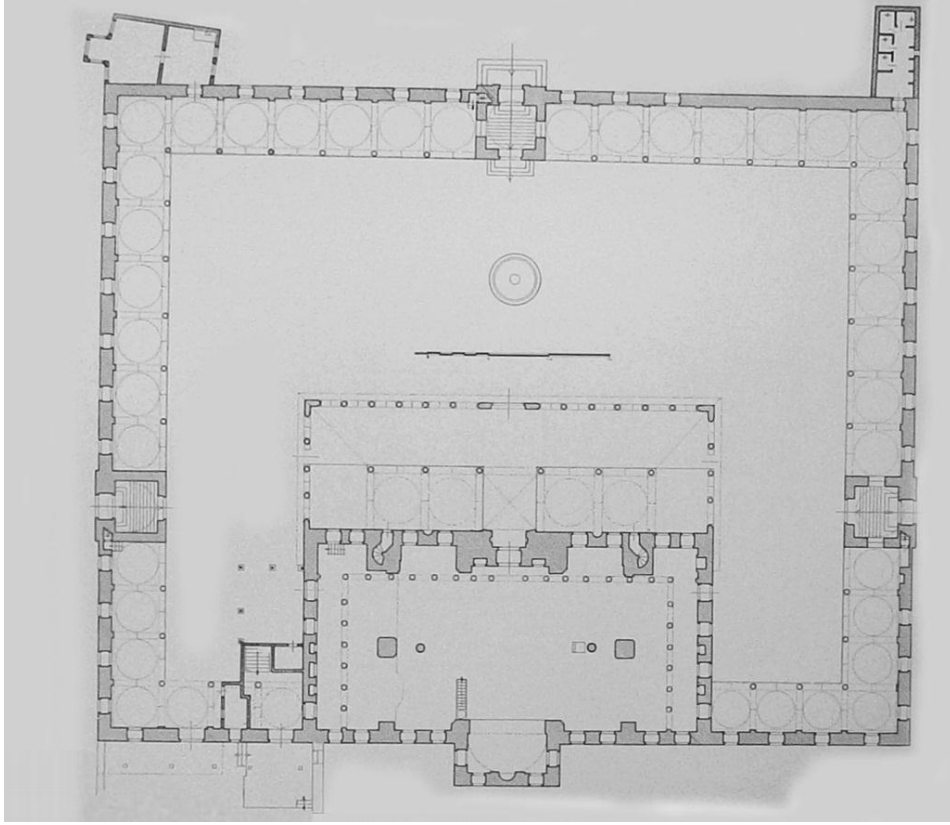
Plan 5: Vâlide-i Atik Camii'nin Yan Sahınlar Eklemlenmeden Önce Varsayılan Planı. A. KURAN, *Mimar Sinan*, İstanbul, 1986.

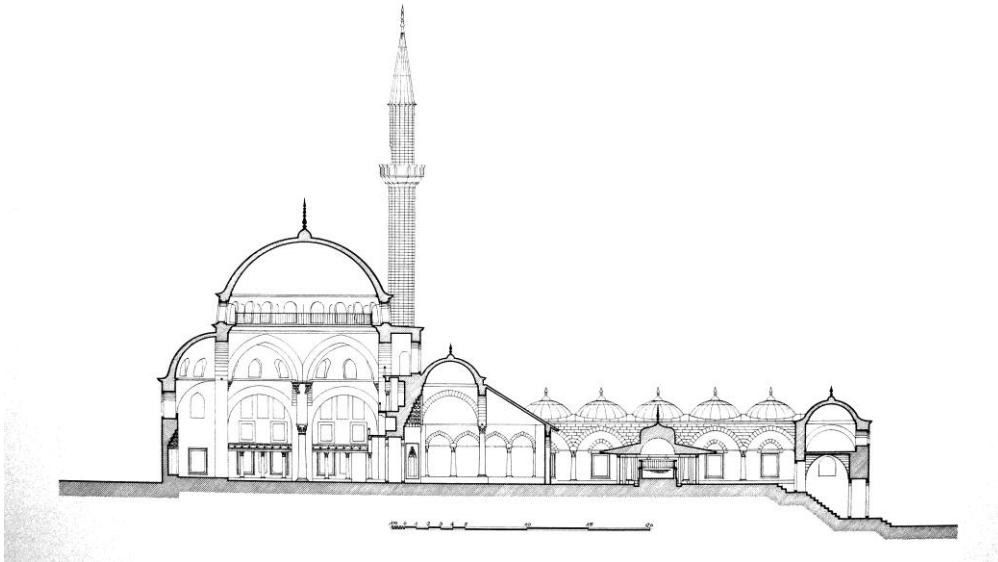
Plan 6: Vâlide-i Atik Camii. A. KURAN, *Mimar Sinan*, İstanbul, 1986.

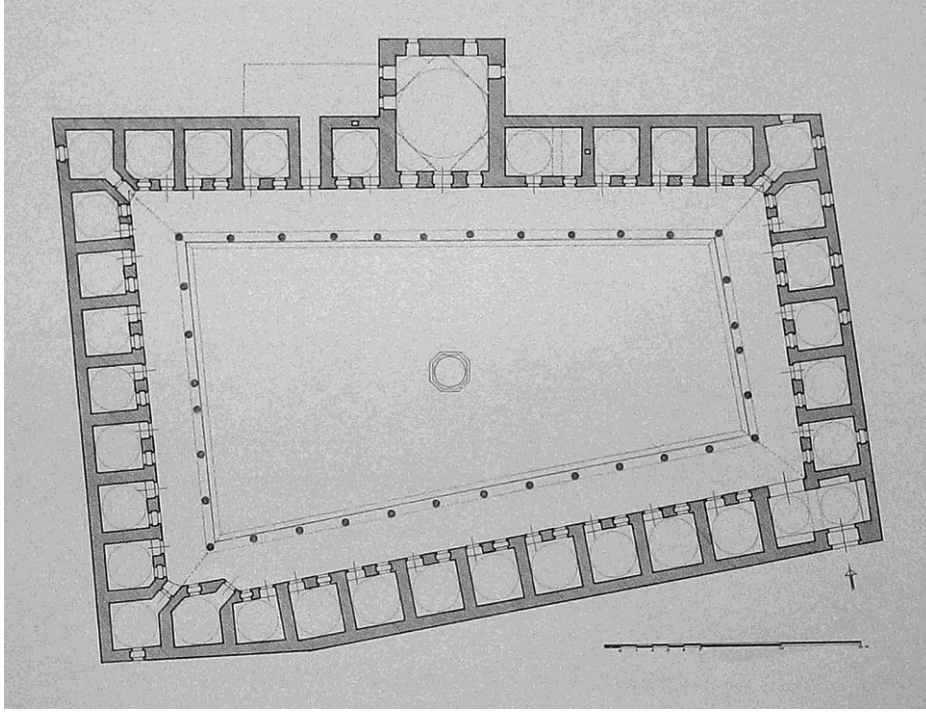
Plan 7: Vâlide-i Atik Camii Örtü Tabakaları. A. S. ÜLGEN, *Mimar Sinan Yapıları*, Ankara, 1989.

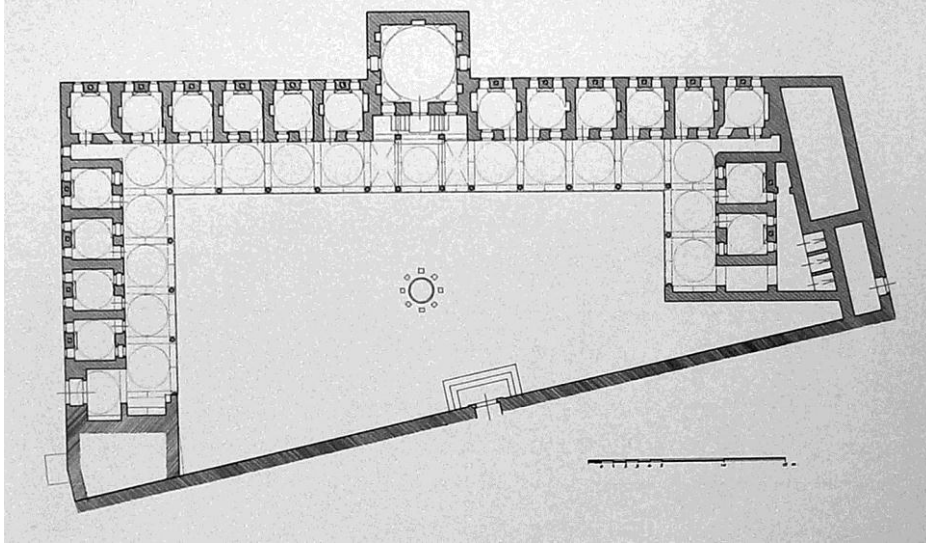
Plan 8: Vâlîde-i Atîk Camii. A. S. ÜLGEN, *Mimar Sinan Yapıları*, Ankara, 1989.

Plan 9: Vâlîde-i Atîk Camii Kesiti. A. S. ÜLGEN, *Mimar Sinan Yapıları*, Ankara, 1989.

Plan 10: Vâlîde-i Atik Medresesi. A. S. ÜLGEN, *Mimar Sinan Yapıları*, Ankara, 1989.

Plan 11: Vâlîde-i Atik Tekkesi. A. S. ÜLGEN, *Mimar Sinan Yapıları*, Ankara, 1989.

Resim 2: Vâlîde-i Atîk İmareti Kapısının Sağında Yer Alan Hasan Çavuş Çeşmesi.

Resim 3: Hasan Çavuş Çeşmesi Kitabesi.

Resim 4: Vâlide-i Atîk Medresesinin Fevkânî Dershanesine Vâlide Kâhyası Sokağı'ndan bakış.

Resim 5: Vâlide-i Atik Medresesinin Fevkani Dershanesine Valide Kâhyası Sokağı'ndan bakış.

Resim 6: Son Cemaat Yeri Duvarının Öne Çıkarılması Nedeniyle Doldurulan Kemer Açıklığı.

Resim 7: Son Cemaat Yerini Çevreleyen Saçaklıın Batı Kanadı.

Resim 8: Avlu Revakları ve Hünkâr Mahfili Girişi.

Resim 9: Cami Avlusundaki Şadırvan.

Resim 10: Hünkâr Mahfili.

ÖZET

Bu çalışma, 16. yüzyıl Osmanlı mimarlığında ve Mimar Sinan eserleri arasında önemli bir yere sahip olan Vâlide-i Atik Külliyesi'nin genel olarak incelenmesini ve külliye'nin en az değişime uğramış yapısı olan Vâlide-i Atik Camii'de, Evkaf Defterleri'ndeki keşif belgelerine dayandırılan, 19. ve 20. yüzyıllarda gerçekleştirilmiş bir grup fizikî müdahaleyi konu almaktadır.

Tezin birinci bölümünde, külliye ve caminin tarihi geçmişi hakkında literatürde yer alan çalışmalar ışığında, genel bir altlık oluşturulmuş, ikinci bölümde, sözkonusu keşif defterlerinin analizi yapılarak, yapının geçirmiş olduğu değişim ve müdahaleler incelenmiştir.

Sanat tarihi yazıcılığına, mimarlık tarihi araştırmalarına ve restorasyon çalışmalarına büyük katkılar sağlayacak olan keşif defterlerinin önemini vurgulamayı amaçlayan bu çalışma sonunda, bu türden belgelerin özellikle döneme özgü yapı malzemelerinin ve inşaat tekniklerinin öğrenilmesi açısından da ayrı bir önem arz ettiğine değinilmiştir.

Tez, belgelerin orijinal görüntüleri, transkripsiyonları, yapıya ait planlar ve fotoğraflarla desteklenmiş, ayrıca sözkonusu müdahalelerde kullanılan yapı malzemeleri listelenerek, bir kısmının anlam ve içeriği hakkında bilgi aktarılmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

This study is a general view on Vâlide-i Atîk Complex-İstanbul that is important for the 16th century of Ottoman Architecture and as a work of Architect Sinan and also especially about the restoration or renovation activities on some documents realised in 19th-20th centuries on the Mosque as part of this complex that is not changed so much from its original architecture like the other parts of complex.

For the first part of this thesis made a general view about the complex and the mosque that supported by the literature and at the second part of the thesis made analysis about that documents and studied about some architectural changes because of that interventions.

At the end of the study that wants to make emphasis about importance of these documents especially referred on importance to learn about the building materials and construction techniques for the late-Ottoman architecture.

The thesis is supported with original views and transcriptions of the documents, plans and photos of the structure. Also made some lists of the materials that used for these architectural renovations.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Bursa'da doğan Didem İşler, orta öğrenimini Bursa Cumhuriyet Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 2003 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Meslek Yüksek Okulu'ndan mezun olmuş; ardından Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'ne girerek buradaki lisans eğitimini 2008 yılında tamamlamıştır. Halen Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisidir.